

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI

OKUL ÖNCESİ EĞİTİME DEVAM EDEN 5 - 6 YAŞ GRUBU ÇOCUKLARIN ve ANNE
BABALARININ SOSYAL BECERİ DÜZEYLERİNİN ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER
AÇISINDAN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Songül FİDAN

Malatya-2019

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI

OKUL ÖNCESİ EĞİTİME DEVAM EDEN 5 - 6 YAŞ GRUBU ÇOCUKLARIN ve ANNE
BABALARININ SOSYAL BECERİ DÜZEYLERİNİN ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER
AÇISINDAN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Songül FİDAN

Danışman: Doç. Dr. Özcan SEZER

Malatya-2019

KABUL ve ONAY SAYFASI

İnönü Üniversitesi

Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı

Songül FİDAN tarafından hazırlanan “Okul Öncesi Eğitime Devam Eden 5 - 6 Yaş Grubu Çocukların ve Anne Babalarının Sosyal Beceri Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi” başlıklı bu çalışma, 31/10/2019 tarihinde yapılan sınav sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Başkan: Prof. Dr. Mustafa KUTLU
Üye (Tez Danışmanı): Doç. Dr. Özcan SEZER
Üye: Dr. Öğr. Üyesi Özlem TOLAN

O N A Y

...../...../2019

Doç. Dr. Niyazi ÖZER

Enstitü Müdürü

ONUR SÖZÜ

Doç. Dr. Özcan SEZER'in danışmanlığında yüksek lisans tezi olarak hazırladığım **“Okul Öncesi eğitime Devam Eden 5 - 6 Yaş Grubu Çocukların ve Anne Babalarının Sosyal Beceri Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi”** başlıklı bu çalışmanın bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bütün yapıtların hem metin içinde hem de kaynakçada yöntemine uygun biçimde gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

Songül FİDAN

ÖNSÖZ

Yüksek Lisans ders aşamasında eşsiz bilgi, deneyim ve değerleriyle yoluma ışık tutan İnönü Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı'nın değerli öğretim üyeleri Prof. Dr. Mustafa KILIÇ'a, Doç. Dr. Taşkın YILDIRIM'a, Doç. Dr. Emine DURMUŞ'a, Prof. Dr. Alim KAYA'ya, Doç. Dr. Baki DUY'a ve Dr. Öğretim Üyesi Yüksel ÇIRAK'a çok teşekkür ederim.

Akademik bilgi ve beceri edinme yolunda en büyük ve destek ve rehberim olan, her aşamada fikir ve önerileriyle bana yol gösteren, çalışmamın imkansız olduğu zamanlarda bile, inceliği, titizliği ve hoşgörüsüyle beni motive eden değerli tez danışmanım sayın Doç. Dr. Özcan SEZER'e şükranlarımı sunarım.

Tezimi özveriyle inceleyen, tez savunmama katılarak yaptıkları değerli katkılarla tezin zenginleşmesine destek olan hocalarım Prof. Dr. Mustafa KUTLU'ya, Dr. Yasin DEMİR'e ve Dr. Özlem TOLAN'a teşekkür ediyorum.

Araştırmamın istatistiksel işlemlerinin tamamlanmasında büyük emeği olan kıymetli hocalarım Arş. Gör. Metin KIRBAÇ'a, ve Arş. Gör. Ezgi SUMBAS'a her zaman manevi desteği ile bana güç veren eşim Deniz ŞENGEZER ve arkadaşlarım Başak KURŞUN ve Hatice ÖZ'e teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Burada her birini isimleriyle anamayacağım sevgili dostlarıma, uygulamalar sırasında yardımlarını esirgemeyen okul yönetici ve öğretmenlerine ve araştırmaya katılan anne babalara, sevgili öğrencilere en içten saygılarımı sunarım.

Beni bugünlere getiren, evlatları olmaktan gurur duyduğum annem ve babama sonsuz şükranlarımı sunar, desteklerini ve sevgilerini her zaman yanımda hissettiğim canım kardeşlerime teşekkür ederim.

Annem Zekine FİDAN ve abim Hüseyin FİDAN'ın anısına...

Songül FİDAN

OKUL ÖNCESİ EĞİTİME DEVAM EDEN 5 - 6 YAŞ GRUBU ÇOCUKLARIN ve ANNE BABALARININ SOSYAL BECERİ DÜZEYLERİNİN ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

FİDAN, Songül

Yüksek Lisans, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü,
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Özcan SEZER

Ekim-2019, XIII+107 sayfa

ÖZET

Bu araştırmada anaokuluna devam eden 5-6 yaş çocukların sosyal beceri düzeylerinin cinsiyet, yaş, kardeş sayısı, doğum sırası, anne babanın öğrenim düzeyi, anne babanın sosyal beceri düzeyi, anne babanın çocuk ile birlikte zaman geçirme durumu, annenin çalışma durumu ve anne babanın sosyal becerisinin öğrenim düzeyi, anne babanın kendi sosyal becerisi ve annenin sosyal becerisinin çalışıp çalışmama durumu açısından incelenmektedir

Araştırma nicel yöntemle dayalı ilişkisel tarama modelinde olup 2010-2011 eğitim öğretim yılında Malatya ili merkezinde bulunan bağımsız anaokullarına devam eden 5-6 yaş grubu çocukların anne babaları ve öğretmenleri ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmada 357 çocuğun sosyal beceri düzeylerini belirlemek için 357 anne, 357 baba ile bu çocukların öğretmeninin Sosyal Beceri Ölçeği yoluyla çocukların sosyal beceri düzeyleri hakkındaki görüşlerinden yararlanılmıştır. Araştırmada; çocukların sosyal beceri düzeylerini belirlemek için anne, baba ve öğretmenlere ayrı ayrı olarak Poyraz Tüy ve Akçamete (1999) tarafından uyarlanmış olan Sosyal Beceri Ölçeği uygulanmıştır. Anne babaların sosyal beceri düzeylerini belirlemek için ise Yüksel (2000) tarafından Türkçe'ye uyarlanmış olan Sosyal Beceri Envanteri verilmiştir. Katılımcıların demografik özelliklerini belirlemek için Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır.

Araştırma verilerinin istatistiksel çözümlenmesi için SPSS 21 paket programından yararlanılmıştır. Kullanılan ölçeklerden elde edilen veriler üzerinde betimsel analiz için ortalama, Pearson Korelasyon Katsayısı, iki grubun karşılaştırılmasında t Testi, daha fazla grubun karşılaştırılmasında tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır.

Araştırma sonucunda cinsiyet değişkeninin anne ve babanın çocuğun sosyal becerisini algılaması üzerinde anlamlı bir farklılık yaratmadığı, öğretmenlerin algısına göre erkek çocukların sosyal beceri konusunda fark yarattığı, yaş ve kardeş sayısı değişkeninin anne, baba ve öğretmenin çocuğun sosyal becerisini algılamaları üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturmadığı görülmüştür. Doğum sırası değişkenine bakıldığında anne babanın algısına göre ikinci sırada doğan çocukların sosyal becerilerinin diğer çocuklara göre anlamlı olarak daha yüksek olduğu, öğretmen algısına göre anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür. Baba ve annelerin sosyal beceri düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı düzeyde bir ilişki olduğu görülmektedir. Babanın ve annenin çocuğun sosyal becerisini değerlendirmesi arasında olumlu yönde bir ilişki olduğu bulunmuştur. Annesi üniversite mezunu olan çocukların sosyal beceri düzeyleri ile annesi ilköğretim, lise mezunu olan çocukların sosyal beceri düzeyleri arasında anlamlı bir

fark olduğu görülmüştür. Babanın ğrenim düzeyi ve çocuğun sosyal beceri düzeyi arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. Annelerin sosyal beceri düzeyleri ile kız ve erkek çocuklarının sosyal beceri düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Babalar ile kızların sosyal becerileri düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olmadığı, babalar ile erkek çocukların sosyal beceri düzeyleri arasındaki ilişkinin ise anlamlı oranda yüksek olduğu görülmüştür. Çocukların başka kişilerle bir araya gelme değişkenine göre sosyal beceri puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür. Anne ile daha fazla zaman geçiren çocukların sosyal beceri düzeyleri çocukları ile ara sıra bir araya gelen anne çocuklarının sosyal beceri puanları anlamlı olarak daha yüksektir. Babaların ocuk ile zaman geçirme sıklığının çocuğun sosyal becerisi arasında anlamlı fark yaratmadığı görülmüştür. Annelerin ve babaların öğrenim seviyeleri arttıkça çocukların sosyal beceri düzeylerinin arttığı görülmüştür. alıan annelerin ve çocuklarının sosyal beceri düzeylerinin, çalışmayan annelerin ve çocuklarının sosyal beceri düzeylerinden anlamlı olarak daha yüksek olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Okul ncesi, 5-6 ya çocuklar, sosyal beceri.

**5-6 YEAR OLD CHILDREN ATTENDING PRESCHOOL EDUCATION and THEIR
PARENTS' SOCIAL SKILLS
IN TERMS OF VARIOUS VARIABLES**

FİDAN, Songül

Master Thesis, Inonu University Institute of Education,
Department of Guidance and Psychological Counseling

Advisor: Doç. Dr. Özcan SEZER

October -2019, XIII+103 pages

ABSTRACT

In this study the level of 5-6 year preschool children's social skills are investigated in terms of gender, age, number of siblings, birth order, education level of parents', parents' level of social skills, parents' state spending time with their children, mother's employment status and education level of social skills of parents, parents' own level of social skills and mother's social skills according to her employment status.

This study, which is based on quantitative method in correlational survey model, was carried out with 5-6 year children in pre-school in Malatya province in the academic year of 2010-2011 and with their parents and teachers. In this study, 357 mothers, 357 fathers and the views of the teachers' via The Scale of Social Skill about level of social skills were used to determine level of 357 children's social skills. That's why, the study group of the research consists of parents, teachers, and 357 children 5-6 years old. In the study, the The Scale of Social Skill adapted by Poyraz Tüy and Akçamete (1999) were used for parents and teachers to determine level of social skills of the children. Also, the Social Skill Inventory, adapted into Turkish by Yüksel (2000), was used to determine level of social skills of parents. The Personal Information Form was used to determine demographical features of the participants .

We used SPSS 21 to analyze data of the research. Mean, pearson's correlation coefficient, T-test for comparison of two groups, one-way analysis of variance (ANOVA) for more groups were used for descriptive analysis. According to the research result, there isn't significant differences on perception of parents social skills in terms of gender but there is a significant difference in perception of teachers about social skills, and also there isn't significant differences of gender and siblings on perception of children's social skills according to the parents and teachers. According to the birth order, the child rank number two has more social skill than other children, there isn't significant differences according to the perceptions of teachers. It is seen that there is significant difference in positive way among

parents' own social skills. There is a positive relation between perception of father and mother in evaluation social skills. There is a significant difference on children's social skills according to between university graduate mothers and highschool graduate mothers. There isn't a significant difference on children's social skills according to level of education of fathers. There is a significant difference on children's social skills according to level of mother's social skills and sons and daughters' social skills.

According to fathers and sons and daughters' social skills, there is no significant difference in social skills but there is a significant difference in children's social skills according to fathers and sons' social skills in positive way. According to variance of the gathering of children with others, there isn't a significant difference in children's social skills. According to mothers' perception; there is a significant difference in a positive way for children who has more time with mothers. There isn't a significant difference according to children's social skills according to fathers' perception of social skills of children. It is seen that the more the level of education of parents rises, the more the children's social skills rise. It is seen that working mothers and their children's level of social skills are significantly higher than not working mothers and their children's. According to the result of research, it has been made some suggestions.

Key Words: Pre-school, 5-6 age children, social skill.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI.....	i
ONUR SÖZÜ.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLolar LİSTESİ.....	xii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiii
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	3
1.3. Problem Cümlesi.....	3
1.4. Araştırmanın Soruları.....	4
1.5. Araştırmanın Önemi.....	5
1.6. Araştırmanın Varsayımları.....	6
1.7. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	6
1.8. Tanımlar.....	6
2. KURAMSAL BİLGİLER ve İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	7
2.1. KURAMSAL TEMELLER.....	7
2.1.1. Sosyal Beceri ile İlgili Kavramlar.....	7
2.1.1.1. Sosyal Duygusal Gelişim.....	7
2.1.1.2. Sosyal İlişkiler.....	9
2.1.1.3. Sosyalleşme.....	11
2.1.1.4. Sosyal Yeterlilik.....	11
2.1.1.5. Sosyal Uyum.....	12
2.1.2. Sosyal Beceriyi Etkileyen Faktörler.....	12
2.1.2.1. Aile.....	12
2.1.2.2. Anne Baba Tutumları.....	14

2.1.2.3. Kardeşlerin Etkisi.....	14
2.1.2.4. Çocuğun Özellikleri.....	15
2.1.2.5. Akran İlişkileri.....	16
2.1.2.6. Oyun.....	17
2.1.2.7. Öz-Yeterlilik.....	18
2.1.2.8. Benlik ve Toplumsal bilişin gelişimi.....	19
2.1.2.9. Kültür ve Uyum.....	21
2.1. 3. Sosyal Beceri İle İlgili Kuramsal Görüşler.....	21
2.1.3.1. Psikoanalitik Kuram.....	21
2.1.3.2. Bireysel Psikoloji.....	22
2.1.3.3. Erikson'un Psikososyal Gelişim Kuramı.....	24
2.1.3.4. John Bowlby'nin Bağlanma Kuramı.....	25
2.1.3.5. Sosyal Öğrenme Kuramı.....	27
2.1.3.6. Sosyal Kültürel Gelişim Kuramı	28
2.1. 3.7. Bilgi İşleme Kuramı.....	29
2.1.4. Sosyal Beceri Eksikliği ve Sonuçları.....	29
2.1.4.1. Sosyal Beceri Yetersizlikleri.....	30
2.1.5. Sosyal Beceri, Özellikleri, Boyutları ve Sınıflandırılması.....	33
2.1.6. Sosyal Becerinin Değerlendirilmesi.....	36
2.2. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	38
2.2.1. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar	38
2.2.2. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar	45
3. YÖNTEM.....	48
3.1. Araştırma Modeli.....	48

3.2. Evren ve Örneklem.....	48
3.3. Veri Toplama Araçları.....	50
3.3.1. Okulöncesi ve Anasınıfı Davranış Ölçeği	50
3.3.1.1. Okulöncesi ve Anasınıfı Davranış Ölçeği' nin Güvenirlik ve Geçerlilik Çalışmaları.....	50
3.3.2. Sosyal Beceri Envanteri (SBE)	51
3.3.2.1. Sosyal Beceri Envanteri' nin Güvenirlik ve Geçerlilik Çalışmaları.....	52
3.3.3. Kişisel Bilgi Formu	53
3.4. Verilerin Toplanması.....	53
3.5. Verilerin Analizi.....	54
4. BULGULAR ve YORUM.....	55
4.1. Çocukların Cinsiyetlerine Göre Anne, Baba ve Öğretmenlerin Algıladıkları Sosyal Beceri Düzeylerine İlişkin Bulgular ve Yorum	55
4.2. Çocukların Yaşlarına Göre Anne, Baba ve Öğretmenlerin Algıladıkları Sosyal Beceri Düzeylerine İlişkin Bulgular ve Yorum	58
4.3. Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Anne, Baba ve Öğretmenlerin Algıladıkları Sosyal Beceri Düzeylerine İlişkin Bulgular ve Yorum	60
4.4. Çocukların Doğum Sırası Değişkenine Göre Anne, Baba ve Öğretmenlerin Algıladıkları Sosyal Beceri Düzeylerine İlişkin Bulgular ve Yorum	62
4.5. Babaların ve Annelerin Sosyal Becerileri İle Çocukların Sosyal Becerileri Arasındaki İlişkiye Dair Bulgular ve Yorum	64
4.6. Çocukların Sosyal Beceri Düzeyleri İle Anne ve Babaların Öğrenim Düzeylerinin Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular ve Yorum	66
4.7. Kız ve Erkek Çocuklarının Sosyal Becerileri İle Anne Babaların Sosyal Becerileri Arasındaki İlişkiye Dair Bulgular ve Yorum	68
4.8. Anne ve Babaların Öğrenim Düzeyleri Değişkenine Göre Kendilerinin Sosyal Becerilerine İlişkin Bulgular ve Yorum	70
4.9. Çocukların Anne Babayla Zaman Geçirme Sıklığına Göre Sosyal Becerileri Düzeylerine İlişkin Bulgular ve Yorum	71
4.10. Annenin Çalışma Durumu ile Annenin Sosyal Beceri Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorum	73

4.11. Annenin Çalışma Durumuna Göre Çocuklarında Algıladığı Sosyal Beceri Düzeylerine İlişkin Bulular ve Yorum	74
5. SONUÇ ve ÖNERİLER.....	76
5.1. Sonuçlar.....	76
5.2. Öneriler.....	78
5.2.1. Eğitimciler İçin Öneriler.....	78
5.2.2. Araştırmacılar İçin Öneriler.....	78
5.2.3. Ebeveynler İçin Öneriler.....	79
6. KAYNAKÇA.....	80
7. EKLER.....	95
7.1. Malatya İl Milli Eğitim Müdürlüğü İzin Yazısı.....	95
7.2. Sosyal Beceri Envanteri	96
7.3. Sosyal Beceri ölçeği	102
7.4. Kişisel Bilgi Formu	104
7.5. Özgeçmiş.....	105

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1. Demografik Değerler.....	49
Tablo 2. Çocukların Cinsiyetlerine Göre Anne, Baba ve Öğretmenlerin Algıladıkları Sosyal Beceri Düzeylerine İlişkin t Testi Sonuçları.....	55
Tablo 3. Çocukların Yaşlarına Göre Anne, Baba ve Öğretmenlerin Algıladıkları Sosyal Beceri Düzeylerine İlişkin t Testi Sonuçları	58
Tablo 4. Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Anne, Baba Ve Öğretmenlerin Algıladıkları Sosyal Beceri Düzeylerine İlişkin Betimsel İstatistikleri ve ANOVA Sonuçları	60
Tablo 5. Çocukların Doğum Sırası Değişkenine Göre Anne, Baba ve Öğretmenlerin Algıladıkları Sosyal Beceri Düzeylerine İlişkin Betimsel İstatistikleri ve ANOVA Sonuçları.....	62
Tablo 6. Babaların ve Annelerin Sosyal Becerileri ile Çocukların Sosyal Becerileri Arasındaki İlişkiye Dair Pearson Korelasyon Sonuçları.....	64
Tablo 7. Çocukların Sosyal Beceri Düzeyleri ile Anne ve Babaların Öğrenim Düzeylerinin Karşılaştırılmasına İlişkin Betimsel İstatistikler ve ANOVA Sonuçları.....	66
Tablo 8. Kız ve Erkek Çocuklarının Sosyal Becerileri ile Anne Babaların Sosyal Becerileri Arasındaki İlişkiye Dair Pearson Korelasyon Katsayısı Sonuçları.....	69
Tablo 9. Anne ve Babaların Öğrenim Düzeyleri Değişkenine Göre Kendilerinin Sosyal Becerilerine İlişkin Betimsel İstatistikler ve ANOVA Sonuçları	71
Tablo 10. Anne ve Babanın Çocuk İle Birlikte Zaman Geçirme Durumuna Göre Anne, Baba ve Öğretmenlerin Algıladıkları Sosyal Beceri Düzeylerine İlişkin Betimsel İstatistikleri ve ANOVA Sonuçları	72
Tablo 11. Annenin Çalışma Durumu ile Annenin Sosyal Beceri Düzeyine İlişkin Betimsel İstatistikler ve t Testi Sonuçları	74
Tablo 12. Annenin Çalışma Durumuna Göre Çocuklarında Algıladığı Sosyal Beceri Düzeylerine İlişkin Betimsel İstatistikler ve t Testi Sonuçları	75

KISALTMALAR LİSTESİ

SBE: Sosyal Beceri Envanteri

OÖDÖ: Okul Öncesi ve Anası Snfı Davranış Ölçeği

SBÖ: Sosyal Beceri Ölçeği

PDÖ: Problem Davranış Ölçeği

1. GİRİŞ

Bu bölümde, problem durumu, araştırmanın amacı ve önemi, varsayımları, sınırlılıkları ve araştırmada kullanılan kavramların tanımları yer almaktadır.

1.1.Problem Durumu

Birey sosyal ilişkiler kurabilmek, devam ettirebilmek ve ilişkileri geliştirebilmek için sosyal becerilere sahip olmalıdır. Sosyal beceri; kişilerarası ilişkilerde sosyal mesajı algılamakla birlikte doğru tepkiler verme, hedefe yönelik ve sosyal duruma bağlı değişen, gözlenebilen ve gözlenemeyen bilişsel ve duyuşsal maddeler içeren, öğrenilebilir davranışlar olarak anlaşılmaktadır (Yüksel, 1999).

Sosyal beceriler, başkalarının olumlu tepkiler vermelerini sağlayan, olumsuz tepkileri engelleyen, başkalarıyla etkileşimi mümkün kılan ve sosyal açıdan kabul edilebilir davranışlar olarak da tanımlanmaktadır (Şahin, 2004). Sosyal becerileri gelişmiş birey, diğer insanlarla sorun yaşamadan, olumlu ilişkiler kurar. Sorun yaşadığı durumlarda ise, toplumca onaylanan yöntemlerle sorunlarını çözüme ulaştırır. Kişinin bu özellikleri, sosyal statülerini etkileyebilir, liderlik özelliğini destekleyebilir (Kandır, 2004; Şahin, 2004).

Sosyal gelişme; kişinin sosyal uyaranlara, toplumsal yaşamının baskı ve zorluklarına karşı duyarlılık geliştirmesi, başkalarıyla iyi ilişkiler içinde olması, aynı kültürde yaşadığı bireyler gibi davranabilmesi olarak tanımlanabilir (Yavuzer, 1996). Hartup'a (1989) göre, yaşamın ilk altı yılında sosyal olarak yeterlilik kazanamayan bireyler hayatları boyunca risk altındadırlar. İnsan sosyal bir varlıktır ve duygularının niteliği sosyal ilişkilerden önemli ölçüde etkilenmektedir (Akt. Seven, 2008).

Çocuk gelişiminde önemli süreçlerden biri de toplumsallaşmadır. Sosyalleşme, bireylerin belirli bir grubun işlevsel üyesi oldukları ve grubun diğer üyelerinin değer yargılarını, davranışlarını ve inançlarını edinmesidir. Toplumsallaşma, doğum ile birlikte başlar, çocukluğun ilk dönemlerinde belirginleşir ve ömür boyu devam eder (Gander ve Gandier, 2000).

İnsanın birçok karmaşık davranışında kalıtım etkilidir. Ancak, kalıtımla getirilen sadece eğilimlerdir. Bu eğilimlerin kişilik özelliğine dönüşmesi yine birey-çevre yani hayatın ilk yıllarında aile ile olan ilişkileri tarafından belirlenir. Bireyin kişiliğinin şekillenmesinde, sergilediği davranışların kazanılmasında anne-babasının ve içinde yetiştiği aile ortamının önemi tartışılmaz bir gerçektir (Geçtan, 1999).

Aile toplumun en küçük sosyal birimi olarak görülür. İnsanın gelişiminin en kritik dönemleri bir bakıma ailenin etkisinde geçer. Doğumdan sonra da aile çocuğun fiziksel, zihinsel, ruhsal ve sosyal olarak gelişmesine olumlu veya olumsuz etki edebilecek ortamlar sunar. Ailenin çocuğun sosyalleşmesindeki katkısı diğer sosyal güçlere göre tartışmasız en fazla olanıdır (Saracho ve Spodek, 2007; Akt. Seven, 2008).

Gelişimin erken dönemlerinde anne babaların önemli görevlerinden biri uygun ortamlar oluşturmaktır (Yavuzer,1997). Bu dönemde çocuklar alıcı konumdadırlar ve etkileşime girdiği şeyleri kaydederler. Benzer durumlarla karşılaştıklarında daha önceki kayıtlı bilgiler ile bağ kurarak buna uygun davranırlar. Bu nedenle uygun davranışların kazanımı için çocuğa etkileşim kuracağı uygun ve zengin fırsatlar sunulmalıdır (Yavuzer, 1999).

Anne babanın ve diğer aile bireylerinin çocukla etkileşimi çocuğun aile içindeki konumunu netleştirmektedir. Aile çocuğun ilk sosyal davranışlarını deneyimlediği ortamdır. Çocuğun karşılaştığı deneyim fırsatları bu ilk sosyal davranışların oluşmasında önem taşımaktadır. Çocuk yaşamın ilk yıllarında sosyal bir birey olmayı öğrenmekle beraber model alacağı kişilere de ihtiyaç duyar. Kişiliğın gelişimi sürecinde ihtiyaç olunan özdeşleşmeler aile bireyleriyle kurulur (Yavuzer, 1996). Bu nedenlerle anne babaların çocukların duygusal ve sosyal gelişimlerinde hem doğrudan hem de aynı oranda etkili olduğu kabul edilmektedir (Güngör, 1999).

Çocuklar aile ortamında sosyal becerilere ihtiyaç duyarlar ve bu becerilerini geliştirme fırsatı bulurlar. Çocuklar okul öncesi dönemde önemli oranda anne babalarını örnek alarak akranları, kardeşleri ve öğretmenleri ile ilişki geliştirmeyi öğrenirler (Yeşilyaprak, 2007).

Yaşamın başlangıcında insan için ilk sosyal davranış anneye bağlanmadır. Çocuğun annesi ile ilişkisi güven verici ise baba ve ailedeki diğer bireylerle kuracağı bağ da olumlu yönde olmaktadır (Oğuzkan ve Oral, 2002). Baba da çocuklar için önemli bir rol modelidir. Bir baba çocuğuyla iletişim geliştirmeli ve çocuğunun söylediklerini aktif olarak dinleyerek

ona kıymetli olduğu hissini yaşatmalıdır (Çağdaş, 2009). Çünkü babanın çocuğun yaşamına aktif katılımı, çocuğun analitik düşünce becerisini, zekâsını, sözel becerisini ve bilişsel alandaki başarısına katkı sunmaktadır (AÇEV, 2001: 6). Çocuğun çevresindeki kişilerle yaşadığı sosyal etkileşim deneyimleri giderek artar ve aile bireyleri dışındaki kişilerle kurduğu ilişkinin niteliğini etkiler (Oğuzkan ve Oral, 2001).

Okul öncesi yıllar, diğer gelişim aşamalarıyla karşılaştırıldığında gelişimin farklı alanlarının birbiriyle etkileşimin en çok olduğu kritik yıllar olarak değerlendirilmektedir. Bu yaşlarda edinilen davranışların yetişkinlik döneminde bireyin kişiliğini, tavır ve davranışlarını önemli oranda biçimlendirdiği görülmektedir (Kandır, Aral ve Can, 2000).

Çocuklarda okul öncesi dönem farklı açılardan gelişimin en yoğun olduğu bir dönemdir. Bu dönemde çocukların zihinsel ve kişilik gelişiminin %70'i tamamlanmaktadır. Yine bu yaşlarda temeli atılan bedensel sağlığın ve kişilik yapısının daha sonraki yıllarda aynı yönde ilerleme şansının yüksek olduğu belirtilmektedir (Mussen, 1963; Akt. Oğuzkan ve Oral, 2002, s.5). Ayrıca anaokuluna başlama çocuğun sosyal yaşamında da önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir (Akgün ve Meirieu, 2003).

1.2. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın temel amacı; aynı denek-kşi üzerinde farklı gözlemcilerin ölçümleri arasındaki uyumun değerlendirilmesidir. Yani anne, baba ve öğretmenlerin görüşlerine dayanarak çocukların sosyal beceri düzeyini belirlemektir. Ayrıca anne babaların kendi sosyal becerileri hakkındaki görüşlerini ortaya koymak, ebeveynlerin kendi sosyal beceri düzeyleri ile çocuklarının sosyal beceri düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemektir.

Rehberlik ve Psikolojik Danışma açısından bakıldığında elde edilen bulgular doğrultusunda; anne babalara ve öğretmenlere çocukların sosyal becerilerinin gelişimini etkileyen bazı faktörlerin neler olduğunu göstermek bu araştırmanın en başta gelen amacını oluşturmaktadır.

1.3. Problem Cümlesi

Anne, baba ve öğretmenlerin görüşlerine dayalı olarak, okul öncesi eğitim almakta olan 5-6 yaşlarındaki çocukların sosyal beceri düzeylerinin; cinsiyet, yaş, kardeş sayısı,

doğum sırası, anne ve babanın sosyal beceri düzeyi, anne ve babanın öğrenim düzeyi, anne babanın çocuk ile birlikte geçirdiği zaman ve annenin çalışma durumuna göre, anne ve babaların sosyal becerileri öğrenim düzeylerine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir ve anne babaların sosyal becerileri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

1.4. Araştırma Soruları

Araştırmada aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır. Okul öncesi eğitimi almakta olan 5 ve 6 yaş çocukların:

1. Cinsiyetlerine,
2. Yaşlarına,
3. Kardeş sayılarına,
4. Doğum sırasına göre sosyal beceri düzeyleri anne, baba ve öğretmene göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
5. Anne babaların kendi sosyal becerileri arasında ve çocukların sosyal becerisi arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
6. Annelerin ve babaların öğrenim düzeylerine göre çocukların sosyal beceri düzeyleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?
7. Anne ve babaların sosyal beceri düzeyleri ile kız ve erkek çocukların sosyal beceri düzeyleri arasındaki bir ilişki var mıdır?
8. Anne ve babaların sosyal becerileri öğrenim düzeylerine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
9. Annenin ve babanın çocuk ile birlikte zaman geçirme durumuna göre çocuğun sosyal beceri düzeyi anneye göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
10. Annenin sosyal becerisi çalışma ya da çalışmama durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
11. Çocuğun sosyal becerisi annenin çalışma durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

1.5. Araştırmanın Önemi

Çocuklarda disiplin sorunlarının büyük aranda sebebi sosyal uyumsuzluktur. Sosyal beceri düzeyi gelişmiş bireyler çevresindeki kişilerle daha sağlıklı ve sorunsuz ilişkiler kurmakta, herhangi bir sorun yaşadığında ise bunu toplumca onaylanan yollarla çözmektedirler (Kandır, 2004; Şahin, 2004). Sosyal beceri düzeyinin yüksek olması bireyin kendini yalnız hissetmesini engelleyebilmekte, saldırgan olmasının önüne geçebilmekte, kişilerarası ilişkilerinin iyi olmasını olumlu yönde etkilediği gözlenmektedir (Çakıl, 1998; Kazanoğlu, 2006; Sarıca, 2008).

Yapılan çalışmalar incelendiğinde, çocukların cinsiyet, yaş, kardeş sayısı, doğum sırasının fark yarattığı, ebeveynin çalışma ve öğrenim durumu gibi demografik faktörlerin sosyal becerilerini çok yönlü etkilediği görülmektedir (Sarı, 2007; Olcay,2008; Erbay, 2008; Vaizoğlu, 2008; Özbey, 2009; Yener, 2014, Paslı, 2017). Okul öncesi dönemde olan çocukların sosyal becerilerinin bu değişkenler ile ele alınarak incelenmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir.

Bu araştırma; sosyal beceri gelişiminin çocuğun yaşamının ilk anlarından itibaren önemini ve ebeveynlerin sosyal becerilerinin çocukların sosyal beceri gelişimiyle ilişkisini belirtmesi bakımından önemlidir. Yapılan literatür taraması sonucunda, okul öncesi dönem çocuklarının sosyal becerileri ile anne babanın sosyal becerilerinin bir arada işlendiği bir araştırmaya rastlanamamıştır. Yapılan bu araştırmanın literatüre bu açıdan bir katkısının olacağı düşünülmektedir. Bunun sonucunda çocukların sosyal beceri düzeyleri ile onlar için en önemli örnek olan ebeveynlerinin sosyal beceri düzeyleri arasındaki ilişki belirlenmiş olacaktır. İnsanın gelişimi ile ilgili birçok temelin atıldığı bu dönemde yaşanan sosyal beceri eksikliği bireylerin gelecekteki ilişkilerini olumsuz etkileyecektir. Bu bağlamda; okul öncesi dönemdeki öğrencilerin sosyal beceri düzeylerini belirlenmesi, çeşitli değişkenlerle ilişkisini ortaya konması ve araştırma bulguları ışığında önerilerde bulunulması bu çalışmanın önemini vurgulamaktadır.

1.6. Araştırmanın Varsayımları

Bu araştırmanın temel aldığı bazı varsayımlar şunlardır:

1. Anne baba ve anaokulu öğretmenlerinin çocukların sosyal becerilerine ilişkin bir algılarının olduğu varsayılmaktadır.
2. Çocukların sosyal becerilerine ilişkin algılarını belirlemek için öğretmenlerin o çocukların bir dönem boyunca öğretmeni olmalarının yeterli olacağı varsayılmıştır.
3. Anne, babalar ve öğretmenlerin, araştırmada kullanılan veri toplama araçlarındaki sorulara doğru ve içten cevap verdikleri kabul edilmiştir.

1.7. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırmanın sınırlılıkları şöyledir:

Araştırma 2010-2011 eğitim-öğretim yılında Malatya ili merkez ilçelerindeki resmi anaokullarına devam eden 5 ve 6 yaş grubu çocukların anne babaları ve öğretmenlerinin ölçeklere ve kişisel bilgi formuna verdikleri yanıtlarla sınırlıdır.

1.8. Tanımlar

Sosyal Beceri: Kişiler arası ilişkilerde sosyal bilgiyi algılama, çözümleme ve uygun tepkilerde bulunma, hedefe yönelik ve sosyal bağlama göre değişen; hem gözlenebilen hem de gözlenemeyen bilişsel ve duyuşsal öğeleri içeren ve öğrenilebilir davranışlardır (Yüksel, 2004).

Okul Öncesi Eğitim: Doğumdan, ilköğretimin başlangıcına kadar olan çocukluk yıllarını içine alan; bu yaş çocuklarının bireysel ve gelişimsel özelliklerine uygun, zengin uyarıcı çevre olanaklarını sağlayan; onların tüm gelişimlerini toplumun kültürel değerleri ve özellikleri doğrultusunda, en iyi biçimde yönlendiren bir eğitim sürecidir (Oğuzkan ve Oral, 2002).

2. KURAMSAL BİLGİLER ve İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde, önce sosyal beceri kavramı ile ilgili kuramsal görüşler ele alınmıştır. Daha sonra ise konu ile ilgili olarak yurt dışında ve yurt içinde yapılan bazı araştırmalara yer verilmiştir.

2.1. KURAMSAL TEMELLER

2.1.1. Sosyal Beceri ile İlgili Kavramlar: Sosyal Duygusal Gelişim, Sosyal ilişkiler, Sosyalleşme, Sosyal Yeterlilik, Sosyal Uyum

2.1.1.1. Sosyal Duygusal Gelişim

Gelişim fiziksel, bilişsel ve psiko-sosyal olmak üzere üç alandan oluşmaktadır. Fiziksel alan; duysal ve psiko-motor beceriler, fiziksel özelliklerden oluşur. Bilişsel alan; zihinsel becerileri ve etkinlikleri, düşünce organizasyonlarını kapsamaktadır. Algılama, neden sonuç ilişkisi kurma, problem çözme ve dil becerileri gibi etkinliklerden oluşur. Psiko-sosyal alan ise; bireysel özellikler ve sosyal becerileri kapsar. Sosyal durumlar karşısında çocuğun kendine özgü davranış, duygu ve verdiği tepkilerden oluşur (Bayhan ve Artan, 2004).

Duygusal gelişim ve sosyal gelişim birbiriyle ilişkilidir. Çocuğun kendi özelliklerini fark etmesi duygusal yönünü, başkalarını özelliklerini fark etmesi ise sosyal yönünü aydınlatır. Kendi özelliklerinin farkında olan birey başkalarının özelliklerini de fark eder. Kendi özelliklerinin ve duygularının farkında olmayan birey başkalarının duygu ve özelliklerine de duyarlı olamaz (Kandır, 2004).

Sosyal duygusal gelişimde kalıtsal etmenler, çevresel etmenler ve öğrenme yaşantılarının payları vardır. Çocuklar çevresinde bulunan modelleri taklit ederek, örnek alarak ve özdeşim kurarak davranışlarını geliştirirler. Nerede nasıl davranılacağını, acı ve mutsuzluk veren durumlarda nasıl tepki verileceğini gözlemleyerek öğrenirler (Cirhinlioğlu, 2015).

Sosyal gelişim; kişinin sosyal uyaranlara, özellikle grup yaşantısından kaynaklanan zorlukların karşısında duyarlılık geliştirmesi, kendi kültürü içinde yaşayan diğer insanlar gibi davranmayı öğrenmesidir. Çocuğun gelişimsel özelliklerine uygun olarak sorumluluk bilinci

geliştirme, akranları ve diğer insanlarla gerekli ilişki kurabilmeyi, toplumsal kurallara uyum sağlamayı ifade eder (Cirhinlioğlu, 2015).

Çocuğun sosyal gelişimi, çevresiyle kurduğu iletişimin zenginleşmesi ve ilişki kurulan kişi sayısının artmasıdır. İletişim bebeklik döneminde refleks olarak başlar, psikomotor gelişim, bilişsel ve dil gelişiminin ile zenginleşir. Bu süreçte çocuk, kendini ve çevresini anlamak için çabalar. Başka kişileri etkilediği gibi, başkalarının etkisi altında kalır. Böylece sosyal bir birey olma yönünde gelişim gösterir. Çocuğun yakın çevresinde sadece ailesi varken zaman içerisinde bu çevre genişler. Çocuk okul dönemine arkadaşları, öğretmeni, okul çalışanları ile etkileşime geçecek ve sosyal gelişim süreci hızlanacaktır. Bu süre zarfında çocuk, katıldığı yeni sosyal ortamdaki kişileri tanımaya çalışacak, onları etkileyeceği gibi onlardan etkilenecektir. Çocuk bu yeni süreç ve ortam içerisinde kendini tanımaya, karşılaştırmaya, değerlendirmeye başlayacaktır (Öz, 2003).

Ebeveynler çocuklara duyguların düzenlenmesi konusunda önemli etkide bulunurlar. Burada çocuklarla duyguları hakkında nasıl konuştukları önemlidir. Duygu koçluğu yapan ebeveynler çocuklarının duygularını takip eder ve olumsuz duygularını öğrenme fırsatı olarak değerlendirirler. Çocukların hem duygularını adlandırmalarına hem de duyguları ile nasıl etkili bir şekilde başa çıkmaları gerektiği konusunda yardımcı olurlar. Daha çok övgü ve yapılandırmaya yer veren ifadeler kullanırlar (Gottman ve De Claire, 1997). Duyguları reddeden ebeveynler ise olumsuz duyguları reddetme, görmezden gelme, değiştirme eğilimindedirler.

Çocuklar erken yaşlardan itibaren giderek belli yaşantıların belli duyguları uyandırdığını, yüz ifadelerinin duyguları yansıttığını, aynı durumun farklı kişilerde farklı duygulara yol açtığını, sosyal standartlara uymak için duyguları yönetmeye ihtiyaç olduğunu farkına varmaktadırlar. Çocuğun diğerleri ile etkileşim içerisinde iken taleplerini, duygularını düzenlemesi karşılaştığı çatışmaları yönetme becerisinde açısından önemlidir (Cole ve Morgan, 2001).

Bebekler sosyal gelişim dürtüsüyle doğarlar. Ses tonlarını, yüz ifadesini, ilgiyi fark ederler. Kendisiyle konuşulduğunda, ona sarıldığında gülümser ki bu bir sosyal yanıt ifadesidir. Ağlama, gülümseme, ses çıkarma gibi davranışlar bebeğin annesinin dikkatini çekmek amacıyla kullandığı bağlanma davranışlarıdır. Bebekler ihtiyaçlarını karşılayan, ağlama, gülme gibi tepkilerine cevap veren, bakım veren kişiye bağlanmaktadır (Bowly, 1969)

2.1.1.2. Sosyal İlişkiler

Çocuklar bebeklik döneminde diğer kişilere, özellikle annelerine bağımlıdırlar. Bir yaşında, etrafındakileri kendi başına keşfedebildiği halde, çocuk bu aşamada “güven temeline” dayalı olarak annesinin desteğine ihtiyaç duyar (Yavuzer, 1998).

Bebeğin en önemli sosyal duygusal davranışı, ihtiyaçlarını karşılayan kişiye bağlılık göstermesidir. Altı yedinci aylarda bebeğin anneden ayrıldığında kaygı yaşamaması, yabancıardan korkması anneye bağının geliştiğini gösterir. Onuncu aydan sonra ben, sen kavramı gelişir. Kendini başkalarından daha iyi bir şekilde ayırt eder. Bebeklerin temel sosyal sorunları bağlılık ve kopma arasındaki çelişkiyi çözmektedir. 11. aylardan sonra anneye bağlılığı artar ve ailedeki diğer bireylerle sosyal ilişki kurar (Cirhinlioğlu, 2015).

İki yaş çocuğu toplumsallaşmanın henüz başlangıç aşamasındadır. Etrafındaki diğer çocuklara ilgi gösterir fakat onları oyun arkadaşı olarak göremez, anne babasıyla oynamayı tercih eder (Oktay, 1999). Bu dönemde oyun arkadaşına ihtiyaç duyarlar. Bu dönemde çocukların oyun esnasında birbirlerine karşı sık sık olumsuz davrandıkları ve benmerkezci davrandıkları görülmektedir (İnanç, Bilgin ve Atıcı, 2004).

Üç yaş çocuğu yürüme ile ilgili hareketleri yapabilmekle birlikte konuşmayı da düzgün bir şekilde başararak çevresiyle sözlü iletişim kurabilir. Kendi yaşlılarına olan ilgisi onlarla kısa süreli oyunlar oynayabilecek hale gelmiştir. Kendi kendisine veya anne babasıyla oynamaktan zevk alır (Oktay, 1999).

Çocuklarda üç yaşlarında “ben” kavramı gelişir. Bu yaşta bir araya geldiklerinde her bir çocuk kendi benliğini ortaya koyar. Arkadaşlık ilişkilerinde vermekten çok almaya yönelik olduklarından ilişki kurmada zorlanmayla birlikte ilişkiyi sürdürmekte de güçlük çekerler. Bu nedenle paralel oyun oynamayı tercih ederler (Kandır, 2004).

Dört yaş çocuğu, üç yaşa göre oldukça ılımlı, uyumlu ayrıca davranışlarını kontrol etmekte başarılıdır. Gözleme ve taklit etme yeteneği gelişmiştir. Bu yaşta çocuklar yetişkinlerin sosyal davranışlarını gözlemleyerek onları taklit eder. Yetişkinlerle ilişkilerini devam ettirir ayrıca yaşlılarıyla ilişkileri uzun sürelidir (Oktay, 1999). Diğer insanların duygularına oldukça duyarlıdır, onları memnun etmek ister (Cirhinlioğlu, 2015).

Çocukların 4-5 yaşlarında ilgileri anne babalarından çok arkadaşlarına yönelir. Kuralları öğrenmeye ve uymaya başlarlar. Arkadaş ilişkilerinde çatışmalar yaşayabilirler. Bu

durumda verdiği tepkinin onaylanması veya onaylanmaması sosyalleşmesine katkıda bulunur. Bu dönemde başkalarının kendisi için olumlu veya olumsuz düşünceleri önemlidir. Arkadaşlık ilişkileri; almak ve vermek yönünde gelişir. İş birliği, paylaşım, dayanışma, rekabet çocukta olması beklenenlerdendir (Kandır, 2004).

Beş yaş çocuğu hala oyunlarda kendi isteklerinin yerine getirmekle birlikte diğer çocukların varlığında oyunun daha eğlenceli olduğunu fark ederek gruptakilerin isteklerine uyma konusunda çaba gösterir (Oktay, 1999). Beş yaşında duygular daha dengelidir ve duygular kontrol edebilir. Arkadaşlarının duygularını paylaşır, sıkıntılarını gidermesine yardımcı olur. Sosyal kuralların nedenlerini anlamaya başlar. Yardım etmekten hoşlanır (Cirhinlioğlu, 2015).

Beş-altı yaş çocukların ortak özellikleri, kurallı grup oyunlarına yönelmeleridir. Kendileri de oyunlar kurup, kurallar oluşturabilirler. Arkadaşlarıyla empati kurmaya başlarlar. Arkadaşlarına espri yapmaktan hoşlanırlar. Grup içerisinde lider rolünde olabilirler (Kandır, 2004). Birbirlerini dinleme, empati kurma davranışları gösterebilmektedirler. Bu yaştaki çocuklar bir anda saldırganlaşıp hemen sonra uyumlu davranabilir, aralarındaki sorunları hızlı şekilde çözebilirler (İnanç, Bilgin ve Kılıç, 2004).

Oyun içeriklerinde ve ilgilendikleri alanlarda, cinsiyet açısından farklılaşmalar görülür. Her iki cinsiyetten de çocuklar devamlı yeni şeyleri deneyimlemek ister; yeni oyunlar araştırır ve oynar; birçok sembolik oyun oynar. Yaşına uygun sorumluluklar alır, konuşulanları dikkatle dinler ve dikkat süreleri uzamıştır. Bu yaştaki çocuklar artık kendisiyle gerçek nitelikte eğitim uygulamaları yapılacak çağdadır (Zembat ve Unutkan, 2001).

Altı yaş çocuğu sosyal yönden ailesine bağlıdır. Bununla beraber arkadaşlarının ve öğretmeninin kendisi için önemi artmaktadır. Oyun grupları genişlemekle birlikte kızlar ve erkekler arasındaki roller ve kullandıkları oyun mateyelleri farklılaşır (Oktay, 1999).

Genel olarak 5-6 yaşlarındaki çocukların ortak sosyal-duygusal gelişim özellikleri şu şekilde sıralanmaktadır (Kandır, 2004):

Duygularını ifade eder, grup oyunlarına katılır, oyunun kurallarına uyum sağlar, yeni kurallar belirler, diğer bireyleri taklit eder, cinsiyet rolüne uygun davranışlar gösterir, gelişimine uygun sorumluluklar alır, bireysel özelliklerini ve çevresindekilerin özelliklerini fark eder, grup etkinliklerinde liderlik rolünü üstlenir, haklarını korur ve başkalarının

haklarına saygı gösterir, toplumsal kuralları kavrar, diğer bireylerin kendisi hakkındaki düşüncelerini önemser.

Yetişkinler için sosyal beceriler ise; dinleme, konuşmayı başlatma, soru sorma gibi başlangıç sosyal becerileri, yardım isteme, açıklamada bulunma, başka kişileri ikna edebilme gibi ileri sosyal beceri duyguların farkında olma, duygularını sözel ve davranışsal olarak yansıtmaya, empati kurma gibi duygularla baş etme becerisi, anlaşma sağlayabilme, özdenetim gösterme, haklarını koruma gibi saldırganlığa alternatif beceriler, şikâyetini dile getirme, şikâyete karşı açıklama yapma, yalnız kalma duygusuyla baş etme stresle başa çıkma becerileri, bir şeyi yapma kararı alma, soruna yol açan şeyi tespit etme, amaç oluşturma gibi planlama becerisi olarak sınıflandırılabilir. Hayatı kolaylaştıracak bu becerilerden yoksun olmak kişisel problemlere yol açar. Bu becerilere sahip olmak ise kız erkek ilişkileri, aile içi ilişkiler, öz güven, değer yargıları, korku, stres vb. pek çok durumla başa çıkmaya yardımcı olacaktır (Şahin, 2004).

2.1.1.3. Sosyalleşme

Sosyalleşme kişinin içinde bulunduğu kültürü ve toplumdaki rolünü öğrenip uyum sağlamasıdır. Sosyalleşme edilgen ve tek yönlü bir etkileşim değil; çocuk ve onu yetiştirenler arasında aktif bir etkileşimdir. Sosyalleşmenin amacı çocuğu toplumun yetkin bir üyesi haline getirmektir. Bu nedenle sosyalleşme bu amaca ulaşmak için gerekeni yapmak üzere tasarlanmıştır (Kağıtçıbaşı, 2010).

Çocuklar, yaşları ilerledikçe toplum kurallarını öğrenmeye başlarlar. Toplumun çocuklardan beklediği davranışlar ve çocukların yapmak istediği davranışlar uyumlayabilir. Çocuklar bu durumda denge kurma çabası gösterir. Bunu başardıklarında topluma uyum sağlamayı başarmış olurlar (Kandır, 2004).

2.1.1.4. Sosyal Yeterlilik

Sosyal yeterliliğin iki boyutu uyumsal davranış ve sosyal becerilerdir. Uyumsal davranış; bireyin bağımsız işlev becerilerini, fiziksel, akademik ve dil becerilerinden oluşmaktadır. Sosyal beceriler ise, üç alt boyut içermektedir. Bunlar kişilerarası davranışlar, kendi ile ilişkili ve görevleriyle ilişkili davranışlar olarak sıralanır. Kişiler arası davranışlar,

otoriteyi kabul etme, konuşma becerileri, işbirliği yapma; kendi ile ilişkili davranışlar, duygularını ifade etme, kendine karşı olumlu tutum geliştirme gibi davranışları; görevle ilişkili davranışlar ise, uyarıları dikkate alma, sorumluluklarının bilincinde olma, yönergeye uygun davranma, bağımsız çalışabilme gibi davranışları içermektedir (Reschly ve Gresham, 1981; Akt. Dervişoğlu, 2007).

2.1.1.5. Sosyal Uyum

Sosyal uyum çeşitli çevresel ve toplumsal şartlarla etkili biçimde baş etme ve bireyler arası ilişkilerde başarı göstermektir (Budak, 2000). Yavuzer'e (1999) göre sosyal uyumun bazı kriterleri bulunmaktadır. Bunlar:

1. Farklı Gruplara Uyum Gösterme: Farklı gruplarda uygun davranışlar sergilemek, farklı gruplarla onlarla ilişki geliştirmek, arkadaşlarıyla olduğu kadar yetişkinlere de uyum sağlamak,
2. Sosyal Tutumlar: Toplumun beklediği tutum ve tavırları diğerlerine yöneltmek, sosyal hayata bu tavırlarla katılmak,
3. Kişisel Doyum: Toplumsal yaşamda üstlendiği rollerle kurduğu ilişkide yeterli düzeyde haz almaktır.

2.1.2. Sosyal Beceriye Etkileyen Faktörler:

2.1.2. 1. Aile

Ailenin çocuk üzerindeki etkileri oldukça önemlidir (Yavuzer, 1998). Ebeveynlerin öğrenim düzeylerinin düşük olması, aile içi ilişkilerin niteliğinin zayıf olması, çocuğun eğitiminde yetersiz ve yanlış uygulamalara yol açabilmektedir. Bireysel özellikleri ve çocuğun ailede yaşadığı deneyimler davranışlarını önemli ölçüde etkilemektedir. Çocuk, ailedeki davranışları gözlemleyip taklit etmeye çaba göstermektedir (Gander ve Gandier, 2000).

Yaşamın ilk yıllarında anne baba çocuk etkileşimi sonucunda çocuklar anne babalarını model alırlar ve taklit ederler. Çocuklar anne babalarını gözleyerek kişiler arası ilişkilerini yapılandırır. Ailede öğrendikleri davranış kalıplarını yeni girdikleri sosyal ortamlarda kullanırlar (Quie, 2002; Wainwright, 2002; Worden, 2002).

Aile çocuğun ilk ilişki geliştirdiği, sosyalleşme kalıplarını oluşturduğu ve kişiliğinin gelişiminde önemli etkileri olan çevredir. Aile ortamı, aile içi ilişkiler, çocuk yetiştirme tutumları, kültür, sosyo ekonomik düzey çocuğun ilk sosyal deneyimlerini önemli ölçüde etkiler (Yavuzer, 1996).

Çocuğun yetiştiği ailenin sosyal yapısı, büyüklüğü, sosyo ekonomik ve kültürel düzeyi ilk yaşantılarını dolayısıyla da duygusal ve sosyal gelişimini etkiler. Sosyo - ekonomik düzeyi yüksek aile çocuklarının daha başarılı bir sosyal gelişim göstermektedir, ancak sosyo ekonomik düzeyi aşağıya indikçe zorunluluk nedeniyle kendisi ve kardeşlerinin sorumluluğunu yüklenmesi sosyal gelişimine katkı sağlamaktadır. Ailenin sosyal yapısı çocuğun ailenin farklı bireyleriyle ilişkisini ve gelişimini etkiler. Bu etkilerin derecesinde çocuğun yaşı önemlidir. Çocuk küçük yaşlarda aile bireylerinden daha çok etkilenirken yaşın büyümesiyle aile dışı bireylerin ve arkadaşlarının önemi artar (Yavuzer, 1996).

Anne ve baba okul öncesi dönem çocuğunun hayatındaki en önemli kişilerdir. Bu dönemde çocuğun özdeşim kurup model alacağı kişi anne ve babasıdır. Onların tavır, davranış ve değerlerini model alıp taklit eder. Özdeşleşme bilinçli öğrenme ile oluşan bir durum olmayıp çocuk seçtiği model ile özdeşim kurarken bunun fark etmez. Anne babalar, toplumca kabul gören uygun davranışlarda bulunarak çocuğa örnek olurlar ve sosyal davranış biçimleri edinmesine rehberlik ederler (Yavuzer, 1996).

Anne, baba ve çocuk ilişkileri sırasında çocuk toplumsallaşmayı öğrenir. Çocuk annesinden ve babasından farklı düzeylerde etkilenir. Sürecin sıklığı, özenli ve içten oluşu bu süreci etkiler. Bu karşılıklı etkileşim sürecinde anne babanın söyledikleri tek başına yeterli olmayıp ne yaptıkları da çocuğun gözlemlemesi açısından önemlidir (İnanç, Bilgin ve Atıcı, 2004).

Çocuğu olduğu gibi kabul etmemek, diğer çocuklarla karşılaştırmak, çocuğun yaş ve gelişim düzeyinin üzerinde beklentilerde bulunmak bazı anne-babaların yaptığı hatalardandır. Bu tür davranışlar çocuğu hırçın, hırslı, çekingen olmasına sebep olabilir. Bu durum çocuğun sosyal gelişimin olumsuz etkilenmesine yol açabilir (Bakırcıoğlu, 2002).

Evlilik uyumu çocuğun duygusal gelişimini önemli düzeyde etkilemektedir. Eşlerin, evliliklerinden doyum sağladığı ailelerde çocukların özgüvenleri gelişir. Ancak evlilik uyumunun düşük olduğu ailelerde yetişen çocuklar; kaygılı, saldırgan, içedönük davranışlar gösterebilmekte ve özgüven duyguları olumsuz etkilenmektedir (İnanç, Bilgin ve Atıcı, 2004).

Vaizoğlu tarafından yapılan ve (2008) anaokuluna devam eden çocukların sosyal davranışları ile ebeveynlerinin evlilik uyumlarını incelediği bir çalışmada, evlilik uyumunun çocuğun işbirliği yapması yönünde olumlu etkiye sahip olduğu sonucuna varılmıştır.

2.1.2.2. Anne Baba Tutumları

Toplumların yaşam biçimleri, çocuk yetiştirme anlayışı ve yöntemlerinin belirleyicisidir. Çevresi ile sıkı ilişkiler içinde olan aile kurumunun toplumun temel eğilimlerini ve eğitim amacını sonraki kuşaklara öğretme görevi vardır (Yörükoğlu, 1986).

Anne babanın kişilik özellikleri, eğitim durumu, yaşantıları, kültür çocuk yetiştirme tutumunu etkiler (Ayter-Güngör, 2008).

Hoşgörülü ve demokratik ortamlarda büyüyen çocuklar olumlu sosyal beceriler geliştirirken, katı otoriter tutumla denetim altında tutulan çocuklar saldırgan davranışlar gösterirler. Aşırı koruyucu tutum ise çocuğun, kendine güvenemeyen bağımlı kişilik geliştirmesine neden olabilir. Anne babaların uygun bir çocuk yetiştirme ve disiplin anlayışına sahip olmaları, çocukların ebeveynlerine saygı ve güven duymasını da olumlu yönde etkiler (Yavuzer, 1996).

Aşırı koruyucu ailelerin yetiştirdiği çocukların genellikle öz güvenleri düşüktür. Toplumsal kurallara uymakta zorluk çeker, sürekli kontrol altında olduklarının düşünürler. Otoriter ailelerde yetişen çocuklar genellikle ağlayan, öfkeli, saldırgan, otoriteye başkaldıran çocuklardır. Aşırı hoşgörülü ailelerin yetiştirdiği çocuklar genellikle kurallara uymakta güçlük çeker, saldırgan olabilir, otoriteye başkaldırır. İlgisiz ailelerde yetişen çocuklar ise genellikle kendine güveni olmayan, isyankar, başarılı olma çabası olmayan çocuklardır (Yörükoğlu, 1998). Demokratik ailelerin yetiştirdiği çocuklar sosyal açıdan mutlu, kurallara saygılı, yaratıcı, işbirliğine açık, kendine güvenen çocuklardır (Ekşi, 1990; Öztürk, 2007).

2.1.2.3. Kardeşlerin Etkisi

Aile ikinci çocuğa sahip olana kadar bütün ilgisini özel bir yere sahip olan birinci çocuğa yöneltir. Birinci çocuk ikinci çocuğa göre daha fazla deneyime sahiptir. Abi ve ablalarından özel ilgi gören kardeşlerin ilk çocuğa oranla sosyal becerileri daha fazladır. Ortanca çocuk ise ilk çocuk ve son çocuk olmanın avantajlarını kullanamaz (İnanç, Bilgin ve Atıcı, 2004).

Lamb'a göre ilk çocukluk döneminde kardeşler birbirlerine arkadaşlık ederler, bu şekilde kardeşler ilk ve yoğun akran ilişkisini aile içinde gerçekleştirir, kardeşler yaşadıkları bu sosyal ilişki içinde daha sonra öğreneceklerinin de temelini oluşturmuş olurlar (Ahmetoğlu ve Aral, 2004).

Tek çocuklar daha çok yalnız oynamayı tercih ederken kardeşi olan çocuklar daha çok beraber ve işbirliği gerektiren oyunları tercih ederler (Taylı, 2007).

Kardeşlerin varlığı anne babalara çocuk yetiştirme konusunda deneyim zenginliği sağlarken kardeşlerin kendisi için de sosyal etkileşim çevresi oluşturur. Büyük kardeşler küçük kardeşler için model olarak onların toplumsallaşmasına katkı sağlar (Gander ve Gardiner, 2000).

2.1.2.4. Çocuğun Özellikleri

Sosyal uyum becerisi yüksek olan çocukların özellikleri arasında; ilişki geliştirme becerisi, esnek tepkiler verebilme, olumlu benlik algısı, içsel tepkileri kontrol etme, yeterli düzeyde sosyal ilişkiler geliştirme yer almaktadır (Sonuvar, 1999).

Çocuklar, deneyimleri sırasında işbirliği yardımlaşma gibi olumlu sosyal davranışlar edindiği gibi saldırganlık gibi olumsuz davranışlar da edinebilirler. Olumlu ilişkiler geliştirebilmek için çocukların saldırganlık davranışlarını kontrol etmeleri, olumsuz duygularını sağlıklı yollarla ifade etmeleri için toplumca kabul gören ifade biçimleri geliştirmesi gerekir. Model alarak öğrenmenin, olumlu sosyal davranışları öğrenme üzerinde etkisi olduğu kadar saldırganlık gibi olumsuz davranışları öğrenme üzerinde de etkisi vardır. Saldırganlık, bireyin sosyal uyumunu olumsuz şekilde etkiler (Zembat ve Unutkan, 2001). Saldırganlık, sosyal davranışların önemli ölçüde etkiler. Saldırgan çocuk çevresindekilerle uyumlu ilişkiler kuramaz, kavgacı ve geçimsizdir. Sıklıkla büyüklerine karşı gelme eğilimi gösterir (Yörükoğlu, 1986).

Liderlik özelliği üç yaşlarında belirginleşmeye başlar. Liderlik rolünü çoğu zaman zeki, özgüven sahibi ve olgun çocuklar üstlenir. Liderlik rolünü üstlenen çocuk grupta olumlu etkiler bırakırsa grup tarafından kabul görür. Çocuğun atılgan, iletişime açık, yaratıcı olması sosyal uyum becerilerini etkiler (Zembat ve Unutkan, 2001).

Engelli olarak dünyaya gelen çocuklar karşılarındaki fırsatlara güvensizlik ve kuşku ile bakarlar ve toplumdaki ayrılmak, yalnız yaşamak ve görevlerinden kaçmak eğilimi gösterirler. Hayatın güzel yanlarından çok acı yanlarını görmekle beraber çoğu zaman her ikisini de abartırlar. Zamanla başkalarına olan düşmanlıkları yüzünden kendileri ve çevreleri arasında kopukluk oluşur. Çocuğun engeli sosyal duygusunu bozar veya gelişmesini engeller (Adler, 2003).

2.1.2.5. Akran İlişkileri

Çocuğun aile dışındaki dünya hakkında bilgi edinmesi ve yeteneklerini karşılaştırma fırsatının bulunması açısından akran grupları oldukça önemlidir. Akranlar güçlü sosyalleşme aracıdır. Erken çocuklukta çocuklar arkadaş olan veya olmayan birlikte oyun oynama durumuna göre birbirinden ayrılır. Çocuk arkadaş ilişkileri ile yardımlaşma, iş birliği, paylaşma, rekabet, hoşgörü haklarını savunmayı kendini gerçekçi olarak değerlendirmeyi öğrenir (Yörükoğlu, 1998).

Olumlu sosyal davranışların gelişiminde model alma, sosyal öğrenme ve pekiştirme önemlidir, model alınan kişi yetişkinler ve arkadaşlar olabilir. Çocuklar arkadaşlık ilişkileri sırasında birbirlerinden etkileşirler, farklı görüş, düşünce ve modelleri tanır (Çağdaş, Seçer, Şahin, 2002).

Ağlayan bebeğin yanına bir başka kişi yaklaştığında bebeğin susması arkadaşlığın bebeklik döneminden başlayan bir ihtiyaç olduğunu düşündürür (Yavuzer, 1998). Çocuk üç yaşına geldiğinde akranlarıyla ilişki geliştirmede kendine özgü beceriler edinir. Grup etkinliklerinin çeşidi ve süresi artar. Bu etkinlikler sırasında bazen tartışma, saldırgan davranma gibi olumsuz davranışlar gözlemlenirken bazen işbirliği yapma, paylaşma gibi olumlu sosyal davranışlar da görülür (Yavuzer, 1996). Çocuklar arkadaşlarıyla birlikteyken doyum sağlamanın yanı sıra grubun beklentilerini, kabul edilen ve edilmeyen davranışlarını da öğrenir (Yavuzer, 1998).

Sosyal gelişimi okul öncesi dönemde aileden sonra akranlar desteklemektedir, akran ilişkilerinin gelişimi sosyal gelişimi hızlandırır. Akran ilişkileri sosyal gelişimin ögesi olması yanında sosyal gelişimden etkilenir. Çocuklar akranları aracılığı ile sosyal ilişkiler konusunda deneyim kazanırlar, ayrıca çocuğu mutlu eden akran ilişkileri toplum içinde rahat ve uyumlu davranmasını sağlayarak sosyal gelişimine katkı sağlar (Gülay, 2010).

Okul öncesi dönemde akran ilişkileri ve sosyal beceriler etkileşim halindedir ve eşzamanlı olarak ilerler. Akran ilişkilerinde sosyal beceriler bakımından problem yaşayan çocukların ilköğretimde saldırgan davranışlar sergiledikleri bilinmektedir. Sosyal becerileri gelişmiş çocuklar akran şiddetiyle daha az karşılaşmakta ve akranlarına daha az şiddet uygulamaktadırlar (Çapan, 2007; Gülay, 2004; Gülay ve Akman, 2009).

Akranlar birbirlerini model alarak sosyal ve bilişsel gelişimi destekler. Akran ilişkileri sırasında çocuklar zamanla birbirlerine benzerler. Olumlu akran modeller olumlu davranışların gelişmesini sağlar. Akran ilişkileri sırasında kendileri hakkında geri bildirim alarak benlik algıları gelişir. Akranlarla kurulan yakın ilişkiler ileriki yıllarda da ilişkilerin devamını sağlayacaktır. Okul öncesi dönemde olumlu akran ilişkileri bilişsel beceri, sosyal yeterlilik ve sosyal düzeni destekleyerek, yeni bilgi ve beceri, davranışların öğrenilmesine katkı sağlamaktadır (Çetin, Kaymak ve Bilbay, 2002).

Çocuğun arkadaşları ile yaşadığı ilişki sosyal uyum sağlaması ve sosyal becerilerini geliştirmesi için önemli fırsatlar sunar, bu süreçte sosyal karşılaştırmalar yaparak kendini tanımayı öğrenir (Yavuzer,1997). Akranlar rekabet, eleştiri, destek düzen kaynağı da olmaktadır. Ayrıca sosyal yeterliliğin akran grubunda kazanılan konum ile ilgili olduğu belirtilmektedir (Çetin, Bilbay ve Kaymak, 2002).

Çocuk yaşlarıyla olduğunda kendi benliği ile ilgili daha gerçekçi bilgiler edinir, güçlü ve zayıf özelliklerini fark eder, onaylanma, reddedilme gibi sosyal deneyimler edinir. Ait olma kavramını grup içinde yaşayarak öğrenir (Sevinç, 2004).

Çocuklar akran ilişkileri sırasında hem kendisinin hem de başkalarının duygularının keşfeder, duygularını uygun biçimde gösterme ve empati becerileri gelişir. Ayrıca akran grupları duyguları düzenlemeyi sağlayacak etki mekanizması olur (Beyazkürk, Anlık ve Dinçer, 2007).

2.1.2.6. Oyun

Oyun, çocuklar için ciddi bir uğraşı, gördüklerini duyduklarını sınavı, öğrendiklerini pekiştirdiği bir deney ortamıdır. Bilinmezlerle dolu çevresini oyunun süzgecinden geçirerek anlamalı hale getirir. Oyun, çocuğun özgürlüğünü kullanmasına becerilerini geliştirmesine, dış çevrede gördüklerini kendine özgü bir yorumla bütünleştirmesine yardım eden bir

ortamdır. Çocuğun toplumsal bir varlık olarak gelişmesini sağlayan doğal bir ortamdır. İşbirliği ve paylaşma gibi toplumsal özellikler oyunun eğitici ortamında rahatlıkla öğrenilmektedir. Çocuğu tanımak için gözlem fırsatı veren oyun, çocuğun kişilik gelişiminde sevgi gibi önemli bir duygusal besindir. Çocuk oyun yoluyla duygusal sorunlarını açıklar, çözümler arar, başkalarıyla, çevreyle daha çok ilgilenir, başkalarının haklarına saygıyı, kendi haklarını korumayı, birlikte çalışmayı, yardımlaşmayı öğrenir (Seyrek ve Sun, 1998) .

Psikanalitik ekole göre oyun kişinin engellenmesi, sosyal çatışması, korkuları ile baş etmesi, sosyal olgunlaşması ve öz benliğini bulmasına yardımcı olur (Özdoğan 2004).

Oyun sırasında her çocuk kendi isteklerinin yerine getirilmesini talep eder, bu da çatışmalara yol açar. Bu çatışmalar çocuk için son derece önemli toplumsal deneyimler sunar. Diğer çocukların da isteklerinin bulunduğunu, birlikte olmak için bazı isteklerinin yerine getirilmesi gerektiğini, bununun için de kimi isteklerinden vazgeçmesi gerektiğini öğrenir (Oktay, 1999).

Okul öncesi dönemde olumlu sosyal etkileşimlerin ve ortak faaliyetlerin sayısının artması oyun aracılığı ile olur. Paylaşma, işbirliği, haklarını koruma, başkalarının haklarına saygı gösterme gibi sosyal gelişimi etkileyen pek çok öge oyun aracılığıyla gelişir (Yörükoğlu, 1998). Çocuk oyunda sosyal yaşam hakkında bilgi edinir ve başkaları ile iletişim kurma becerisini geliştirir (Sevinç, 2004).

Sosyal oyunlar öz denetim, vicdan bilişsel yapının gelişmesine katkı sağlar. Çocuklar bu oyunlar sırasında farklı rolleri taklit ederek davranış repertuarlarını geliştirir ve empati becerilerini arttırmaları. Kurallı oyunlarda ayındaki kuralları koymak anlaşma gerektirdiğinden sosyal gelişimlerine katkıda bulunduğu gibi benmerkezciliği azaltma gibi bir özelliğe sahiptir. Sosyal uyum bir gelişim sürecidir. Paralel oyun ile başlar. Bunu yalancı gruplar takip eder. Daha sonra ikili gruplar süreci takip eder. Takım oyunlarına kadar ilerler (Özdoğan 2004).

2.1.2.7. Öz-Yeterlilik

Öz yeterlilik, kişinin belirli hünerleri sergilemesi için gerekli eylem dizisini örgütleme ve gerçekleştirme yetilerine olan inancıdır. Öz yeterliliğin yüksek olması zorlayıcı görevleri denemeye güdüler ve reddedilme karşısında ısrarcı olmayı sağlar (Bandura, 1997).

Çocuklar önceki benzer girişimlerdeki başarı veya başarısızlıklarını, benzer görevlerde diğerlerinin performans düzeylerini, sözel olarak ikna edilme ve fiziksel duygusal durumlarına bağlı olarak öz bilgilerini oluştururlar. Düşük sosyal öz yeterlilik algısına sahip çocuklar daha çekingen olma, akran kabulünü düşük düzeyde algılamak ve düşük öz değer gibi özelliklere sahip olabilmektedirler (Bandura, 1997).

2.1.2.8. Benlik ve Toplumsal Bilişin Gelişimi

Benlik, kişinin kendisini başka her şeyden, herkesten ayrı, eşiz bir bütünlük olarak hissetmesi ve bunun bilincinde olmasıdır (Budak, 2000). Benlik, bir bakıma kişinin uzantısıdır ve birey kavramını içermektedir. En önemli işareti ise benlik algısı ve farkındalık açısından kişinin kendi hakkındaki tutumunu göstermesidir (Kağıtçıbaşı,2010).

Geçtan'a (1974) göre çocuğun çevresindekilerle geliştirdiği sosyal etkileşim aracılığıyla, benlik kavramının temelleri oluşur. Bireyin sosyal çevresi tarafından nasıl algılandığı, fiziksel potansiyeli sınırlarının keşfetmesi benlik kavramını etkiler. Benlik kavramı öncelikle ana babanın ve ailedeki diğer yetişkinlerin çocuğa yönelik tavır alışlarıyla sıkı ilişki içindedir. Çocuğun öz kavramı büyük ölçüde kendi için önem taşıyan yetişkinlerin tutumlarının yansımalarıyla oluşur.

Sosyal benlik, bireyin başkalarına sunduğu özelliklerin toplamıyla, oynadığı rolle tanımlanan kimliği olarak tanımlanmaktadır. Etkileşimci teoriye göre sosyal benlik bir yandan başkalarının bireye yönelik tepkileri ile şekillenirken bir yandan da başkalarının sosyal benlik yoluyla kişiye olan tepkilerini şekillendirmektedir (Budak, 2000).

Toplumsal bilişin gelişimi çocukların çok yönlü dünyalarını anlamalarının gelişimidir. Somuttan soyuta doğru ilerler. Öncelikle kendilerinin ve başkalarının görünüm ve davranışlarını ayırt ederler. Daha sonra ayrı ayrı davranışlar kendisinin ve başkalarının kişilik ve kimlik değerlendirmesi ile örgütlenir. Çocuklar büyüdükçe düşünceleri kendilerinin ve başkalarının düşüncelerine doğru uzanır. Sosyalleşmenin ilk adımı benlik duygusunun gelişmesidir. Sağlıklı sosyal gelişim için çocukların kendilerini diğerlerinden ayıran fiziksel, duygusal ve sosyal bilişe sahip olmalıdır (Seven, 2008).

Çocukların içsel zihinsel dünyaları ile ilgili farkındalık geliştirir. Bu dönemdeki çocukların kendileri hakkındaki düşünceleri gözlenebilir özelliklerini içerir. Ayrıca kendi

performanslarını arkadaşları ile karşılaştırabilirler (Harter, 2006). Çocuk benlik yapısını oluştururken kendinden yola çıkarak diğerlerini de anlamaya ve iki yaş civarında empati duygusu gelişmeye başlar. Çocuğun sosyal kuralları içselleştirmek başkalarıyla empati kurmasına da bağlıdır (Seven, 2008).

Anne babaların çocuklarını olduğu gibi kabul etmeleri, koşulsuz sevmeleri onların kendi ile olumlu benlik saygısı geliştirmelerini destekler (Oğuzkan ve Oral, 2002).

Benlik yeterliliği kişinin herhangi bir performansı ve davranışı gerçekleştirme yeterliliğine ilişkin öznel görüşüdür. Kişinin kendi yeterliliğine ilişkin olumsuz yargıları bireyin zorlayıcı durumlarda başa çıkmasında yetersiz kalmasına neden olur (Bandura, 1997).

Benliğin Biçimlenmesi:

1-2 yaş: Bebekler ilk yılın sonlarında amaçlı olarak davranırken kendi amaçlarının başkalarının amaçlarıyla çakıştığını öğrenirler. Benlik başkalarının niyetlerinden ve duygusal tepkilerinden etkilenmeye başlar. Bu tepkilere karşı duyarlılık kazanır (Thompson, 2006).

İkinci yılın sonlarında dil gelişimi benliğini ifade etmeye fırsat vermesi benlik farkındalığını büyük oranda artırır (Stipek, Galinski ve Kopp, 1990).

Benlik farkındalığı yeni doğanın iç yapısal algı gücü tarafından desteklenir. Fiziksel anlamda ayrı bir birey olduğunun farkındadır. İnsanların ve nesnelerin tahmin edilebilir tepkiler vermelerine neden olduklarını keşfeder.

3-5 yaş: Benliğin gelişimi çocuğun kendisi ve başkalarını 3 yaşlarında ayırt edip "Ben" kavramının gelişimi ile başlar (Kandır, 2004).

Geçmiş hakkında çocuk ile yapılan konuşmalar öz yaşamsal benliği oluşturur. Bu bellek çocuğa anımsanan benlik ve kalıcı benlik sağlar. Yaş, toplumsal cinsiyet, fiziksel özellikler temelinde sınıflandırılan kategorik benlik biçimlenmiştir. Gözlenebilir özellikler ve yaygın tutum ve davranışlardan oluşan benlik kavramı şekillenmiştir (Thompson, 2006).

6-10 yaş: Kişilik özellikleri ve benlik kavramındaki hem olumlu hem de olumsuz yanları belirtir. Bireyler arasında çoklu toplumsal karşılaştırmalar yapar (Thompson, 2006).

11 yıl ve üstü: "Akıllı, yetenekli" gibi ayrı ayrı özellikleri "zeki" gibi soyut betimleyici özelliklerle bütünleştirir. Benliği oluşturan özelliklerini örgütlü bir sistemde birleştirir (Thompson, 2006).

2.1.2.9. Kùltür ve Uyum

Çocuklar özellikle anne babalarını daha sonra başka bireyleri model alıp taklit ederek toplumun kùltürünü tanıyarak sosyalleşir (Kandır, 2004).

Kùltür, bireyin ihtiyaçlarını karşılamak üzere doğayla girdiği mücadelenin maddi birikimidir. Çocuğun sosyalleşmesinde etkilendiği yetişkin davranışları kùltürün yansımasıdır. Bundan dolayı kùltür öğretim yöntemleri ve kişiliğin şekillenmesinde sosyalleşmenin aracıdır ve aynı zamanda amacını oluşturur (Adler, 2000).

Sosyalleşme bir bakıma bireyin yaşadığı kùltürü ve buna bağlı olarak diğer kùltürleri, kural ve değerleri öğrenmesi ve bunları benimsemesidir. Sosyalleşmeyi bireyin içinde bulunduğu doğal çevre ve çevre ile birey arasındaki sosyal çevre de etkilemektedir (Yavuzer, 1999). Ekonomik ve sosyal şartlar, ırk ve aile içerisindeki çatışmalar çocuğun sosyalleşmesini etkilemektedir (Adler, 2003).

2.1.3. Sosyal Beceri İle İlgili Kuramsal Görüşler

Duygusal özelliklerin oluşmasında klasik koşullanma etkili olmaktadır (Senemoğlu, 2005). Rutherford, Chipman, Digangi ve Anderson (1992) sosyal becerileri sosyal durumlarda olumlu sonuçlar sağlayan öğrenilmiş davranışlar olarak tanımlar. Edimsel koşullanma kuramına göre sosyal yeterlik bireylerin olumlu sonuçlarla karşılaştığı davranışları sergilemesi, olumsuz sonuçlarla karşılaştığı durumlardan kaçınmasıdır. Sosyal yetersizlik; sosyal becerilerin yoğunluk ve süre açısından yetersiz olmasıdır. Sosyal yetersizliğin en önemli sebebinin çevre olduğu gösterilmektedir (Alter ve Gottlieb, 1987).

2.1.3.1. Psikoanalitik Kuram

Freud gelişimin ilk yılları gelecekteki kişiliği önemli ölçüde etkilediğini vurgulamıştır. Daha çok okul öncesi döneme dikkat çeken Freud 5- 6 yaşına kadar ortaya çıkan temel dürtü ve ihtiyaçlarının uygun şekilde karşılanmasının kişiliğin oluşumunu önemli şekilde etkilediğini vurgulamıştır (Arı, Üre ve Yılmaz, 1999).

Kurama göre dürtüler bir insanın biyolojik doğasından kaynaklansa da ifade edilmiş şekilleri her zaman sosyal çevre nedeniyle değişir. İnsanlar ya da ebeveynlerin davranışları dürtülerin tatminini yönlendirir. Ancak tüm yaşantılar aynı etkiyi yapmaz. İlk beş yıldaki

yaşantılar özellikle önemlidir. Dürtülerini sosyal olarak kabul edilebilir yollarla tatmin etmede kullanılan ve sürekli tekrar eden yapılar daha sonraki hayatta en önemli etkiye sahiptir. Çocuğun dürtüleri ile sosyal çevresi arasındaki ilk etkileşimleri sonraki sosyal uyumunu belirlemektedir (Miller, 2011).

Erken çocukluk dönemindeki deneyimlerin yetişkinliği etkilediği düşüncesi okul öncesi dönemin önemini ortaya koyması açısından önemlidir. Kurama göre 3- 6 yaş dönemini kapsayan fallik dönemde haz kaynağı cinsel bölgedir. Freud'a göre erkekler okul öncesi dönemde babaları gibi, kızlar da anneleri gibi olmaya çalışır. Erkek çocukları kendilerini babalarıyla, kız çocukları da anneleriyle özdeşleştirir ve güçlü bir duygusal bağ geliştirirler. Bu özdeşim süreci sosyalleşmeyi önemli ölçüde etkiler (Miller, 2011). Hem cinsinin davranışlarını içselleştiren çocuk toplumun uygun gördüğü cinsiyet rollerini kazanmış olur. Erojen bölge cinsel organa yönelmiştir (Aydın 2015).

2.1.3.2. Bireysel Psikoloji

Bireysel psikoloji bireyi belirli bir ailede yaşayan sosyal ve kültürel alan içinde bölünmez bir bütün olarak görür. Adler'e göre insan toplumsal bir varlıktır. Toplumsallık eğilimi doğuştan vardır. Kişilik; bireyin kendisine, topluma ve diğer insanlara karşı geliştirdiği tutumların ürünü olarak gelişir. Kişilik bir bütündür, çevresel etmenlerinden olan, ebeveyn, kardeş ve akranların etkisiyle şekillenir. Kişiliğin gelişiminde doğum sırası, ebeveyn ve kardeş ilişkileri, doğuştan getirilen eksiklik duygusu, ilk yıllarındaki olaylar, organ eksikliği etkilidir (Altıntaş ve Gültekin, 2003). Aile içi yaşantılar ve kardeşlerle olan etkileşim yaşam tarzının gelişmesini, nasıl algılayacağımızı, düşüneceğimizi ve hissedeceğimizi belirlemektedir (Corey, 2005).

Adler'e göre her insan hayata güçlü yetersizlik duyguları ile başlamaktadır. Her insanın diğerlerine göre daha zayıf veya daha güçlü yönleri olabilmektedir. Çocuklar yetişkinler arasında kendini güçsüz görerek kaçınılmaz olarak aşağılık duygusu yaşar. Yaşanan aşağılık duygusu üstünlük çabasının da kaynağıdır. Üstünlük çabası 4-5 yaşlarında bireyin yaşam hedefini oluşturduğu yıllarda görülmeye başlar (Corey, 2005). Yaşam biçimi kişinin geliştirmiş olduğu yaşam tasarımı olup kişinin amaçlarını, kendine ve dünyasına ilişkin görüşlerini ve amaçlarına ulaşmak için edindiği davranışları içerir (Altıntaş ve Gültekin,

2003). Yaşam biçimi 4-5 yaşlarında net bir biçimde oluşmakta, daha sonra ise değişmeye direnç göstermektedir (İnanç ve Yerlikaya, 2008).

Sosyal ilgi kişisel çıkarların ötesinde toplumsal yarar için diğerleriyle işbirliği geliştirmeyi ve tüm insanlığa karşı empati duymayı barındırır (İnanç ve Yerlikaya, 2008). Sosyal ilgi bireylerin insan topluluğunun bir parçası olduğunu fark etmeleri ve sosyal dünya ile mücadele ederken gösterdikleri davranışları ifade eder. Doğuştan gelen sosyal ilginin ilk belirtisi, çocuğu büyüklerin yanında olmaya götüren ilk sevgi ihtiyacıdır (Adler, 2003). Sosyal ilgi geliştikçe aşağılık duygusu ve yabancılaşma da azalmaktadır. Bireyler kendini güvende, kabul edilmiş, değerli hissetme gibi temel gereksinimlerini karşılamak için toplum içinde bir yer edinme yollarını aramaktadırlar (Corey, 2005).

Psikolojik sağlığı değerlendirmede bir ölçüt olan sosyal ilginin gelişimi sosyal bir çevrede var olur. Öncelikle anne olmak üzere, ailenin diğer fertleri ve daha sonra da ailenin dışındaki kişiler bu süreci etkiler. Çocuğun ilk ve en etkili teması anne ile gerçekleşmektedir. Annenin görevi, çocukta işbirliği, bağlılık ve yoldaşlık duygusunu oluşturmaktır. Annenin çocuğa, eşine, diğer çocuklarına, diğer insanlara sevgisi ve ilgisi çocuğa örnek oluşturur. Bu şekilde çocuk dünyada başka değerli insanlar olduğunu da anlar. Çocuğun sosyal ilgisinin oluşmasında ikinci önemli kaynak babadır. Çocuğun sosyal ilgisini sağlıklı bir şekilde gerçekleştirebilmesi için babanın eşine ve topluma karşı olumlu bir tutum geliştirmiş olması, sosyal ilgisini çocuklarıyla ilişkilerinde göstermiş olması önemlibir boyut olarak karşımıza çıkmaktadır (Hjelle ve Ziegler, 1992; akt. İnanç ve Yerlikaya, 2008).

Doğum sırası kişiliğin gelişimi etkileyen diğer bir etmendir. Çocuklar aynı anne baba ve aile ortamına sahip olmalarına karşın birbirine eş sosyal çevreye sahip değillerdir. Tek çocuğun anne babasının aşırı derecede üzerine düşmesi, çocuğun ilginin odağında olduğunu fark etmesi ve davranışlarını ona göre yönlendirmesine neden olur (Adler, 2000). İlk çocuk, tek olmanın verdiği imrenilen pozisyona sahiptir, ancak ikinci çocuğun doğumuyla anne babanın sevgisini kendisine rakip biriyle paylaşmak zorunda kalır ve derinden etkilenir. İkinci çocuk anne babasının sevgisini doğduğu andan itibaren biriyle paylaşmaktadır bu nedenle, sosyallik duygusu ilk çocuğa göre daha gelişmiş durumdadır. En küçük çocuk kendisinden güçlü modellerle yarıştığı için yetersizlik duyguları gelişebilir ve her zaman ailenin en küçüğü olduğu için şımartılmış çocuğun dezavantajlarını da yaşayabilir. Bununla beraber çok sayıda uyarıcıyla karşılaştığı ve rekabet konusunda fırsatlara sahip olduğu için mücadele duygusu gelişebilir (İnanç ve Yerlikaya, 2008).

2.1.3.3. Erikson'un Psikososyal Gelişim Kuramı

Erikson gelişimde kişiler arası etkileşimi, sosyal etkiyi ve psiko-sosyal süreçleri vurgulamış ve kuramını sekiz psikososyal gelişim dönemi içinde açıklamıştır.

Erikson'un Psikososyal gelişim dönemleri:

1-Temel güvene karşı güvensizlik geliştirmesi (0-1 yaş): Bebeğin beslenme ve uyarılma ihtiyacı birine bağımlı olmasını gerekli kılar (Arı, Üre, Yılmaz, 1999).

Bebeğin temel güven duygusunun beslenmesinin kolay, bağırsaklarının rahat ve uykusunun derin olmasıyla gözlenebilir. Ayrıca annesinin yanından ayrılmasına izin vermesi de önemli bir işarettir. Bebek annesinin yanından ayrılmasına izin vermeyip ağlayıp huzursuzlanmaya başlıyorsa annesinin döneceğine güvenmiyor olabilir. Temel güven duygusu eksik olan çocuklar hayatlarının ileriki aşamalarında çekingen davranırlar (Bacanlı, 2000). Temel güven duygusu oluştuğunda ihtiyaçlarının karşılanacağına dair umut oluşur. Güven duygusu gelişmiş bir bebeğin ilk sosyal başarısı anne görüş mesafesinden ayrıldığında kaygı duymamasıdır (Yavuzer, 1997).

2- Özerkliğe karşı şüphe ve utanç (2-3 yaş): Çocuk yürüyebildiği ve mesane dışkılama kaslarını kontrol edebildiği için özerkliği tatmakla birlikte şimdiye kadar annesine bağımlı olduğu için ondan habersiz bir şey yaptığında da kaygı yaşayabilir. Çocuklar bu dönemde özerk davranmayı ya da bağımlılığı öğrenir (Arı ve diğerleri, 1999). Kuşku ve utanç duymadan özerk davranabilen çocuklarda irade gelişir (Santrock ve Hill, 2017).

3- Girişimciliğe karşı suçluluk (3-6 yaş): Üç- altı yaşlarını kapsayan gelişimin bu evresi Freud'un gelişim kuramının fallik dönemine isabet eder. Çocuk istedikleri ile ilgili planlar yapmaya başlar. Egonun girişkenlik özelliğinin kazandığı dönmedir (Arı ve diğerleri, 1999).

Bu dönemde çocuğun dünyasını tanımaya, araştırmaya yönelik çabaları desteklendiğinde girişimcilik pekiştirilmiş olur. Aşırı koruyucu veya kısıtlayıcı tutum sergilenerek çoğun gelişim denemeleri engellendiğinde suçluluk duygusunun gelişmesine sebep olunur (Aydın 2015). Bu dönemde egonun güçlenmesi ile çocuk amaç duygusu kazanır (Santrock ve Hill, 2017).

Çocuk bu aşamada rahatlıkla yürür ve konuşur. Bu durum özerk biçimde hareket etmesini ve kendini ifade etmesini sağlar. Buna bağlı olarak çocuğun etrafına duyduğu merak

artar ve sürekli sorular sormaya başlar. Çevresindeki olup bitenleri anlamak için sürekli bir çaba içerisinde (Bacanlı, 2000).

4- Çalışkanlığa karşı yetersizlik duygusu (6-12 yaş): Çocuklar yaptıkları işlerde başarılı oldukça kendine güvenleri artacak çalışmaya karşı kendini güdüleyeceklerdir.

5- Kimlik kazanmaya karşı kimlik bunalımı (12-20 yaş): Bu döneme ait kriz çözüldüğünde ego, sadakat ve vefa açısından güçlenir. Bu dönemde çocuk ilişki içinde olduğu kişilerde sadakat arar ve sık sık bunu sınar.

6- Yakınlığa karşı yalnız kalma (20-30 yaş): Kişi yetişkin toplumuna girer. İş ve eş bulunduğu toplumsal sistemin parçası olduğu dönemdir. Bu evrede diğer kişilerle yakın ilişki kurma yeteneği gelişmiştir. Bu yeteneği kazanmış olan birey karşı cins ile ilişki geliştirip aile olmaya yönelir. Bu dönemde başarısızlık yaşayan birey görev ve sorumluluk gerektirecek işlerden kaçınır ve yalnız olmayı tercih eder.

7- Üreticiliğe karşı verimsizlik (30-65 yaş): İnsanın temel ihtiyaçlarından biri ürün vermedir. Bu ihtiyacı karşılayamayan kişi durgun ve verimsiz olma riski taşır. Yetişkinlik döneminde enerjinin olumlu biçimde ortaya konulması ilgi gösterme ve bakım verme ile sonuçlanır. Bu dönemin olumlu atlatılabilmesi için bireye işe yaradığı ve başkaları için önemli olduğu duygusu verilmelidir.

8- Benlik bütünlüğüne karşı umutsuzluk (65 yaş sonrası): Yaşlandıkça çocukluğa dönüş vardır ancak bu dönemde güçlenmiş olarak çıkan bireylerde akıl ve bilgelik gelişmiştir, yaşamını boşa geçirdiğini düşünen birey huzurlu olamaz bunun yanında ölüm korkusu ve umutsuzluk duygusu gelişir (Santrock ve Hill, 2017).

2.1.3.4. John Bowlby'nin Bağlanma Kuramı

Davranışların ürünleri hakkında önceden fikir verecek içsel bir çalışma modelinden bahseder. Bireyin kendisi ve çevresi ile ilişkisini bu içsel modele göre yapılandırdığını ileri sürmüştür. Bu fikre göre bebek ilk bağlanma ilişkisiyle sosyal ilişkilerde kullanabileceği bir model oluşturur. Bağlanma figürü bağlanan arasında etkileşimlerin tekrarlanarak içselleşmesiyle oluşur (Greenberg, 1993, Akt. Seven, 2008).

Bakım veren kişi ile etkileşim sonucunda bilişsel yapılar oluşur. Bilişsel yapılar bilgi edinme sürecinin belirlemesi ve sosyal ilişkilerine yön verme gibi özelliklere sahiptir. Bu süreçte annenin davranışları sonucunda bebekte genellenmiş beklentiler oluşur. Öğrenme ve bilişsel yapılarla ilişkili olarak davranış gelişir. Böylece içselleştirilmiş yapılar oluşur ve ileriki yaşlarda sosyal ilişkileri yönlendirir (Aydın 2015).

Bağlanma; Bowlby (1969) bebek ve bakım veren arasındaki duygusal bağ bebeğin hayatta kalmasını sağlayan evrimleşmiş tepkidir. Anne babaya temas bebeğin beslenmesi için bir güvencedir. Ancak bağlanmanın temeli değildir. Güvenlik ve yeterliliğin güvenceye alınması önemlidir. Bebek anne babayı yakından tutan davranışlar gösterir. Zamanla duygusal bağ gelişir. Bu bağ sıcak duyarlı bir bakım ile güçlenir. Bağlanmanın geliştiği sıradaki deneyimler çocuğun anne babalarının yokluğunda güvenli bir üst olarak kullanacağı duygusal bir bağ oluşturur.

Bağlanmada Bireysel Farklılıklar:

Ainsworth (1979) göre bakım verene karşı gelişen bağlanmanın kalitesi çocuğun tecrübeleri ile şekillenir. Bebeklerin yabancı ortamlarda bebeğin bakım verenin yanında iken nasıl hissettiği, bakım verenin yanında olmasının verdiği güven ve cesareti gözlemlemesi ile elde edilen sonuçlara göre güvenli ya da güvensiz bağlanma sonucuna varılmıştır.

- 1- Güvenli bağlanmış bebekler; çevreyi keşfederken bakım veren yanında ise kendini güvenli hisseder ve bakım veren ayrıldığında aşırı tepki göstermez. Bakım veren döndüğünde ise olumlu iletişime geçer.
- 2- Güvensiz bağlanmış bebekler; güvensiz kaçınan, güvensiz dirençli, güvensiz dağınık olmak üzere 3'e ayrılır.

Güvensiz kaçınan bağlanmada, bebek bakım verenle çok az ilişkiye girer, yabancı ortamda bakım verenin ayrılmasını ve geri dönmesini umursamaz. Güvensiz dirençli bağlanma; çocuk kaygılı şekilde anneye yapışır. Bakım veren ayrıldığında şiddetli bir biçimde ağlar. Geri döndüğünde ise onu kendiliğinden uzaklaştırır. Güvensiz dağınık bağlanma; yabancı ortamlarda bebekler şaşkın ve korkuludur. Çevresinden ve bakım verenden güçlü bir şekilde korkar.

2.1.3.5. Sosyal Öğrenme Kuramı

Sosyal öğrenme kuramı Freud'un özdeşleşme ve savunma mekanizmalarına yeni bir bakış açısı katmıştır. Aynı cinsten anne baba ile özdeşleşme gözlem yolu ile öğrenmeyi kapsamaktadır. Anne babayı içe alma ve süperego edinmelerine ilişkin olarak anne babanın değerlerine, inançlarına, davranışlarına ilişkin gözlemlerini ve gözlemlerden çıkardıkları sonuçlarla ilişkili olabilir. Çocuklar geçmişte ödüllendirici olan anne babayı taklit etme eylemi gösterirler (Miller, 2008).

Öğrenme kuramcılarının gelişimde çevrenin etkisi hakkındaki inançları Watson'ın ünlü sözünde şu şekilde ifade edilir: "Bana sağlıklı, iyi yapılanmış bir düzine çocuk ve onları büyütmem için kendi belirlediğim dünyayı verin. Ben de içlerinden birini rastgele seçerek yetenekleri, eğilimleri, yatkınlıkları, kabiliyetleri ve atalarının ırkı ne olursa olsun ondan size kendi seçimime göre doktor, avukat, sanatçı, tüccar ve hatta dilenci ve hırsız yapayım" (Miller, 2011).

Bandura gözlem yoluyla öğrenmeyi sistematik bütün halinde sunan ilk psikolog olarak bilinmektedir (Aydın,1999). Bandura sosyal öğrenme kuramını geliştirmiş ve kurama bilişsel bakış açısı kazandırmıştır. Bandura'ya göre, çocuklar diğer insanların duygusal tepkilerini, davranışlarını gözlemleyerek öğrenmektedirler. Gözlem çocukların gelişiminin önemli bir parçasıdır ve gözlemlerle ilişkili olarak da erken çocukluk döneminde anne baba modelleri önemli modellerdir. Bununla birlikte sosyal öğrenme bilişsel süreçlerle gerçekleşmektedir (Akt. Miller, 2011). Sosyal öğrenme kuramlarına göre davranış, kalıtsal ve çevresel değişkenler arasındaki etkileşimin sonucudur (Bacanlı, 2000).

Bandura gelişimin fiziksel olgunlaşma, sosyal dünyada deneyim ve bilişsel gelişim olmak üzere 3 unsurdan oluştuğunu belirtir. Fiziksel olgunlaşma gözlemlediklerini yapacak beceriye sahip olma; sosyal dünyada deneyim, davranış repertuarı oluşturma, bu davranışları uygun durumlarda kullanmaları ile pekiştirilme ve davranışı gerçekleştirmek için güdülenme; bilişsel gelişim ise çocukların dünya ve kendileri ile ilgili kavramların kendisinin ve diğerlerinin eylemlerinin sağladığı yararlar ile şekillenir (Miller, 2008).

Bir kişinin bir davranışı öğrenmesinin tek koşulu davranışı izlemesidir (Cüceloğlu, 2014). Bu saptamada çevre faktörünün davranış kazanmada önemli bir yeri olduğu vurgulanmaktadır.. Sosyal çevrede gözlemlenen davranış örüntüleri insanların etkileşimleri sürecinde uzlaşan ve çatışan beklentilerin yansımasıdır. Birey davranışını seçerken ön

yaşantılarından referans alır. Fakat davranış sadece kişisel seçimlere bağlı değildir, onu çevreleyen sosyal ortamın özelliklerini yansıtır. İnsanın sosyal çevresini davranışlarıyla etkilediği gibi diğer insanların davranışlarından da etkilenmektedir (Aydın, 1999).

Kişi dikkate değer bulduğu durumlarda gözlem yapıp model alarak, olumlu kazanım elde eden bireyin davranışlarını taklit ederek sosyal etkileşim içine girer. Birey olumlu bildirim aldığı davranışları tekrar etme, olumsuz geri bildirim aldığı davranışları terk etme eğilimindedir (Aydın 2015). Çocuklar gözlemlediği modellerin saldırganlık gibi tepkilerini de gözleyerek taklit ederler. Çocuklar yansıtma, yer değiştirmiş saldırganlık gibi savunma mekanizmalarını gözlemler. Bu mekanizmaları mutsuzluktan veya cezadan koruyor gibi görünüyorsa kullanma eylemi gösterirler (Miller, 2008).

Kişilik, anne-baba-çocuk üçgenindeki öğrenme ile oluşur. Öğrenme sosyal ortam içerisinde çevre ve bilinç boyutlarının etkileşimin sonucunda gerçekleşir. Kişi davranışlarını düzenleyip kontrol edebilir. Bireyin biliş yapısı ve düşünceleri davranışlarını kontrol eder. Davranış biliş ve çevre arasında karşılıklı bir etkileşim vardır. Gözlem, model alma, taklit yeni davranışların kazanılmasındaki önemli unsurlardır (Aydın, 2015).

Bandura'ya göre kişisel faktörler, davranış ve çevre arasında karşılıklı ilişki vardır. Üçlü karşılıklı nedensellik adını verdiği bu ilişkiler ağında üç faktör birbirlerini etkiledikleri oranda birbirlerinden de etkilenmektedirler (Miller, 2008).

2.1.3.6. Sosyol Kültürel Gelişim Kuramı

Vygotsky çocuğun sosyal gelişimi ile bilişsel gelişimi arasında ilişki olduğunu belirtir. Bilişsel gelişimin sosyal yönü üzerine durur ve sosyalleşmenin çocuğun gelişimine etkisinin önemini vurgular. Çocuk çevresindeki insanların yardımıyla zihinsel becerilerini geliştirir (Gülay ve Akman, 2009).

Vygotsky'e göre insan doğası kültür aracılığıyla ortaya çıkar. Çocuk geçmiş, bugün ve geleceğin etkileşim içerisinde olduğu bir bütün içerisinde yer alır. Öğrenme gelişimi sağlar ve çocuklar öğrendikçe daha üst düzey bir gelişim gösterirler (Miller, 2011).

İnsan davranışı biyolojik ve kültürel etkilerle şekillenir. Kültür temel zihinsel işlemler olan algı, dikkat ve hafızayı etkiler. Temel zihinsel işlemler ise kültürün etkisi ile yeniden

yapılandırılarak özel amaçlar için kullanılacak olan yüksek zihinsel işlemlere dönüşür. Bu süreçte dil ve oyun büyük önem taşımaktadır (Kozulin, 1987).

Dil kazanımında sosyal, benmerkezci ve içsel olmak üzere üç süreç vardır. Sosyal konuşma iletişim boyutudur. Benmerkezci konuşma ise diğerleri ile konuşma sırasında içselleştirilmiş konuşmaya dönüşür. Sosyal ve içselleştirilmiş süreç bağlantıyı kurar. İçsel konuşmada diğer insanlar ile yapılan konuşmalar içselleştiril ve bu konuşmalar diğerleri ile iletişim sırasında tekrar kullanılır. Dilin bireysel yapıdan sosyal yapıya dönüşmesinde toplumsal işaret sistemlerin etkisi önemlidir (Kozulin, 1987). Oyun toplumsal, bireysel değerlerin bilginin aktarılmasını sağladığı için önemlidir. Annesi çocuğun ihtiyaçlarını karşılar, özgürlüğüne katkı sağlar. Aynı zamanda yakınsal gelişim alanının doğal süreçte oluşmasını sağlar (Howes ve Tonyan, 1999).

2.1. 3.7. Bilgi İşleme Kuramı

Bu kurama göre sosyal yeterlik farklı sosyal tepkileri özümseme, sınıflama ve davranışı uygun zaman ve duruma göre genellemedir. Sosyal yetersizlik ise çevreyle uygun biçimde etkileşim kurmada güçlük yaşanmasıdır (Alter ve Gottlieb, 1987). Bilgiyi işleme kuramı sosyal yeterliliğin öğrenilmesinde bireyleri düşünmeye yönlendirdiği için öne çıkar. Yetersiz olan sosyal beceriler ayrı ayrı öğretilmek yerine çeşitli sosyal durumlarla karşılaşınca gerekli olan sosyal problem çözme becerileri öğretilir (Çiftçi ve Sucuoğlu, 2009).

2.1.4. Sosyal Beceri Eksikliği ve Sonuçları

Sosyal beceriler sosyal yeterliliğin bir parçasıdır. Algı, değer, dil, zeka, kişilik becerinin kullanıldığı ortam gibi faktörlerden etkilendiğinden tanımlanması güçtür ve eğitim, psikoloji, psikiyatri, özel eğitim, sosyal çalışma gibi farklı disiplin alanlarında çalışan kişilerin ilgi alanındadır (Merrell ve 1998).

Greenspan'a (1979) göre, sosyal beceriler sosyal yeterlilik kavramının gözlenebilen ve ölçülebilen kısmını oluşturmaktadır. Sosyal beceriler öğrenme yoluyla edinilmiş davranışlardır ve geniş bir yapı olan sosyal yeterliliğin bir bölümüdür.

Gresham ve Reschly (1981)'e göre sosyal yeterliliğin iki boyutu uyumsal davranışlar ve sosyal becerilerdir. Gresham (1986) üçüncü boyut olarak akran kabulünü eklemiştir.

Thorndike (1920) üç zeka türünden bahsetmiştir. Bunlardan biri sosyal zeka yani sosyal yeterlilik (Akt. Gresham ve Elliott, 1987).

Hops ve Finch (1985), yeterlilik kavramının hem sosyal ve sosyal olmayan becerileri kapsadığını belirtmiş, etkileşim halinde olan bu becerilerin sosyal yeterliliği desteklediğini belirtmiştir (Akt. Merrell ve Gimpel, 1988).

2.1.4.1. Sosyal Beceri Yetersizlikleri

Sargent (1991); sosyal yeterliliği girdi, süreç, çıktı olarak değerlendirmekte ve süreç kısmını sosyal beceri, sosyal etki, sosyal biliş oluşturmaktadır.

McFall'a (1982) göre, sosyal beceriler bireyin toplumsal sorumluluklarını yerine getirmek için gösterdiği davranışlardan ibarettir. Sosyal yeterlilik ise bireyin yakın çevresinde yer alan kişilerin bu davranışların bir norm grubu veya bir ölçüte göre değerlendirmesi sonucunda elde edilen yargılardan oluşmaktadır (Akt. Brockman, 1988).

Bazı bireylerin çeşitli becerileri öğrenmemesi, bazı bireylerin becerilerini gerekli durumlarda kullanamaması nedeni ile sosyal beceri yetersizliği ortaya çıkmaktadır. Gresham (1998) sosyal beceri yetersizliğini dört grupta toplamaktadır. Bunlar; beceri yetersizliği, performans yetersizliği, kendini kontrol yetersizliği, beceriyi ortaya koyma yetersizliğidir.

1- Beceri yetersizliği: Bandura'nın kazanım ya da öğrenme eksikliği olarak belirttiği durumdur. Bunu tespit etmek için bireyin beceriyi daha önce kullanıp kullanmadığını, davranış repertuarında olup olmadığının tespit edilmesidir (Akt. Kameenui ve Darch 1995; Warger ve Rutherford, 1998).

2- Performans yetersizliği: Birey neyi nasıl yapacağını bilmekle beraber beceriyi bir ortamda sergileyemiyor, bir diğer ortamda sergiliyordur. Bu durum performans yetersizliği olarak kabul edilir. Örneğin çocuk nasıl yardım isteyeceğini biliyordur ancak akranlarından yardım isteyemiyordur bunun sebebi motivasyon eksikliği ya da beceriyi ortaya koyacak gerekli ortamla karşılaşmaması olabilir.

3- Kendini kontrol yetersizliği: Bireyin duygusal tepkilerindeki artış beceriyi öğrenmesine engel olabilir. Örneğin kaygı düzeyi yüksek bir birey arkadaşlarıyla olmaktan çekinir veya saldırganlık davranışları gösteren kişi arkadaşları tarafından red edilebilir. Buna benzer nedenler sosyal ortamlara sınırlı girmeye ve dolayısıyla gözlem yapma, model alma fırsatını engellemeye neden olabilir (Elliot ve Gresham, 1987).

4- Beceriyi ortaya koymada yetersizlik: Birey gerekli becerilere sahiptir fakat duygusal tepkilerindeki artış nedeni ile bazı kritik alt basamakları atlar. Becerinin benimsenmesi ancak alt basamakların yerine getirilmesiyle olur. Kendini kontrol yetersizliğinde duyguların kontrolündeki zorlanmadan dolayı beceriyi öğrenemezken, beceriyi ortaya koyma yetersizliğinde duygulardaki fazlalık nedeni ile beceriyi istenildiği düzeyde gerçekleştiremez.

Bireyin sosyal yeterliliği konusunda bilgi edinmek için sosyal yeterliliğin boyutlarını oluşturan sosyal becerilerin uyumsal davranışların ve akran kabulünün değerlendirilmesi gerektiğine değinilir (Chadsey-Rusch 1992; Sucuoğlu ve Çiftçi 2001).

Sosyal yetersizlik sosyal becerinin öğrenilmesinde ve sergilenmesinde oluşan yetersizliktir (Elliot ve Gresham, 1987). Duygularını ifade edebilme, başkalarının duygularını anlama gibi duygulara yönelik sosyal beceriler sosyal yeterliliğin gelişmesinde çok önemlidir (Akkök, 1999).

Akıcılık yetersizliği; beceri öğrenildikten sonra pekiştirmeler ve yeterli alıştırma ortamı olamadığı için becerinin hızlı ve kolay yerine getirilememesi halidir (Elliot ve Gresham, 1987).

Sosyal becerilerdeki yetersizlik, düşük benlik algısı, düşük özgüven ve yalnızlığa sebep olmaktadır (Gülay, 2010). Sosyal beceri yetersizliği yaşıyan birey akran gruplarına başarısızlık endişesi yaşıdığından katılmak istememektedir. Bu durum bireyin giderek yalnızlaşmasına neden olmakta dolayısıyla sosyal beceri edinme fırsatları azalmaktadır. Bu alandaki yetersizlik yeni davranış problemlerinin oluşmasına neden olmakta ve akranları tarafından az tercih edilen ya da reddedilen birey haline gelebilmektedir. Böylece sosyal beceri yetersizliği, davranış problemleri, akranları tarafından reddedilme şeklinde bir döngüsel nedensellik oluşmaktadır (Gülay ve Akman, 2009).

Sosyal becerileri yetersiz olan bireyler yaşamları boyunca kişiler arası ilişkilerde, mesleki hayatlarında ve duygusal davranışsal alanlarda çeşitli problemlerle karşılaşır (Hollin

ve Trower, 1988; Sargent, 1991; Chadsey, Rusch, 1992; Korinek ve Polloway, 1993; Huang ve Cuva, 1998; Zipoli ve MELloy, 1997; Merrell ve Gimpel, 1998). Gresham, çocukluk döneminde sosyal becerilerde yetersizlikleri nedeni ile yaşlılarınca kabul edilmeyen ve bundan dolayı yalnızlaşan çocukların yetişkinlik döneminde alkol kullanma, suç işleme oranlarında artış, arkadaşlık kurmakta zorlanma, boşanma ve işsizlik gibi sosyal sorunlar yaşadığını belirtmiştir (Akt. Sargent, 1991). Bireylerin sosyal becerilerindeki yetersizlikleri, sosyal kabullerinin düşük olmasına neden olmakta; bundan dolayı bireyin yaşama uyum problemlerinde artışa ve ciddi psikiyatrik problemler görülebilmektedir (Sucuoğlu, 2005).

Sosyal becerilerdeki yetersizlik bireyin saldırgan davranışlarda bulunmasına ve sosyal kabul görmeyen davranışlar sergilemesine neden olabilmektedir. Yılman (1975) arkadaşları ve öğretmenleri tarafından sosyal olarak kabul görmeyen öğrencilerin problem davranışlar gösterdiklerini; bu sebeple okuldan uzaklaştırıldıklarını belirtmiştir (Akt. Merrell ve Gimpel, 1998). Saldırgan zarar verici davranışlar gösteren çocuklar akranları tarafından sevilmemektedirler. Paylaşma, dinleme, sırasını bekleme gibi sosyal beceriler ise hem çatışmaların çözümünü kolaylaştırmakta hem de akran ilişkilerini güçlendirmektedir (Ahser, 1985).

Sosyal becerilerdeki yetersizlik bireyin akademik başarısını olumsuz etkilemektedir (Sargent, 1991; Chadsey-Rusch, 1992). Temel sosyal becerileri edinmeden okul hayatına başlayan çocuklar öğretmen ve akranları ilişki geliştirme konusunda zorluk yaşarlar. Dinleme becerisi, yönergelere uyma, sırasını bekleme gibi sosyal becerilerin eksik olması akademik becerileri kazanma sürecini olumsuz etkilemektedir (Warger ve Rutherford, 1996). Okul başarısı ile sosyal beceriler bir biri ile yakın ilişkilidir. Öğrenciler sosyal beceri yetersizliğinden dolayı çeşitli problem davranışlar sergileyebilmekte ve akademik gelişimleri olumsuz etkilenebilmektedir (Elksinin ve Elksinin, 1998).

Daha ileri yaşlarda, yetişkinlikte sosyal becerilerdeki yetersizlik işsizliğe ve işten çıkarılmaya neden olabilmektedir. Johnson ve Johnson (1990), yaptıkları bir çalışmada iş kaybetmesinin %90'nının nedenlerinin sosyal problemler olduğunu belirtirken bir başka çalışmada iş kaybetme nedenlerinin %42'sinin sosyal ve yaşam becerilerindeki eksiklik olduğu açıklanmıştır (Akt. Ford, Dineen ve Hall, 1984) .

Karahan, Sardoğan ve Kaygusuz (2006) tarafından yapılan ve üniversite öğrencilerinin stresle başa çıkma tarzlarının sosyal beceri düzeylerine ve mutluluk algılarına göre incelendiği bir araştırmada sosyal beceri düzeyi düşük olan öğrencilerin kendini mutsuz hissettiklerini ve

çaresiz yaklaşım kullanan öğrenciler olduğunu tespit etmiştir. Sosyal beceri düzeyi yüksek olan öğrencilerin ise kendini mutlu hisseden ve stresle başa çıkmada kendine güvenli yaklaşımı kullandığı görülmüştür.

2.1.5. Sosyal Beceri, Özellikleri, Boyutları ve Sınıflandırılması

Sorias (1986), sosyal beceriyi bireyin bütün duygularını uygun şekilde ortaya koyabilmesi, haklarını koruyabilmesi, gerekli durumlarda yardım istemesi ve uygun bulmadığı talepleri reddetmesi biçiminde tanımlamıştır.

Warger ve Rutherford (1996), sosyal becerileri bireyin sosyal ortamlarda olumlu sosyal sonuçlara ulaşmasını destekleyen öğrenilmiş davranışlar şeklinde tanımlar. Sosyal davranışlar bireye özgü, gözlenebilen her bir davranış bir basamak oluşturan sosyal becerinin alt bileşenleridir.

Alanyazında sosyal becerilerin 5 temel özelliği olduğu vurgulanmaktadır (Chadsey-Rusch 1992; Sucuoğlu ve Çiftçi 2001).

1- Sosyal beceriler öğrenilmiş davranışlardır. Toplumlar ve kültürler arasında farklılıklar vardır. Her toplumda istedik davranışların farklılaşması sosyal becerinin öğrenilebilir olduğunu gösterir.

2- Sosyal beceriler belli durumlara özgüdür ve sosyal ortamlara göre farklılaşırlar. Sosyal beceriler içinde bulunulan ortam ve bireylerin etkileşim nedenine göre farklılaşır. Örneğin dersteki ve teneffüsteki davranışlar, iş toplantısı ve arkadaş toplantısındaki davranışlar farklıdır.

3- Sosyal beceriler, sosyal ortamlarda olumlu ya da tarafsız tepkiler olmasını, olumsuz tepkileri engeller. Nerede nasıl giyinileceğini, davranılacağını, giyinileceğini belirleyen kurallara göre şekillenir. Bireylere yaşadığı toplumun sosyal kurallarını gerektiren davranışların öğretilmesi, bireyin sosyal yeterlilik kazanması açısından gereklidir.

4- Sosyal beceriler çeşitli amaçlara yöneliktir. Örneğin sınıfta soru soran bir öğrenci konuyu daha iyi anlayabilmesini ya da problemi doğru çözebilmesini içi gerekli bilgiyi almak amacıyla davranır.

5- Sosyal beceriler gözlenebilen beceriler ile birlikte gözlenemeyen bilişsel ve duygusal öğelerden oluşmaktadır. Selamlaşma gözlemlenirken; sosyal durumu algılayabilme gözlenemeyen davranışlardır.

Sosyal beceriler 3 alt kategoriden oluşmaktadır. Bunlar; kişiler arası davranışlar (dil becerileri, iş birliği yapma gibi), kendisi ile ilgili davranışlar (kendisini ifade etme, ahlaki davranışlar gibi) ve sorumluluklarını yerine getirme, yönergelere uyma, çalışmaya başlama, başladığı işi sonuçlandırma gibi davranışlardır (Merrell ve Gimpel, 1998).

Cartledge ve Milburn (1986), sosyal becerileri dört temel kategoride toplamıştır:

- a) Bireyin kendisi ile ilgili davranışları; kendine karşı olumlu tutum geliştirme, duygularını ifade etme,
- b) Görevle ilgili davranışlar; bağımsız çalışma, kurallara uyma, soru sorma,
- c) Çevreyle ilgili davranışlar; çevresini temiz tutma, tehlikeli durumlardan kaçınma,
- d) Kişilerarası ilişkiler; başkalarına karşı olumlu tutum sergileme, otoriteyi kabul etme, yardım etme, selamlaşma gibi.

Calderalla ve Merrell (1997), sosyal beceriyi beş temel kategoriye ayırmıştır.

1. Akademik ilişki becerileri; bağımsız çalışma, yönergelere uyma, başladığı işi bitirme,
2. Akran ilişkileri becerileri; arkadaşlık kurma, yardım isteme, arkadaşların duygularına duyarlı olma,
3. Kendini kontrol etme; kızgınlığını kontrol etme, eleştiriyi olumlu karşılama, sorunlar karşısında soğukkanlı olma,
4. Uyum becerileri; sorumluluklarını yerine getirme, paylaşma, boş zamanlarını değerlendirme, kurallara uyma,
5. Atılganlık becerileri, kendini tanıma, duygularını ifade etme, iletişimi başlatma, oyuna davet etme gibi,

Elksnin ve Elksnin (2000) ise sosyal becerileri kişiler arası davranışlar, akran memnuniyetini sağlayan davranışlar, öğretmen memnuniyetini sağlayan davranışlar, kendisi

ile ilgili davranışlar, kendisini ortaya koyabilme ile ilgili davranışlar, iletişim becerileri olmak üzere 6 sınıfta toplamıştır.

Mc Ginnis Goldstein (1984), okul öncesi çocukların sosyal yeteneklerini arttıran akran kabulünü kolaylaştıran sosyal becerileri altı grupta toplamıştır.

1. Temel sosyal beceriler: Dinleme, nezaket kurallarına uygun şekilde konuşma, kendine güvenli bir ses tonu kullanma, kendini ödüllendirme, görmezden gelme,
2. Arkadaşlık yapma becerileri: Arkadaşlarının duygularını anlama, gruba katılma, paylaşma, yardım önerme, oyun oynamayı önerme,
3. Stresle başa çıkma becerileri: Rahatlama, güvenilir olma, uygun bulmadığı istekleri reddetme, engellenme ile başa çıkma,
4. Duygularla başa çıkma becerileri: Duygularının farkında olma ve duygularını uygun şekilde ifade etme, başkalarının duygularını fark etme,
5. Saldırganlığı Önleme becerileri: Haklı olup olmadığı kararını verebilme, sonuçları kabullenme, kızgınlık duygusu ile baş etme,
6. Okul ile ilgili beceriler: Yönergelere uyma, zorlandığı durumda başarılı olmak için çaba gösterme, mola verme gibi.

Gresham (1986), sosyal becerilerin tanımının akran kabulü, davranışsal bakış ve sosyal geçerlilik temel alınarak yapılabildiğini belirtmiştir.

1- Sosyometrik veya akran kabulünü temel alınarak yapılan tanım: Asher ve Hymel'e (1981) göre bireyin sosyal kabulü ve reddine bağlı olarak akranlarınca kabul edilen bireylerin sosyal beceriye sahip oldukları, reddedilen bireylerin ise sosyal beceri eksikliği yaşadığını belirtmektedir (Akt. Gresham ve Reschly, 1987)

2- Davranışsal bakış açısı ile yapılan tanım: İletişim kurma, etkileşim başlatma, göz iletişimi kurma gibi, ortama uygun olarak olumlu tepkileri artıran olumsuz tepkileri azaltan davranışlardır.

3- Sosyal geçerlilik temel alınarak yapılan tanım: Sosyal beceri birey için olumlu sosyal sonuçlara yol açan beceriler olarak tanımlanır. Örneğin, okul ortamında olumlu sosyal

becerilere sahip çocuğun akran kabulünün artması akademik başarısına katkı sunacaktır. Sosyal becerinin olumlu sonuçları dikkate alınmıştır.

Cartledge ve Milburn (1986), duygularını ifade etme davranışlarının sonuçları kabul etme gibi bireyin kendisi ile ilgili, işini sonuçlandırma, yönergeye uyma gibi görevlerle ilgili davranışlar; çevreyi koruma, tehlike ile baş etme gibi çevreyle ilgili davranışlar ve selam verme, yardım etme gibi becerilerin yer aldığı kişiler arası ilişkiler ile ilgili davranışlar olarak dört temel kategori oluşturmuştur (Akt. Merrell ve Gimpel, 1998)

Calde Rulla ve Merrell (1997) sosyal becerileri akranlar ile ilgili beceriler, akademik beceriler, kendini kontrol etme becerileri, uyum becerileri, atılganlık becerileri olarak beş kategoriye ayırmıştır.

Riggio (1986), sosyal becerinin yedi temel boyutunu ölçmek için Sosyal Beceri Envanteri geliştirmiştir. Bu temel boyutlar, duygusal anlatımcılık (EE), duygusal duyarlılık (ES), duygusal kontrol (EC), sosyal anlatımcılık (SE), sosyal duyarlılık (SS), sosyal kontrol (SC) ve sosyal manipülasyon (SM)'dur.

2.1.6. Sosyal Becerin Değerlendirilmesi

Sosyal becerileri değerlendirirken çok faktörlü değerlendirme modellerinden yararlanılması önerilmektedir. Bu model de bireyin sosyal becerilerinin çeşitli değerlendirme yöntemlerinin kullanılması ile farklı kaynaklardan ve farklı ortamlarda bilgi toplanması önemlidir. Bu yöntemle bireyin sosyal becerileri daha geniş ölçüde değerlendirilecektir (Merrell ve Gimpel, 1998). Sosyal becerilerin değerlendirilmesinde bilgi edinilen kaynak ve bilgi türü de değişebilmektedir. Kaynakların değişken ve özgün olması değerlendirmenin geçerliği ve güvenilirliğini olumlu şekilde etkiler (Gresham ve Elliot, 1987).

Sosyal becerilerin karmaşıklığı farklı ve çok kaynaktan bilgi toplamayı önemli hale getirmiştir (Gresham ve Elliott, 1987):

1- Davranışların doğrudan gözlenmesi: Bireyin doğal ortamı veya buna benzetilen ortamda gözlenmesidir. Bireyin kendini izlemesi de istenerek bireyden alınan bilgiler doğrultusunda değerlendirme yapılır. Hangi sosyal becerilere ihtiyaç duyduğu, hangi sosyal becerilerde yetersizliğinin bulunduğunu belirlemek, uygulanan sosyal beceri programının sonuçlarını değerlendirmede etkili olduğundan kullanılır.

2- Davranış derecelendirme ölçekleri: Bireyi en iyi tanıyan kişilerce çeşitli derecelendirme ölçekleri ile değerlendirilerek sonuç belirlenmesi yapılmaktadır (McGinnis ve Goldstein; Serna, 1993; Zinpoli ve Melloy, 1997). Bu teknik görüşme tekniğine göre daha objektiftir ve bireyi doğal ortamında iyi tanıyan kişilerce gözlenmesi ve bireyi diğer bireyler ile karşılaştırmaya imkan vermesidir.

Ölçme araçlarının sınıflandırılmasında derecelendirme ölçekleri gözlemsel teknikler içinde yer alırlar. Gözlemsel teknikler bireyin gözleme imkanı bulduğu diğer kişiler hakkında gözlem sonuçlarını betimleyen tekniklerdir (Özgüven, 2007).

3- Sosyometri: Sınıf ortamında akranları tarafından değerlendirme yoluna gidilmesidir. Bireyin akranları tarafından kabulü, saldırganlık, liderlik gibi konularda bilgi toplamada kullanılır (Brockmen, 1988; Serna, 1993; Merrell ve Gimpel, 1998). Bu teknik grubu oluşturan üyelerin birbirlerine ilişkin tercihlerini gözlemlemek için kullanılır (Dökmen, 1995).

4- Kendi kendini değerlendirme teknikleri: Bireyin kendi sosyal becerisini değerlendirmesidir. Bireyin dışındaki kişilerden dolaylı yoldan bilgi toplamaya gerek kalmamaktadır. Hem formel hem de informel değerlendirme tekniklerinden yararlanılabilir (Chadsey , Rusch, 1992; Serna, 1993).

Sosyal becerilerin ölçümünde kullanılan yöntemleri dört grupta toplamaktadır (Bacanlı, 2004).

- 1- Davranışsal görüşme: Bireyin geçmişi ile ilgili ayrıntılı olarak derinlemesine bilgi toplanır.
- 2- Kendi kendini rapor ölçümleri: Birey kendi değerlendirir. Sosyal Beceri Envanteri bu türden bir ölçektir.
- 3- Davranışsal Gözlem: Uzman, öğretmen ya da anne baba gibi kişiler tarafından gözlem yapılır.
- 4- Diğer Teknikler: Yapılandırılmayan tekniklerdir. Sosyometri sıklıkla kullanılan yapılandırılmayan tektiktir.

Jalongo (2006), çocukların sosyal becerilerini ölçmede kullanılan yöntemleri; çocuk öğretmen veya çevrede değişiklikler yapılarak gözlemlenmesi, sosyal sorunları içeren kısa hikayelerin küçük gruplar halinde tartışılması, anekdot tutulması, saldırganlık, üzüntü gibi

durumları anlatan resimler kullanılması ve çocuğun kendi hakkında bilgi vermesi olarak gruplandırmaktadır.

2.2. SOSYAL BECERİYLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.2.1. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Kapkın (2018) Etkinlik temelli değerler eğitimi programının 5-6 yaş çocuklarının sosyal becerilerine etkisini incelemiştir. Örneklemi Malatya il merkezinde okulöncesi eğitime devam eden 40 çocuk oluşturmuştur. Etkinlik temelli değerler eğitimi programının çocuğun sosyal becerisini geliştirdiğini ve etkisin kalıcı olduğunu belirtmiştir.

Kaya (2016) Yaşam becerileri programının 4 yaş çocuklarının problem davranışlarına ve sosyal becerilerine etkisini incelemiştir. Araştırma grubunu Konya il merkezinde devlet okulunda eğitim alan 4 yaşında 62 çocuk oluşturmaktadır. Araştırmada yaşam becerileri programının çocukların sosyal işbirliği, sosyal etkileşim ve sosyal bağımsızlık becerisini, dışa yönelim, içe yönelim, antisosyal davranış, benmerkezcilik problem davranışını olumlu yönde etkilediğini kaydetmiştir.

Uysal (2014) sosyal beceri eğitimi alan ve almayan okul öncesi çocukların, sosyal beceri ve benlik kavramı düzeyleri açısından karşılaştırılması konulu çalışmayı yapmışlardır. Araştırma İstanbul'da yapılmıştır. Araştırma örneklemini ana okulda eğitim gören 4-6 yaş çocukları ve anneleri oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda hem çocuğun hem annenin sosyal beceri eğitimi aldığı grubun sosyal beceri alt boyutlarından kişiler arası beceriler ve sonuçları kabul etme becerileri puanlarında artış görülmüştür.

İnci ve Deniz (2015) Anasınıfı ve ilkokul birinci sınıfa devam eden çocukların sosyal gelişimi incelemiştir. Araştırma örneklemini Muş il merkezinde anasınıfı ve birinci sınıfa devam eden 294 çocuk oluşturmuştur. Araştırmada anasınıfına devam eden 60-72 aylık çocukların sosyal beceri puanlarının birinci sınıfa devam eden 60-72 aylık çocuklardan daha yüksek olduğu, bununla beraber birinci sınıfa devam eden 73 aylık ve üzeri çocukların anasınıfına devam eden 73 aylık ve üzeri çocuklardan daha yüksek olduğu kaydedilmiştir.

Öztürk Samur ve Deniz (2013), değerler eğitimi programının 6 yaş çocuklarının sosyal duygusal gelişime etkisini incelemiştir. Anasınıfında eğitim gören 6 yaşında 44 çocuk

çalışmaya katılmıştır. Uygulanana bu programın çocuklar üzerinde duyguları düzenleme, okul hazır bulunuşluğu, sosyal güven üzerinde olumlu etkilerinin olduğu tespit edilmiştir.

Neslitürk (2013) anne değerler eğitimi programının 5-6 yaş çocukların sosyal beceri düzeylerine etkisi konulu araştırmayı yapmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu Antalya ili Alanya ilçesinde anasınıflarında eğitim gören 48 çocuk ve annesi oluşturmaktadır. Anne değerler eğitimi programının çocuklarının sosyal becerilerini pozitif olarak desteklediği görülmüştür.

Özdemir Topaloğlu (2013) sosyal beceri eğitimi programının anaokuluna devam eden 4-5 yaş grubu çocukların akran ilişkisine etkisini incelenmiştir. Edirne ilinde yapılan araştırmada üniversite anaokulunda eğitim görmekte olan 40 çocuk yer almıştır. Araştırma sonunda etkinlik temelli sosyal beceri eğitiminin akran ilişkilerini olumlu yönde etkilediği tespit edilmiştir.

Özbey (2012) Okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 60- 72 aylık çocukların sosyal beceri ve problem davranışlarının okul ve ev ortamına göre incelemesini yapmıştır. Öğretmenlerin ve ebeveynlerin çocukları değerlendirme puanları arasında anlamlı fark olduğu, çocukların ev ortamında okul ortamından daha fazla sosyal beceri ve problem davranış gösterdiği kaydedilmiştir.

Yaşar Ekici (2015), Okulöncesi eğitime devam eden çocukların sosyal becerileri ile aile özellikleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma evrenini İstanbul ilinde devlet ve özel okul öncesi kurumlarında eğitim gören 5-6 yaş çocuklar ve ebeveynleri oluşturmaktadır. Çocukların sosyal becerileri ile anaokuluna devam etme süresi, annenin yaşı, annenin mesleği, babanın yaşı, babanın eğitim durumu, babanın çalışma durumu, çocuk sayısı arasında anlamlı ilişki yokken çocuğun sosyal becerisi ile çocuğun yaşı, cinsiyeti, annenin eğitim durumu babanın mesleği arasında anlamlı ilişki tespit edilmiştir.

Erler (2011) ebeveyn kabul reddi ile 5-6 yaş çocuklarının sosyal beceri düzeyleri arasında ilişkinin incelenmesi konulu araştırmayı yapmıştır. Araştırma örneklemini İstanbul ilinde resmi anaokulu ve ilköğretim okullarından 15 öğretmen ve 216 veli oluşturmuştur. Araştırma sonunda ebeveyn reddinin çocuğun sosyal beceri puanlarını düşürdüğü ve problem davranışları arttırdığı kaydedilmiştir.

Dereli (2008) çocuklar için sosyal beceri eğitim programının 6 yaş çocukların sosyal problem çözme becerilerine etkisini incelemiştir. Konya ilinde anasınıfı ve anaokullarında

yapılan araştırmada çalışma grubunu 81 ocuk oluşturmuştur. Çocuklar için sosyal beceri eğitim programının çocukların duyguları anlama, sosyal problem çözme becerilerini olumlu yönde etkilediği bulunmuştur.

Öztürk (2008) Okul öncesi eğitimin ilköğretim 1. ve 3. Sınıf öğrencilerinin sosyal becerilerine etkisinin incelenmiştir. Araştırma Konya ilinde Kınık ilçesinde yapılmıştır. Örnekleme resmi ilköğretim okullarının 346 kişi 1.sınıf ve 354 kişi 3. sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. Okulöncesi eğitimi alan 1 ve 3. Sınıf öğrencilerinin Temel Sosyal Beceriler ve Bilişsel Beceriler puan ortalamaları açısından okulöncesi eğitim almanın sosyal beceriyi olumlu yönde etkilediğini kaydetmiştir.

Uysal (2014) Anne destekli anne desteksiz sosyal beceri eğitimi alan ve almayan okul öncesi çocukların sosyal beceri düzeyleri ve benlik kavramlarının karşılaştırılması çalışmasını yapmıştır. Konya ilinde yapılan araştırmanın örneklemini okulöncesi eğitime devam eden 4-6 yaş arası 131 ocuk ve annelerinden oluşmaktadır. Anne desteksiz sosyal beceri eğitimi alan çocukların benlik kavramlarında ve toplam sosyal becerilerinde, anne destekli sosyal beceri eğitimi alan çocukların sonuçları kabul etme ve kişiler arası becerilerinde olumlu gelişmeler kaydedilmiştir.

Özabacı (2006), ilköğretim öğrencilerinin sosyal beceri düzeyleri ile ebeveynlerinin sosyal beceri düzeyleri arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Ebeveynler için Yüksel (1999) tarafından Türkçeye uyarlanmış olan Sosyal Beceri Envanteri ve ilköğretim düzeyindeki öğrenciler için Kocayürek (2000) tarafından geliştirilen Sosyal Beceri Ölçeğini kullanmıştır. Ebeveynlerin sosyal becerileri ile çocuklarının sosyal becerileri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma bulgularına göre, çocukların sosyal beceri düzeyi ile ebeveynlerin sosyal beceri düzeyleri arasındaki ilişki anlamlı bulunmuştur. Eğitim değişkeni ile sosyal beceri düzeyleri arasında bir anlamlı ilişki çıkmamıştır ancak, öğrenim düzeyi yükselmesiyle, ebeveynler ve çocukların sosyal beceri düzeyleri yükseldiği tespit edilmiştir.

imen (2000) tarafından yapılan bir araştırmada Erzurum ilinde anaokullarına devam eden 5-6 yaş çocuklarının psiko-sosyal gelişimlerini etkileyen değişkenler incelemiştir. Çocukların yaşi, cinsiyeti, kardeş sayısı, okul öncesi eğitimi alma süresi, okul dışında ebeveyn ile yaptığı etkinlik türü ile anne ve babanın yaşi, öğrenim düzeyi, çocuklarıyla bir gün içinde aktif olarak ilgilenme sürelerinin çocukların psiko-sosyal gelişim puanlarında anlamlı bir farklılık yarattığı sonucuna varılmıştır.

Avcıoğlu (2003) tarafından yapılan “Okul Öncesi Dönemdeki Çocuklara Sosyal Becerilerin Öğretilmesinde İşbirlikçi Öğrenme Yöntemi ile Sunulan Öğretim Programının Etkililiğinin İncelenmesi” adlı araştırmada anasınıfına devam eden dört-altı yaş grubu çocuklara işbirlikçi öğrenme yöntemine dayalı sosyal beceri eğitimi programı uygulanmıştır. Çalışmada işbirlikçi öğrenme yöntemi doğrultusunda geliştirilmiş olan sosyal beceri öğretim programının, çocukların hedef sosyal becerileri öğrenmelerinde etkili olduğu tespit edilmiştir.

Dinç ve Gültekin (2003), okul öncesi eğitimin çocukların sosyal gelişimine etkilerini öğretmen görüşleri doğrultusunda incelemişlerdir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular, anaokuluna devam eden dört-beş yaş çocuklarının sosyal gelişim düzeylerinin okul öncesi eğitim almayanlara göre yüksek olduğu şeklindedir.

Özbek’in (2003), okul öncesi eğitim alan ve almayan çocukların ilköğretim birinci sınıftaki sosyal gelişim düzeylerini incelediği çalışmasında; öğretmenlere göre, okul öncesi eğitim alan öğrencilerin “ilişkiyi başlatma ve sürdürme becerileri,” “grupla iş yapabilme becerileri,” “duygulara yönelik beceriler,” “stres durumuyla başa çıkma becerileri,” “plan yapma ve problem çözme becerileri” ve “özdenetimini koruma becerileri” okul öncesi eğitim almayan çocuklara göre daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır.

Uğur (1998), okul öncesi eğitimin sosyalleşme üzerindeki etkisini incelediği araştırmasında; okul öncesi eğitim alan çocukların, okul öncesi eğitim almayanlara göre, özel okula devam eden öğrencilerin devlet okuluna devam eden öğrencilere göre daha başarılı oldukları sonucuna varılmıştır.

Kapıkıran, İvrendi ve Adak (2006) tarafından yapılan bir araştırmada okul öncesi çocukların sosyal becerinin bazı demografik değişkenler açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Dört yaşındaki çocukların beş ve altı yaşındakilerden daha düşük sosyal beceriye sahip oldukları belirtilmiştir. Altı yaş çocuklarının beş yaş çocuklarından iletişim ve uyum alt boyutlarında, dört yaş çocuklarından iletişim alt boyutunda puanlarının daha yüksek olduğu görölmüştür. Çekingenlik alt boyutunda gruplar arasındaki fark anlamlı görölmemiştir.

Çimen (2009) tarafından yapılan bir araştırmada 36–72 aylık çocuklar da sosyal becerilerin öğretimine yönelik amaç ve kazanımların altı yaş grubu çocukların sosyal becerileri kazanmalarında etkili olup olmadığı incelenmiştir. Okul Öncesi Eğitimi Programında 36–72 aylık çocuklar için yer alan sosyal becerilere yönelik amaç ve kazanımlar belirlenmiş ve bu amaçlara yönelik sosyal beceri etkinlikleri düzenlenerek uygulanmıştır.

Okul Öncesi Eğitimi Programının (36–72 aylık çocuklar için) çocukların sosyal becerileri kazanmalarında etkili olduğu görülmüştür.

Sümer (2008) tarafından yapılan bir araştırmada, ilköğretim 6. ve 7. sınıf öğrencilerinin ebeveynlerinin sosyal kaygıları ile öğrencilerin sosyal beceri düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Sosyal beceri düzeyinin en önemli yordayıcısının babanın sosyal kaygısı olduğu sonucuna varılmıştır.

Çakıl (1998) grupla sosyal beceri eğitiminin üniversite öğrencilerinin yalnızlık düzeylerini etkileyip etkilemediğini araştırdığı çalışmada sosyal beceri eğitiminin yalnızlık düzeyini azalttığını bulmuştur.

Karakuş (2006) 12-14 yaş grubu ergenlerin algıladıkları duygusal istismar düzeyi ile sosyal beceri arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmada ergenlerin sosyal beceri düzeyleri olan olumlu ve olumsuz sosyal davranışlarının, algılanan duygusal istismar seviyeleriyle ilişkili olduğu belirtilmiştir.

Kozanoğlu (2006) grup yaşantısı yoluyla verilen utangaçlıkla başa çıkma eğitiminin ergenlerin utangaçlık düzeyleri üzerindeki etkisini incelediği çalışmada verilen sosyal beceri eğitim programının utangaçlık seviyesini düşürdüğünü gözlemlemiştir.

Orçan ve Deniz (2004) tarafından yapılan anaokuluna devam eden 6 yaş çocukların sosyal uyumlarını incelediği çalışmada lise ve yüksekokul mezunu annelerin çocukların sosyal uyum puan ortalamalarının, ilkokul mezunu ve okuryazar olmayan annelerin çocuklarınınkinden daha yüksek olduğunu gözlemlemiştir.

Seven (2006) anasınıfına devam eden altı yaş çocukların sosyal beceri düzeyleri ve bağlanma şekilleri arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmada güvenli bağlanma ile sosyal beceri arasında orta düzeyde pozitif ilişki olduğunu tespit etmiştir. Cinsiyet, anne baba öğrenim durumu ile sosyal beceri düzeyi arasında anlamlı fark bulunamamıştır. Sosyo ekonomik düzey ile sosyal beceri arasında ilişki olduğu görülmüştür.

Seven (2006), ailesel faktörlerin altı yaş çocuklarının sosyal davranış problemlerine etkisini incelediği çalışmada sosyal davranış problemleri cinsiyet, kardeş sayısı, annenin çalışma durumu ve ailenin sosyo ekonomik durumuna göre anlamlı farklılıklar olduğunu tespit etmiştir.

Altay ve Güre (2012) okul öncesi eğitimi alan çocukların sosyal yeterlilik ve olumlu sosyal davranışları ile ebeveyn tutumları arasındaki ilişki incelenmiştir. Demokratik ebeveyn

tutumu gösteren ailelerin çocukları sosyal davranış puanlarının izin verici tutum gösteren ailelerin çocuklarına oranla yüksek olduğu görülmüştür.

Erbay (2008) ilköğretim birinci sınıf öğrencilerinin sosyal beceri düzeylerinin okul öncesi eğitim alıp almaması açısından değerlendirmiş ve okul öncesi eğitim alan öğrencilerin sosyal beceri düzeylerinin daha yüksek olduğunu tespit etmiştir.

Gültekin (2008) 5 yaş çocuklarının sosyal beceri düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelediği çalışmada kız çocukların sosyal beceri düzeylerinin erkek çocuklara göre daha yüksek olduğunu tespit etmiştir.

Özkafacı (2012) annenin çocuk yetiştirme tutumu ile çocuğun sosyal beceri düzeyi arasındaki ilişkinin incelediği çalışmasında annenin demokratik tutumunun sosyal beceri düzeyini arttırdığı, otoriter, aşırı koruyucu, izin verici tutumların sosyal beceri düzeyini düşük seviyede olumsuz yönde etkilediğini kaydetmiştir.

Vural (2006) aile katılımı sosyal beceri eğitim programı ile 6 yaş grubu çocuklarının temel sosyal becerilerinin desteklenmesi amaçlanmıştır. Programda kişiler arası beceriler, kendini kontrol, sözel açıklama ve dinleme becerilerine yer verilmiştir. Etkinlikler anne baba tarafından evde uygulanmıştır. Program sonunda çocukların sosyal becerilerinde ilerleme olduğu görülmüştür.

Avcıoğlu (2002) tarafından işbirlikçi öğrenme yöntemine dayalı olarak hazırlanan sosyal beceri eğitim programının okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden çocukların dinleme becerileri, sözel açıklama becerileri ve kişiler arası beceriler üzerinde etkili olup olmadığını incelemiştir. Uygulama sonunda hedeflenen sosyal becerilerde gelişme kayıt edildiği görülmüştür.

Çiftçi (2001) bilişsel süreç yaklaşımına dayalı hazırlanan sosyal beceri öğretiminin programının, zihinsel engelli öğrencilerin özür dileme, alay edilmeye başa çıkma ve uygun olmayan dokunmaktan kaçınma becerileri kazanmalarına ve bu becerileri genelleyebilmelerine etkililiğini belirlemek için dokuz zihinsel engelli öğrenci ile çalışmıştır. Çalışma sonunda programın belirlenen hedef becerileri olumlu etkilediği görülmüştür.

Unutkan (1998) okul öncesi kurumlarına devam eden 5-6 yaş çocuklarının sosyal yönden gelişimi desteklemek için aile katılımı sosyalleşme programı oluşturularak etkisini incelediği çalışmada programın çocukların sosyal becerileri üzerinde etkili olduğu görülmüştür. Ekinci (2006) yaptığı benzer çalışmada aile destek eğitiminin çocukların sosyal beceri düzeylerini pozitif yönde etkilediğini saptamıştır.

Pekdoğan (2011) Okul öncesi eğitimi alan 5-6 yaş çocukların sosyal becerilerin bazı özellikler bakımından incelemiştir. Öncesinde kreş ve anaokulu eğitimi alan öğrencilerin

sosyal becerilerini almayanlara göre yüksek olduğu, baba eğitim seviyesi arttıkça çocukların sosyal beceri seviyelerinin arttığı belirtilmiştir.

Atılğan (2001) okul öncesi eğitim alan ve almayan çocukların sosyal beceri özelliklerini farklı değişkenler açısından incelemiştir. Okul öncesi alanların sosyal beceri özelliklerinin üst düzeyde olduğu ve kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre sosyal beceri düzeylerinin yüksek olduğu görülmüştür. Sosyal beceri puanlarının anneleri üniversite mezunu olanların ilköğretim ve ortaöğretim mezunu olanlara göre yüksek olduğu, babası üniversite mezunu olanların ise en yüksek olduğu görülmüştür.

Elibol Gültekin (2008) Sosyal Beceri Değerlendirme Sistemi'nin Türkçe formu geçerlik ve güvenirlik çalışmasında cinsiyet, anne baba eğitim durumu, kardeş sayısı, okul öncesi eğitim alma açısından incelenmiştir. Kızların erkeklere göre, işbirliği, kendini ifade, atılganlık, öz denetim alt ölçekleri ve sosyal beceri ölçeğinin toplamında daha yüksek puan almıştır. Erkeklerin problem davranış ölçeği ve dışsal davranışlar alt ölçeği puanları daha yüksek olduğu, içsel davranış alt ölçeği puanının ise farklılaşmadığı görülmüştür. İşbirliği, kendini ifade, atılganlık alt ölçeği puanları annesi üniversite mezunu olanlarda; dışsal davranış alt ölçeği ve problem davranış ölçeği toplam puanın babası üniversite mezunu olmayanlarda yüksek çıkmıştır. Okul öncesi eğitim alma süresinin sosyal beceri toplam puanının yüksekliği, kardeş sayısı değişkenlerinin alt ölçekleri açısından tek çocuk olanlara göre farklılaşmadığı görülmüştür.

Şen (2009) 3-6 yaş grubu çocukların sosyal davranışlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi çalışmasında çocukların saldırganlık davranışları ve olumlu sosyal davranışların cinsiyete göre farklılaştığı, olumlu sosyal davranış ve yaş arasında anlamlı farklılık olduğu görülmüştür. İlişkisel saldırganlık davranışının anne çalışma durumu ve yaş değişkeni bakımından anlamlı farklılık gösterdiği saptanmıştır.

Bilek (2011) okul öncesi dönem çocuklarının ev ile okul arasındaki sosyal becerilerin karşılaştırılması ve sosyal beceri düzeyinin bazı değişkenler açısından incelenmesi çalışmasını yapmıştır. Araştırma sonunda çocukların ev ve okul ortamlarının sosyal becerileri açısından anlamlı fark bulunmadığı görülmüştür. Ölçeğin sosyal işbirliği ve sosyal ifade alt boyutları açısından ev ve okul ortamında sosyal işbirliği lehine anlamlı farklılık bulunmuştur.

Özmen (2013) 5-6 yaş grubu çocukların akran ilişkilerinin sosyal problem çözme becerisi açısından incelenmesi çalışmasında çekingenlik, sosyal kabul, problem çözme, sosyal davranış ve saldırganlık davranışlarının sosyal problem çözme becerisine göre farklılaştığı belirlenmiştir.

Gülay ve Önder (2011) anne tutumlarına göre 5-6 yaş çocukların uyum düzeylerini incelediği çalışmada annelerin tutumlarına göre çocukların sosyal duygusal uyum düzeylerinin farklılaştığı görülmüştür. Sosyal duygusal uyum düzeyleri yetkici olmayan annelerin çocuklarında yüksek olduğu otoriter ve izin verici annelerin çocuklarının sosyal duygusal uyum düzeylerinin düşük olduğu tespit edilmiştir.

Altay ve Güre (2012) okul öncesi eğitimi alan çocukların sosyal yetenekleri ve olumlu sosyal davranışları ile annelerinin ebeveynlik stilleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Kızların öğretmenlerle ve akranlarıyla pozitif ilişkilerinin, erkeklerin ise negatif ilişkilerinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Annesi demokratik ebeveyn stiline sahip çocukların akranlarla olan negatif ilişkilerinin izin verici ebeveyn stiline sahip annelerin çocuklarından daha yüksek olduğu görülmüştür.

Özabacı (2006) ebeveyn ve çocukların sosyal beceri düzeylerini incelemiş ve çocukların sosyal beceri düzeyleri ile ebeveynlerin kendini ifade etme, kendine güven, sosyal bağımsızlık, arkadaşlarca kabul görme, destekleyici çevre düzeyleri arasında ilişki olduğu görülmüştür.

Karahan ve diğerleri (2006) üniversite öğrencilerinin stresle başa çıkma tarzlarının sosyal beceri düzeylerine ve mutluluk algılarına göre incelendiği çalışmada sosyal beceri düzeyi düşük olan öğrencilerin kendini mutsuz hissettiklerini ve çaresiz yaklaşım kullanan öğrenciler olduğunu tespit etmiştir. Sosyal beceri düzeyi yüksek olan öğrencilerin ise kendini mutlu hisseden ve stresle başa çıkmada kendine güvenli yaklaşımı kullandığı görülmüştür.

2.2.2. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Oden ve Asher (1977), yaptıkları çalışmada sosyal olarak doğal ortamlarından izole edilen çocukların sosyal öğrenme adına kısıtlı yeteneklere sahip olduğunu, daha fazla sosyal ilişkisi olan çocukların ileri yaşlarda daha az ruhsal sorunlarının olduğunu gözlemlemişlerdir.

Howe ve Recchia (2006), yaptıkları çalışmada kardeşlerin birbirlerinin sosyal gelişimi üzerinde son derece önemli etkilerinin olduğunu gözlemlemiştir. Duyguların, düşüncelerin anlaşılmasında önemli olduğunu birbirlerini anlarken aslında gerçekte yaşamında başlamış olduklarını bu anlayışta, problem çözme birlikte oynama, karşılıklı duyguları anlama gibi unsurlarla karşımıza çıktığını ortaya koymuştur.

Donald ve Park (1984), yaptıkları araştırmalarda okul öncesi dönemde ailelerin çocuklarıyla birlikte oynamalarının okula adapte olmaları ile birlikte akademik ve sosyal başarılarının da önemli ölçüde etkili olduğunu belirtmiştir. Daha yetkin erkek çocukların onlarla daha fazla oyun oynayan, oyunları sırasında pozitif etki veren babaya ve annelerin ise çocukları sözleri ile yatıştırdıklarını gözlemlemişlerdir (Akt. Petit ve Dodge,1998).

Maccoby ve Martin (1983), erken yaşlarda ailede edinilecek tecrübelerin sosyal yeteneklerin gelişmesinde ve okulda arkadaşlar arasında statülerin belirlenmesinde önemli bir yeri olduğunu ortaya koymuştur. Bebeklik döneminde güvenli bağlanan çocukların arkadaşları arasında daha etkin oldukları görülmüştür (Akt. Petit ve Dodge,1998).

Maccoby (2000), çocuğun sosyalleşmesinde en önemli faktörün aile olduğunu belirtmektedir. Çocuğun sosyalleşmesi için anne babanın sahip olduğu değerler, kullandığı yöntemler, öğretim biçimleri, çocukların ilgileriyle, sosyal becerileriyle birbirlerinden farklı gösteren kişilikler geliştirmesine neden olduğunu belirtmektedir.

Putallaz (1987), çocuk yetiştirme tarzındaki değişikliklerle sosyal davranışları arasında değişiklikleri incelemiştir. Çok sayıda ailesel davranışlar değerlendirilerek aile çocuk ilişkisinin çocuğun arkadaşları arasındaki sosyal davranışları ile önemli ölçüde ilişkili olduğunu tespit etmiştir. Pozitif dil ifadelerinde bulunan annelerin çocuklarının sosyal gelişimi üzerinde pozitif etkilerin olduğu gözlenmiştir (Akt. Petit ve Dodge,1998).

Mckeever ve Kneen (1988), bir grup öğrenciye birinci sınıftan sekizinci sınıfa kadar uzun süreli sosyal beceri eğitimi vermiş, bu eğitimin çocukların sosyal becerileri üzerinde olumlu etkilerini ortaya koymuşlardır.

Elliot, Barnard ve Gresham (1989) ebeveyn ve öğretmen gözüyle okul öncesi çocukların sosyal davranışlarının değerlendirilmesi çalışmasında öğretmen ve anne gözlemine dayalı olarak çocukların sosyal becerilerine demografik durum, aile statüsü, problem davranışlar ve dil becerisine etkisini incelemiştir. Öğretmen puanlamasına göre kızların daha fazla sosyal davranış, erkeklerin ise daha fazla problem davranış gösterdiğini tespit etmiştir. Dil becerisi orta düzeyde olanların düşük olanlara oranla daha fazla olumlu kişilerarası ilişki içeren davranışlar ve daha az problem davranış sergilediği görülmüştür.

Johnson (2000) okul öncesi çocukların sosyal beceri ve sosyal problem çözme becerilerini geliştirmek pozitif ilişki kurmalarını sağlamak için sosyal beceri eğitimi vermiştir.

Eğitim alan grubun serbest oyun zamanında daha sakin davrandıkları ve problem davranış ve sosyal beceri arasında anlamlı düzeyde fark olmadığını ortaya koymuştur.

Sebanc, Kearns, Hernandez ve Galvin (2007) tarafından sosyometri ve arkadaş özellikleri anket formu kullanılarak üç yedi yaş arasındaki çocukların yakın arkadaşlarının ve arkadaşlık ilişkilerinin sosyal uyumlarına etkisini incelemiştir. Yakın arkadaş ve olumlu arkadaşlık ilişkileri olan çocukların sosyal uyumlarının daha yüksek olduğu görülmüştür.

Denhan, Hattield, Smethurst ve Tribe (2006) sosyal beceri eğitiminin ilköğretim öğrencilerine etkisini incelemiştir. Örneklem grubu 7-11 yaş arası 78 öğrenciden oluşturulmuştur. Öğrenciler iki gruba ayrılmış ve bir gruba akran ilişkileri diğer gruba sosyal beceri eğitimi uygulanmıştır. Çalışmaya katılanların sosyal beceri ve sosyal katılımlarının geliştiği görülmüştür.

King (2000) öncelikli önlem olarak anaokulu öğrencilerine ‘Dur ve Düşün’ sosyal beceri programı uygulamıştır. Çalışma sonunda eğitim alanların almayanlara göre daha yüksek sosyal yeterliğe sahip olduğu, daha az problem davranışlar ve daha az hiperaktivite gösterdiği görülmüştür.

Caldarella ve Merrell (1997) çocuk ve ergenlerin sosyal becerilerini sınıflandırmak, çocuk psikopatolojisinde davranışsal boyut yaklaşımı oluşturmak için; çocukların öz denetim, itaat, akran ilişkileri, öz güven ve akademik başarılarını incelemiştir. Öğretmenleri ve arkadaşlarıyla sosyal sorun yaşayan çocukların akademik, sosyal ve duygusal problemlere yatkın oldukları görülmüştür. Ayrıca sosyal beceri eksikliği ile depresyon arasında ilişki olduğu, sosyal becerisi yüksek olan çocukların bağımsız, uyumlu, işbirlikçi, itaatli ve akademik başarılarının yüksek olduğu belirtilmiştir.

3. YÖNTEM

Bu bölümde yapılan araştırmanın yöntemi, modeli, evren ve örnekleme, araştırmada kullanılan ölçme araçları, veri toplama yolu ve toplanan verilerin analizleri hakkında bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmada nicel yöntem doğrultusunda tasarlanmış ve tarama modellerinden betimsel ve ilişkisel tarama modelleri kullanılmıştır. Betimsel tarama; geçmişte veya halen mevcut olan bir durumu (olay, kişi, nesne) kendi şartları içinde olduğu gibi tanımlamayı amaçlayan bir araştırma modelidir (Karasar, 2008).

Araştırmanın bağımlı değişkeni anne baba ve öğretmenlerinin algılarına göre okul öncesi çocukların sosyal beceri düzeyleridir. Bağımsız değişkenler ise çocukların cinsiyeti, yaşı, kardeş sayısı, doğum sırası, anne babanın sosyal beceri düzeyi, anne babanın öğrenim düzeyi, anne baba ile geçirilen zaman, annenin çalışma durumudur.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini: 2010- 2011 eğitim öğretim yılında Malatya il sınırları içinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı bağımsız anaokullarına devam eden 5-6 yaş grubu çocuklar ve bu çocukların anne babaları ile çocukların öğretmenleri oluşturmaktadır. Araştırma örneklemini oluşturmak için Malatya Milli Eğitim Müdürlüğünden il merkezinde yer alan bağımsız anaokullarının tam listesi alınmıştır. Örneklem oluşturulurken yansızlığın sağlanması için il merkezindeki okullar buldukları çevresel faktörlere göre yedi bölgeye ayrılmış ve bu bölgeler içerisinde birer okul random yoluyla belirlenmiştir. Ad çekme evrendeki her eleman ya da sembolün kağıtlara yazılıp bir torbaya atılması ve her seferinde torba karıştırılıp içinden birinin alınmasıyla oluşturulur (Karasar, 2008). Araştırmanın örnekleme bu yöntemle seçilen Nene Hatun Anaokulu, Mustafa Necati Anaokulu, Beyaz Birlik Anaokulu, 75. Yıl Cumhuriyet Anaokulu, Sevgi Anaokulu ve Selattin Karakaş Anaokulu olmak üzere yedi anaokulunda öğrenim gören 357 öğrenci ile bu çocukların anne babası ve 27 öğretmenden oluşturmaktadır. Kaynaştırma eğitimi alan, eğitim öğretime dönem ortasında katılan öğrenciler ve araştırmacının görev yaptığı sınıfın öğrencileri araştırmaya dahil edilmemiştir.

Çalışmaya katılan çocukların demografik özelliklerinden olan cinsiyeti, yaşları, doğum sırası, ailedeki çocuk sayısı, annenin ve babanın öğrenim düzeyine ilişkin değerler Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1.

Demografik Değerler (N=357)

Demografik Özellikler		n	%
1. Çocuğun cinsiyeti	Erkek	169	47,3
	Kız	188	52,7
2. Çocuğun yaşı	5 yaş	108	30,3
	6 yaş	249	69,7
3. Çocuğun doğum sırası	1. Çocuk	215	60,2
	2. Çocuk	102	28,6
	3. çocuk ve üzeri	40	11,2
4. Ailedeki çocuk sayısı	Bir çocuk	87	24,4
	İki çocuk	207	58,0
	Üç çocuk	63	17,6
5. Anne öğrenim seviyesi	1.İlkokul	43	12,0
	2.Ortaöğretim	151	9,2
	3.Üniversite ve üzeri	163	45,7
6. Baba öğrenim seviyesi	1.İlkokul	65	18,2
	2.Ortaöğretim	85	23,8
	3.Üniversite ve üzeri	207	58,0
7. Annenin yaşı	22-30	126	35,3
	31-38	185	51,8
	39-47	46	12,9
8. Babanın yaşı	36’nın altında	165	46,2
	36 ve üzerinde	192	53,8
TOPLAM		357	100

Tablo 1’de görüldüğü gibi kız çocukların sayısı 188, erkek çocukların ise 169’dur. Yaş değişkeni açısından altı yaşındaki çocukların sayısının daha fazla olduğu görülmektedir. İlk doğan çocuklar ve iki çocuklu aileler çoğunluğu oluşturmaktadırlar. Anne babaların öğrenim düzeylerine bakıldığında lisan ve lisansüstü eğitim alanların sayısının en fazla olduğu görülmektedir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada verilerinin toplanmasında kullanılan araçlara ilişkin bilgiler aşağıda verilmektedir.

Çocuklar için Okul öncesi ve Anasınıfı Davranış Ölçeği, anne babaların sosyal beceri düzeylerini belirlemek için Sosyal Beceri Envanteri ve demografik bilgileri toplamak için ise Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır.

3.3.1. Okul öncesi ve Anasınıfı Davranış Ölçeği (OÖDÖ)

Okul öncesi ve Anasınıfı Davranış Ölçeği (OÖDÖ) Merelle (1994) tarafından geliştirilmiş, Poyraz Tüy ve Akçamete (1999) tarafından Türkçeye uyarlaması yapılmıştır. Ölçekler 3-6 yaş arasındaki çocukların sosyal becerilerini ve problem davranışlarını değerlendirmek için kullanılmaktadır. OÖDÖ, Sosyal Beceri Ölçeği (SBÖ) ve Problem Davranış Ölçeği (PDÖ) olmak üzere iki ayrı alt ölçekten oluşmaktadır. SBÖ 34 madde olup sosyal etkileşim, sosyal bağımsızlık, sosyal işbirliği olmak üzere üç boyuttan oluşmaktadır. PDÖ ise 42 madde olup, içselleştirmiş problemler ve dışsallaştırılmış problemler olarak iki boyuttan oluşmaktadır. Bu çalışmada OÖDÖ’nün alt ölçeğinden biri olan Sosyal Beceri Ölçeği kullanılmıştır.

3.3.1. 1. Geçerlilik ve Güvenirlik Çalışmaları

OÖDÖ’nün kapsam geçerliliği psikoloji ve özel eğitim alanında uzmanlaşmış kişilerin ölçeğin maddelerini değerlendirilmesi ile yapılmıştır. Ölçeğin yapı geçerliliği ise, faktör analizi tekniği kullanılarak incelenmiştir. İlk aşamada ölçeğin tek boyutlu olup olmadığı Temel Bileşenler Analizi ile test edilmiştir. Daha sonra alt boyutlarının olup olmadığı ilk analiz sonuçlarıyla dikkate alınarak birbirinden olabildiğince ilişkisiz faktörlere ulaşması beklentisiyle Varimax Dik Döndürme tekniği kullanarak saptanmaya çalışılmıştır. Her maddenin bir faktörü gösterebilmesi için .40’lık faktör yükü uygun görülmüş ve

yorumlanabilir sınır değer olarak .30'luk faktör yükü dikkate alınmıştır. Varimax Dik Döndürme Tekniği sonucunda SBÖ'deki maddelerin üç faktörde, PDÖ'deki maddelerin ise iki faktörde toplandığı görölmüştür. Sonuç olarak SBÖ'de 25, PDÖ'de 38 madde kalmıştır.

Ölçeğin maddeleri üzerinde, alt - üst ortalamaları farkına dayalı madde analizi çalışması yapılmıştır. Bunun için ölçeklerden alınana puanlar en yüksekten düşüğe doğru sıralanmıştır. Üstten %27 ye girenler üst grup, alttan %27 ye girenler ise alt grup olarak belirlenmiştir. İki grubun puanlarının ortalamasının arasındaki farkı bulmak için 'bağımsız örneklemlerde t testi' tekniği uygulanmıştır. Ölçekteki maddelerin t değeri .05 düzeyinde anlamlı bulunmuştur.

SBÖ ve PDÖ'nün alt boyutlarının hepsi için ayrı ayrı Cronbach Alpha ve Spearman-Brown iç tutarlılık katsayıları hesaplanmıştır. Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı, SBÖ'nün alt boyutlarının sosyal işbirliği için .91, sosyal etkileşim için .71, sosyal bağımsızlık için .71'dir. PDÖ'nün alt boyutlarından dışsallaştırılmış problemler için .95, içselleştirilmiş problemler için .85'dir.

SBÖ'nün alt boyutlarının Spearman_ Brown iç tutarlılık katsayısı ise, sosyal işbirliği için .89, sosyal bağımsızlık için .72, sosyal etkileşim için .73'tür. PDÖ'nün boyutları için ise, dışsallaştırılmış problemler .93, içselleştirilmiş problemler için .84'tür.

3.3.2. Sosyal Beceri Envanteri (SBE)

SBE anne ve babaların sosyal beceri düzeylerini belirlemek amacıyla Riggio (1986) tarafından geliştirilen Social Skills Inventory (SSI) Yüksel (2000) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Ölçek çocukların anne babaları tarafından doldurulan, 90 maddelik 6 alt boyutu olan 4'lü likert tipi bir envanterdir. Alt boyutları; duyuşsal anlatımcılık, duyuşsal duyarlık, duyuşsal kontrol, sosyal anlatımcılık, sosyal duyarlık ve sosyal kontrol olarak adlandırılmıştır.

Riggio (1986), sosyal becerinin yedi temel boyutunu ölçmek için Sosyal Beceri Envanteri geliştirmiştir. Bu temel boyutlar; duygusal anlatımcılık (EE), duygusal duyarlılık (ES), duygusal kontrol (EC), sosyal anlatımcılık (SE), sosyal duyarlılık (SS) ve sosyal kontrol (SC)'dur.

Riggio (1986) tarafından yürütölen Sosyal Beceri Envanteri'nin güvenilirliği testin tekrarı ve iç tutarlılık yöntemleriyle ayrı ayrı hesaplanmıştır. Testin tekrarı yönteminde iki

hafta arayla 40 adaya iki kez ölçek uygulanmıştır. Ölçeğin bütününden elde edilen puanlara ilişkin güvenilirlik katsayısı $r=0.94$ olarak bulunmuştur. Alt ölçeklerden elde edilen güvenilirlik katsayısı duyuşsal anlatımcılık 0.81, duyuşsal duyarlık 0.90, duyuşsal kontrol 0.88, sosyal anlatımcılık 0.96, sosyal duyarlık 0.86, sosyal kontrol 0.92 olarak elde edilmiştir.

Sosyal Beceri Envanteri üzerinde yapılan Cronbach Alpha güvenilirlik hesaplaması yönteminde elde edilen alt ölçeklere ait güvenilirlik katsayıları 0.62 ile 0.87 arasında bulunmuştur. Ölçeğin iç tutarlılık katsayısı ise erkekler için 0.84, kızlar için 0.80 olarak bulunmuştur.

Yapılan birleştirici ve ayırt edici geçerlik çalışmalarında çeşitli ölçme araçları kullanılmıştır. Bu araçlar 149 lisans öğrencisine değişik zamanlarda uygulanmıştır. Bunlar Kendini ayarlama ölçeği (Self-Monitoring Scale- SMS), Duyuşsal İletişim Testi (Affective Communication Test- ACT), Sözel Olmayan Duyarlık Profili (The Profil of Nonverbal Sensitivity-PONS), Bem cinsel Rol Envanteri Erkeklik ve Kadınlık Ölçekleri (Bem Sex-Role Inventory- BSRI-MASC ve BSRI-FEM), Toplum ve Özel Benlik Bilinci (Public Self-Consciousness, Private Self-Consciousness- PUB SC ve PRI-SC), Sosyal Kaygı Ölçeği (Social Anxiety- Soc. Anx) dir.

Kendini Ayarlama Ölçeği puanları arasında 0.34, Duyuşsal İletişim testi puanları arasında 0.64 Sözel Olmayan Duyarlık Profili arasında 0.12, Bem Cinsel rol Envanteri Kadınlık ve Erkeklik Ölçekleri arasında BSRI-MASC için 0.41 ve BSRI-FEM için 0.45, Toplum ve Özel Benlik Bilinci ölçek puanları arasında toplum benlik bilinci için 0.22, özel benlik bilinci için 0.21, Sosyal Kaygı Ölçek Puanları arasında 0.41 korelasyon katsayıları elde edilmiştir.

3.3.2.1. Sosyal Beceri Envanterinin Güvenirlik ve Geçerlilik Çalışmaları

Sosyal Beceri Envanteri'nin güvenirligi testin tekrarı ve iç tutarlık yöntemleriyle ayrı ayrı hesaplanmıştır. Bu amaçla ölçek 53 üniversite öğrencisine dört hafta arayla iki kez uygulanmıştır. Testin tekrarı yöntemi ile hesaplanan toplam puana ilişkin güvenilirlik katsayısı tüm ölçek için $r=0.92$ olarak bulunmuştur. Alt ölçeklerden elde edilen güvenilirlik kat sayıları ise $r_x=0.80$ ile $r_x=0.89$ arasında değişmektedir.

Toplamda 182 öğrenciye uygulanan Sosyal Beceri Envanteri'nin toplam puanına ilişkin iç tutarlık (Cronbach alpha) katsayısı 0.85 olarak bulunmuştur. Alt ölçeklere göre elde edilen iç tutarlık katsayıları ise 0.56 ile 0.82 arasında değişmektedir.

Kapsam geçerliliği ile ilgili çalışmada uzman kanısına başvurulmuştur. Sosyal Beceri Envanteri'nin bütünü ile ilgili incelemeler sonucu ölçeğin sosyal becerileri ölçebilecek nitelikte olduğu yönünde görüş belirtilmiştir.

Benzer ölçekler geçerliliği için 1974 yılında Synder tarafından geliştirilen ve Bacanlı (1990) tarafından Türkçe'ye uyarlanan Kendini Ayarlama Ölçeği kullanılmıştır. Her iki ölçekten elde edilen puanlar arasında 0.63 korelasyon bulunmuştur. Sosyal Beceri Envanterinin alt ölçekleri ile Kendini Ayarlama Ölçeği puanları arasındaki korelasyon katsayıları ise -0.21 ile 0.57 arasında değişmektedir. Sosyal Beceri Envanterinin bütününe ilişkin benzer ölçekler katsayısı 0.001 düzeyinde önemli bulunurken alt ölçeklere ilişkin katsayıları ise 0.01 düzeyinde önemli bulunmuştur. Bu bulgular Sosyal Beceri Envanterinin geçerli olduğunu göstermektedir.

3.3.3. Kişisel Bilgi Formu

Kişisel Bilgi Formu araştırmanın örneklemini oluşturan 5-6 yaşlar arasındaki çocuklar ve çocukların anne babaları ile ilgili kişisel bilgileri toplamak amacıyla hazırlanmıştır. Kişisel bilgi formunda çocukların cinsiyeti, yaşı, kardeş sayısı, doğum sırası, anne baba ile zaman geçirme durumu ve anne babanın öğrenim düzeyi ve annenin çalışma durumunu belirleyecek sorular sorulmuştur.

3.4. Verilerin Toplanması

Veriler 2010 - 2011 Eğitim Öğretim yıl nisan ve mayıs aylarında toplanmıştır. Çocukların okul öncesi eğitime başlamalarıyla birlikte bu yeni ortama alışma ve diğer olası uyum sorunlarının giderilmiş olması beklentisi nedeniyle ve öğretmenlerin çocukları tanıması için zamana ihtiyacı olacağı göz önünde bulundurulmuştur. Bu nedenle verilerin toplanması için ölçeklerin eğitim öğretim döneminin sonlarına doğru verilmesi uygun görülmüştür. Araştırmacı her öğretmeni sınıfında ziyaret ederek araştırma ile ilgili bilgi vermiş, hem kendilerinin hem anne babaların dolduracakları ölçekler öğretmenlere teslim edilmiştir. Ebeveynler için bilgilerin gizliliğini korumak için anne babaların dolduracakları ölçekler

zarfların içine konulmuş, açıklayıcı haber mektupları her zarfın üzerine yapıştırılmış ve zarflar kapatılmıştır. Ölçek setini anne babalara ulaştırma ve teslim alma konusunda öğretmenlerden yardım alınmıştır.

Her bir çocuk için üç ayrı Sosyal Beceri Ölçeği seti düzenlenerek hem annesi, hem babası ve hem de öğretmeni tarafından doldurulacağı belirtilmiştir. Ayrıca her çocuğun annesi ve babasından, oluşturulmuş bir Kişisel Bilgi Formu ve Sosyal Beceri Envanterini doldurması istenmiştir. Ölçeklerin bir hafta içinde doldurularak sınıf öğretmenlerine teslim edilmesi açıklaması yapılmıştır. Her bir çocuğun anne, baba ve öğretmenin doldurduğu ve geri döndüğü ölçek setleri bir araya getirilmiş, okuryazar olmayan anne ve babaların zarfları ile eksik ve hatalı doldurulan ölçekler, anne baba hayatta veya birlikte olmayanların verileri ve normal dağılım göstermeyenler analiz dışına çıkarılmıştır. Toplamda 357 çocuk ile ilgili anne, baba ve öğretmen görüşleri üzerinden istatistiksel hesaplamalar yapılmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Çocukların sosyal beceri düzeyleri; anne, baba ve öğretmenlere uygulanan Okul öncesi ve Anasınıfı Davranış Ölçeği ile anne babaların sosyal beceri düzeyleri ise Sosyal Beceri Envanteri (SBE) yoluyla belirlenmiştir. Uygulanan Kişisel Bilgi Formu ile çocuklar ve anne babalara ait bazı demografik özellikler (çocukların cinsiyeti, yaşı, kardeş sayısı, doğum sırası, anne baba ile zaman geçirme durumu ve anne babanın öğrenim düzeyini, çalışma durumunu belirleyecek sorular sorulmuştur) ortaya konmuştur.

Verilerin analizi için spss 21 paket programından yararlanılmıştır. Veriler üzerinde betimsel istatistikler başta olmak üzere, iki grubun karşılaştırılmasında t - Testi, ikiden fazla grubun karşılaştırılmasında ise tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda fark çıktığında farklılığın ne yönde olduğunu belirlemek için ikili karşılaştırmaya imkanı veren Post Hoc testlerinden Sidak kullanılmıştır. Annelerin ve babaların sosyal beceri düzeyleri ile çocukların sosyal beceri düzeyleri arasındaki ilişkilerin belirlenmesinde Pearson Korelasyon Tekniğinden yararlanılmıştır. Araştırmada anlamlılık düzeyi .05 olarak kabul edilmiştir.

4. BULGULAR ve YORUM

Bu bölümde araştırma sorularının sıralamasına dayalı olarak yapılan analizler sonucu elde edilen bulgu ve yorumlara yer verilmiştir.

4.1. Çocukların Cinsiyetlerine Göre Anne, Baba ve Öğretmenlerin Algıladıkları Sosyal Beceri Düzeylerine İlişkin Bulgular ve Yorum

Çocukların cinsiyeti dikkate alındığında sosyal beceri düzeyleri ile ilgili anne, baba ve öğretmenlerinin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını ortaya koymak için yapılan ilişkisiz örneklem için t testi sonuçları aşağıda Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2.

Çocukların Cinsiyetlerine Göre Anne, Baba ve Öğretmenlerin Algıladıkları Sosyal Beceri Düzeylerine İlişkin t Testi Sonuçları (N= 357)

Değişkenler	Cinsiyet	n	\bar{x}	Ss	Sh	t	p	
Sosyal Beceri	Erkek	169	84.70	7.58335	.58333	-.475	.648	
	Kız	188	85.06	7.27873	.53086			
	Anne-Çocuk							
	Erkek	169	83.99	7.65203	.58862	1.167	.244	
	Baba-Çocuk							
	Kız	188	83.02	7.96881	.58119			
	Erkek	169	89.82	11.09376	.85337	4.002	.000*	
	Öğretmen-Çocuk							
Kız	188	84.98	11.70606	.85375				

p<0.05*

Tablo 2’ye bakıldığında annelerin algısına göre erkek çocukların sosyal beceri puan ortalaması (\bar{X} =84.70) ile kız çocukların sosyal beceri puan ortalaması (\bar{X} = 85.06) arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir (p > 0.05).

Babaların algısına göre de erkek çocukların sosyal beceri puan ortalaması (\bar{X} = 83.99) ile kız çocukların sosyal beceri puan ortalaması (\bar{X} = 83.02) arasında da anlamlı bir farka rastlanmamıştır (p > 0.05). Ancak öğretmenlerin algısına göre erkek çocukların sosyal

beceri puan ortalaması ($\bar{X} = 89.82$) ile kız çocukların sosyal beceri puan ortalaması ($\bar{X} = 84.98$) arasında anlamlı fark yarattığı görülmektedir ($p > 0.05$).

Elde edilen bu sonuçlara bakıldığında cinsiyet değişkeni dikkate alındığında anne ve babanın çocuğun sosyal becerisini algılamaları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı söylenebilir. Yani anne ve babalar çocukların sosyal becerilerini; cinsiyetleri dikkate alındığında bir birine oldukça yakın bir şekilde değerlendirmektedirler. Oysa öğretmenlerin algısına göre erkek çocuklar ile kız çocukların sosyal beceri düzeylerin erkek çocuklar lehine anlamlı bir fark olduğu görülmektedir.

Kapıkıran ve diğerleri (2006) Okul Öncesi Çocukların sosyal Durum Saptaması çalışmasında öğrencilerin sosyal becerilerini bazı değişkenler açısından incelemiştir. Sosyal beceri, iletişim ve uyum alt boyutlarında yaşlar arası fark saptanmazken, kızların uyum puanlarının erkeklerden daha düşük olduğu görülmüştür. Baran (2005), 4–5 yaş çocuklarının sosyal davranışlarının cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık göstermediğini tespit etmiştir.

Dereli (2008), çocuklar için sosyal beceri eğitim programının 6 yaş çocukların sosyal problem çözme becerilerine etkisini incelediği çalışmasında çocukların sosyal problem çözme becerileri, duyguları anlama becerilerinin cinsiyete göre farklılaşmadığını bulmuştur.

Öztürk (2008) Okulöncesi eğitimin ilköğretim 1. Ve 3. Sınıf öğrencilerinin sosyal becerilerine etkisini incelediği araştırmasında 1. Ve 3. Sınıf kız ve erkek öğrencilerin Temel Sosyal Beceriler ve Bilişsel Beceriler alt ölçeği puan ortalamaları açısından cinsiyet değişkeninin sosyal becerileri etkilemediğini belirtmiştir.

Yaşar Ekici (2015), Okulöncesi eğitime devam eden çocukların sosyal becerileri ile aile özellikleri arasındaki ilişki adlı çalışmasında Sosyal beceri ölçeğinin sosyal bağımsızlık, sosyal etkileşim alt boyutunda cinsiyete göre anlamlı bir farklılık bulunmazken sosyal etkileşim boyutunda kız çocukların lehine anlamlı fark olduğu tespit edilmiştir.

Bacanlı ve Erdoğan'ın (2003) araştırmasında çocuklardaki sosyal davranışların kız çocukların lehine anlamlı olarak farklılaştığı görülmüştür. Gülay (2004) çalışmasında, konuşmayı başlatma ve sürdürme, dinleme, soru sorma, teşekkür etme, amacına uygun olarak bir işe yoğunlaşma, bağımsız çalışma, küçük gruplarda çalışma, ikna etme, iltifat etme, yardım isteme ve uzlaşma gibi becerileri, kız çocukların erkek çocuklara göre daha sık kullandıklarını tespit etmiştir.

Jamyang-Tshering (2004) tarafından okul öncesi çocukların sosyal becerileri hakkında yapılan araştırmada da kız çocukların erkek çocuklara göre kurallara uyma, işbirliği yapma, alınan kararlara katılma, paylaşma gibi sosyal becerileri daha sık sergilediklerini kaydetmiştir.

Koçak ve Tepeli (2006) 4-5 yaş kız çocukların sosyal ilişkiler ve işbirliği davranış puanlarının erkek çocuklara göre daha yüksek olduğunu tespit etmişlerdir. Eğercioğlu (2008) araştırmasında hem ilköğretim birinci, hem de ikinci kademedede eğitim gören kız çocuklarının sosyal becerilerinin erkeklere göre daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Kızlar SBDS ile değerlendirilen sosyal becerilerde erkeklerden daha becerikli görölmüştür. Kızlar, Sosyal Beceriler Ölçeği'nin Alt Ölçekleri'nin çoğunda tutarlı olarak daha yüksek derecelendirilirken, kendini İfade Etme/Atılğanlık Alt Ölçeği'nde erkekler kızlardan önemli olarak daha yüksek puan almışlardır (Gresham ve Elliott, 1990).

Kızların sosyal beceri bölümünden aldıkları puan ortalamalarının daha yüksek olduğu, erkeklerin ise problem davranışları kısmından aldıkları puan ortalamalarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Dervişoğlu, 2007). Okul öncesi dönemdeki çocukların cinsiyetlerine göre OÖDÖ davranış dereceleme cetvelindeki sosyal işbirlik, sosyal etkileşim, sosyal bağımsızlık, antisosyal/sinirli-sorunları büyütme, bencil/istismarcı, sosyal geri çekilme puanları arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır (Olçay, 2008). Battisstich ve Solomon (1991), anaokulundan altıncı sınıfa kadar yedi yıl süren boylamsal çalışmasında cinsiyet açısından bakıldığında, yaş büyüdükçe kızların sosyal davranış puanlarında artış görölürken, erkeklerdeki olumlu sosyal davranış puanlarının ortalamasında gerileme olduğu görölmüştür.

Bu araştırmada, cinsiyet değişkenine göre anne ve babanın çocuğun sosyal becerisini algılamaları arasında anlamlı bir farklılık olmadığını, öğretmen algısına göre ise cinsiyetin sosyal beceri üzerinde anlamlı farklılık olduğu görölmektedir. Bu farklılığın çeşitli sebepleri olabilir. Bir çocuğun sınıf ortamında diğer çocuklarla birlikte olmasının becerilerini sergileme imkanı verebilir. Öğretmenler bu nedenle daha fazla gözlem yapma şansına sahip olabilirler. Ayrıca kız ve erkek çocuklarını bir arada aynı zamanda gözleyebilme, karşılaştırma yapabilme fırsatı sunması ve öğretmenin anne babaya göre daha fazla gözlem fırsatının olması bu farkı ortaya koymuş olabilir. Ayrıca Sosyal beceri düzeylerinin erkek çocuklar lehine anlamlı olmasının sebebi erkek çocuğun babayı model almasının yanında anne ile de yakın ilişki içinde olduğundan anneden de öğrendiklerinin fazla olması ile açıklanabilir. Bu sebeplerden dolayı erkek çocuğun sosyal becerisi kızlara göre fazla gelişmiş olabilir.

Öğretmen algısına ilişkin bulgular ile literatür taraması sonucu elde edilen bulgular birbirleriyle örtüşmemektedir. Bu durum ise toplumumuzda kız çocuklar ile erkek çocukların farklı yetiştirilme tarzları ile açıklanabilir.

4.2. Çocukların Yaşlarına Göre Anne, Baba ve Öğretmenlerin Algıladıkları Sosyal Beceri Düzeylerine İlişkin Bulgular ve Yorum

Çocukların yaşları dikkate alındığında sosyal beceri düzeyleri ile ilgili anne, baba ve öğretmenlerinin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını ortaya koymak için yapılan ilişkisiz örneklem için t - Testi sonuçları aşağıda Tablo 3’de verilmiştir.

Tablo 3.

Çocukların yaşlarına göre anne, baba ve öğretmenlerin algıladıkları sosyal beceri düzeylerine ilişkin t Testi sonuçları (N= 357)

	Değişkenler	Yaş	n	\bar{x}	Ss	Sh	t	p
Sosyal Beceri	Anne	5 yaş	108	84.31	7.72984	.74380	-.971	.332
		6 yaş	249	85.14	7.27756	.46120		
	Baba	5 yaş	108	83.24	8.18007	.78713	-.387	.699
		6 yaş	249	83.59	7.67963	.48668		
	Öğretmen	5 yaş	108	87.29	9.77051	.94017	.020	.984
		6 yaş	249	87.26	12.40691	.78626		

(p > 0.05).

Tablo 3’e bakıldığında annelerin algısına göre 5 yaş grubu çocukların sosyal beceri puan ortalaması ($\bar{X} = 84.31$) ile 6 yaş grubu çocukların sosyal beceri puan ortalaması ($\bar{X} = 85.14$) arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

Babaların algısına göre de 5 yaş grubu çocukların sosyal beceri puan ortalaması ($\bar{X} = 83.24$) ile 6 yaş grubu çocukların sosyal beceri puan ortalaması ($\bar{X} = 83.59$) arasında da anlamlı bir farka rastlanmamıştır. Benzer şekilde öğretmenlerin algısına göre de 5 yaş grubu çocukların sosyal beceri puan ortalaması ($\bar{X} = 87.29$) ile 6 yaş grubu çocukların sosyal beceri puan ortalaması ($\bar{X} = 87.26$) arasında anlamlı bir fark çıkmamıştır.

Elde edilen bu sonuçlara bakıldığında yaş değişkeni dikkate alındığında anne, baba ve öğretmenin çocuğun sosyal becerisini algılamaları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı söylenebilir. Yani anne, baba ve öğretmenler çocukların sosyal becerilerini onların yaşları dikkate alındığında bir birine oldukça yakın bir şekilde değerlendirmektedirler. Bu durum anne, baba ve öğretmenin her çocuğu kendi yaş grubu içerisinde değerlendirmesiyle, çocukların iki dönem boyunca eğitim almalarının yaş arasındaki farkı yakınlaştırmasıyla açıklanabilir.

Olca (2008) yaptığı bir çalışmada okul öncesi dönemdeki çocukların yaşlarına göre Anaokulu ve okulöncesi dönemdeki çocuklar için Davranış ölçeğindeki (PKBS) sosyal işbirliği, sosyal etkileşim, sosyal bağımsızlık puanları arasında anlamlı bir farklılık saptanmazken; bencil-istismarcı, sorunlara karşı dikkatli-aşırı hareketli, sinirli-sorunları büyütme, sosyal geri çekilmeleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır.

Paslı (2017) da yaptığı çalışmada 48 aylık ve 60 aylık çocukların sosyal becerilerinin istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediğini belirlemiştir.

Bazı araştırma sonuçları ise yaş değişkenine göre sosyal becerilerin farklılaştığını göstermektedir. Yaşar Ekici (2015), çalışmasında okul öncesi eğitime devam eden 5-6 yaş çocukların Sosyal Beceri Ölçeği'nin sosyal işbirliği alt boyutunda yaş açısından anlamlı fark olmadığını; Sosyal etkileşim ve kabul, sosyal etkileşim alt boyutunda 6 yaş çocukların lehine anlamlı fark olduğu görülmüştür.

Çimen (2000), Ankara'da çeşitli üniversitelere bağlı anaokullarına devam eden 5-6 yaşlarındaki çocuklarının psiko-sosyal gelişimlerini incelediği çalışmasında yaş değişkeninin çocuğun psiko-sosyal gelişiminde etkili olduğunu bulmuştur.

Gizir (2002), anaokuluna devam eden 4-5 yaş çocuklarında sosyal davranışların gelişimi ile benlik saygısı arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında işbirliği ve sosyal ilişkiler boyutlarında beş yaşındaki çocukların puan ortalamalarının dört yaş çocuklarının puan ortalamalarından yüksek olduğunu saptamıştır.

Sarı (2007) okul öncesi eğitime devam eden 5-6 yaş grubu çocuklarının annelerinin çocuk yetiştirme tutumlarının sosyal uyum ve becerilerine etkisi çalışmasında 6 yaşındaki çocukların 5 yaşındakilere göre sosyal uyum beceri konusunda daha yetenekli olduklarını belirtmiştir.

Kapıkıran ve diğerleri (2006) okul öncesi çağıdaki çocukların sosyal becerisini bazı demografik değişkenler açısından incelemişlerdir. Çalışmada öğrencilerin sosyal becerileri öğretmenlerin algılarına dayalı olarak belirlenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, 6 yaşındaki çocukların 5 yaşındaki çocuklardan daha yüksek sosyal beceriye sahip olduğu bulunmuştur.

Altı yaşındaki çocukların 4 yaşındaki çocuklardan iletişim ve uyum boyutunda farklılaştığını; çekingenlik alt boyutunda ise gruplar arasında anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur.

4.3. Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Anne, Baba ve Öğretmenlerin Algıladıkları Sosyal Beceri Düzeylerine İlişkin Bulgular ve Yorum

Kardeş sayıları dikkate alındığında sosyal beceri düzeyleri ile ilgili anne, baba ve öğretmenlerinin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını ortaya koymak için yapılan ANOVA sonuçları aşağıda Tablo 4’de verilmiştir.

Tablo 4.

Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Anne, Baba ve Öğretmenlerin Algıladıkları Sosyal Beceri Düzeylerine İlişkin Betimsel İstatistikleri ve ANOVA Sonuçları (N=357)

Değişkenler	Çocuk Sayısı	n	\bar{x}	Ss	Sh	F	p	Anlamlı Fark
Anne-Çocuk	1.Bir çocuk	87	83.87	7.49852	.80393	1.664	.191	-
	2.İki çocuk	207	85.48	7.38594	.51336			
	3.Üç ve üzeri çocuk	63	84.34	7.32243	.92254			
Baba-Çocuk	1.Bir çocuk	87	83.77	8.10106	.86852	.253	.253	-
	2.İki çocuk	207	83.54	7.70295	.53539			
	3.Üç ve üzeri çocuk	63	82.87	7.92809	.99885			
Öğretmen-Çocuk	1.Bir çocuk	87	87.14	10.4531	1.12069	1.847	.159	-
	2.İki çocuk	207	88.06	12.0002	.83407			
	3.Üç ve üzeri çocuk	63	84.84	11.9324	1.50334			

($p > 0.05$).

Tablo 4’e bakıldığında anne baba ve öğretmen görüşleri açısından çocukların sahip olduğu kardeş sayısını sosyal becerileri açısından anlamlı olarak farklılaşmadığı görülmektedir.

Çocuk sayısı ve sosyal becerinin karşılaştırdığı bu analizde çocuk sayısının sosyal beceri üzerinde anlamlı bir fark yaratmadığı söylenebilir.

Çocuk sayısının anlamlı bir farklılık oluşturmamasını sebebi çocuğun okul öncesi dönemde model olarak anne babasını alması ve çocuğun okul öncesi eğitime devam ediyor olması sosyal deneyimlerin zengin olacağı fırsatlar sunduğundan kardeş sayısının çocuğun sosyal becerisi üzerinde etkisinin az olduğu düşünülebilir.

Literatürde bakıldığında bu konuda farklı sonuçlara rastlanmaktadır. Bazı çalışmalarda kardeş sayısına göre çocukların sosyal beceri düzeyinin farklılaşmadığı görülmektedir (Bomb, 2004; Olcay,2008; Erbay, 2008; Vaizoğlu, 2008; Özbey, 2009; Yener, 2014; Paslı, 2017). Diğer yandan Elibol-Gültekin (2008) çalışmalarında tek çocuk olanların sosyal beceri puanlarının daha yüksek olduğunu, Güven ve diğerleri (2006) çalışmasında tek çocuk olanların sosyal duygusal gelişim düzeyinin yüksek olduğu, çocuk sayısı arttıkça sosyal duygusal uyum düzeyinin azaldığı bulunmuştur.

Dervişoğlu'un (2007) yaptığı bir çalışmada kardeş sayısı sosyal beceri açısından anlamlı fark yaratmazken, dört çocuklu ailelerde problem davranış puanlarının yüksek olduğu görülmüştür.

Orçan ve Deniz (2004) okul öncesi eğitime devam eden 6 yaş çocuklarının sosyal uyum ve sosyal becerilerinin kardeş sayısına göre anlamlı olarak farklılaşmadığını belirlemiştir.

Yaşar Ekici (2015) okul öncesi eğitime devam eden çocukların Sosyal Beceri Ölçeğinin genelinden ve alt ölçeklerinden aldıkları puanların ailedeki çocuk sayısına göre anlamlı olarak farklılaşmadığını belirtmiştir.

Sarı (2007) çalışmasında okulöncesi eğitime devam eden çocukların sosyal uyum ve becerilerinin kardeş sayısına göre farklılaşmadığını bulmuştur.

Sosyal bağımsızlık ve kabul puanları açısından kardeşi olmayan çocukların kardeşi olan çocuklara göre daha yüksek, sosyal işbirliği ve sosyal etkileşim boyutlarında ve toplam puanlar açısından ise kardeşi olan ve olmayan çocukların benzer sosyal becerilere sahip oldukları saptanmıştır (Tatlı, 2014).

Öztürk (2008), 1. Sınıf öğrencilerinin kardeşe sahip olup olmama değişkeninin ‘‘Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği’ Temel Sosyal becerileri ve bilişsel beceriler alt ölçeği puan ortalamaları açısından kardeşe sahip olma değişkeninin sosyal becerileri olumlu yönde etkilerken aynı durumun 3. Sınıf öğrencilerini etkilemediğini belirtmiştir.

4.4. Çocukların Doğum Sırası Değişkenine Göre Anne, Baba ve Öğretmenlerin Algıladıkları Sosyal Beceri Düzeylerine İlişkin Bulgular ve Yorum

Çocukların doğum sırası dikkate alındığında sosyal beceri düzeyleri ile ilgili anne, baba ve öğretmenlerinin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını ortaya koymak için yapılan ANOVA analizi sonuçları aşağıda Tablo 5’de verilmiştir.

Tablo 5.

Çocukların Doğum Sırası Değişkenine Göre Anne, Baba ve Öğretmenlerin Algıladıkları Sosyal Beceri Düzeylerine İlişkin Betimsel İstatistikleri ve ANOVA Sonuçları (N=357)

Değişkenler	Doğum Sırası	n	\bar{x}	Ss	Sh	F	p	Anlamlı Fark
Sosyal Beceri	1. Çocuk	215	84.26	7.29418	.49746	5.347	.005*	2>1
	2. Çocuk	102	86.84	7.45514	.73817			2>3
	3. çocuk	40	83.30	7,17260	1.13409			
	1. Çocuk	215	82.89	7.97946	.54419	4.563	.011*	2>1
	2. Çocuk	102	85.37	6.80553	.67385			2>3
	3. çocuk	40	81.82	8.68800	1.37369			
	1. Çocuk	215	87.38	11.7303	.80000	.986	.374	-
	2. Çocuk	102	87.97	11.0089	1.09005			
	3. çocuk	40	84.95	11.6591	2.03084			

p<0.05*

Tablo 5’e bakıldığında anne ve babaların görüşlerine göre doğum sırasının sosyal beceri üzerinde anlamlı fark yarattığı görülmüştür. Gruplar arası anlamlı farkın hangi gruplardan kaynaklandığını bulabilmek amacıyla Post Hoc testlerinden Sidak yapılmıştır. Annelerin görüşleri açısından 1. sırada doğan çocukların (\bar{x} = 84.6), 2. sırada doğan çocukların (\bar{x} = 86.84) ve 3. sırada doğan çocukların (\bar{x} =83.30) aldıkları puanlar arasında anlamlı farklılık olduğu bulunmuştur. İkinci sırada doğan çocukların sosyal becerileri açısından hem ilk sırada hem de 3. ve daha sonra doğanlara göre anlamlı bir fark yarattığı görülmektedir. Yani ikinci sırada doğan çocukların sosyal becerileri diğer çocuklara göre anlamlı olarak daha yüksek düzeydedir.

Babaların görüşleri açısından bakıldığında, babaların görüşlerinin annelerin görüşleri ile tutarlı olduğu bulunmuştur. Babaların değerlendirmelerine göre de 1. sırada doğan çocukların ($\bar{x}= 82.89$), 2. sırada doğan çocukların ($\bar{x}= 85.37$) ve 3. sırada doğan çocukların ($\bar{x}=81.82$) aldıkları puanlar arasında anlamlı fark yarattığı görülmektedir. Elde edilen bulguya göre 2. sırada doğan çocukların sosyal becerileri ilk sırada ve üç ya da daha sonraki sıralarda doğan çocuklara göre anlamlı olarak daha yüksek bir farka sahiptir.

Öğretmenlerin değerlendirmesine bakıldığında çocukların doğum sırasına göre sosyal becerilerinde anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Çocukların doğum sırasına göre sosyal becerileri değerlendirildiğinde anne babaların ortak bir görüşe, öğretmenin ise farklı bir görüşe sahip olduğu söylenebilir.

Öğretmenlerin anne baba ile aynı görüşte olmamalarının sebebi anne babanın çocuğu değerlendirirken diğer kardeşlerine göre öğretmenin ise sınıftaki diğer çocuklara göre değerlendirmesi olarak düşünülebilir.

Aileye ikinci çocuğun gelişiyle birlikte ilk çocuğa ayrılan zaman ve ilginin azalması ilk çocuğun sosyal becerilerinin gelişimini etkileyebilir. Ayrıca üçüncü ve daha sonra doğan çocuklarda da ailenin giderek kalabalıklaşması her çocuğa ayrılan zaman ve ilgiyi azaltmış olabilir. İkinci sırada doğan çocukların hem model alabileceği bir büyük kardeşinin olması ve ayrıca kendisinden küçük olan kardeşleriyle oyunlarda onları yönetme, yöneltme gibi bir çok imkan ve fırsatlarının olması sosyal becerilerini arttırmış olabilir. Yine ebeveynlerin ilk çocukta yaptıkları hataları ikinci çocukta yapmamaya çalışmaları, hatalar konusunda deneyim kazanmaları sonucu daha doğru davranışlarda bulunmaları ikinci sırada doğan çocukların sosyal becerilerini olumlu etkilediği düşünülebilir.

Literatürde doğum sırasının çocukların sosyal becerisini nasıl etkilediğine ilişkin değişik sonuçlara rastlanmaktadır.

Bazı çalışma sonuçları çocuklarında doğum sırasına göre sosyal beceri, sosyal uyum ve problem davranışlarının anlamlı olarak farklılaşmadığını göstermektedir (Yıldırım Doğru, 2013). Doğum sırasına göre sosyal uyum puanları arasında anlamlı bir fark olmamakla birlikte son çocuklarda sosyal uyum puanlarının daha yüksek olduğu belirtilmektedir (Sarı, 2007).

Bazı çalışmalarda ise farklı sonuçlara ulaşılmıştır. Karayılmaz (2008) yapmış olduğu çalışmada çocukların sosyal becerisi; kardeş sıralamasına göre anlamlı farklılık gösterdiğini bulmuştur. Yener (2014) ise çocukların sosyal becerilerinin alt boyutlarından sosyal işbirliği becerileri ile sosyal bağımsızlık ve sosyal kabul becerilerinin çocuğun doğum sırasına göre

anlamli bir farklılık gösterdiğini belirlemiştir. Paslı (2017) ilk sırada doğan çocukların iletişim becerilerinin ikinci sırada doğan çocukların iletişim becerilerine göre daha yüksek, iş birliği ve sosyal ilişkilerinin diğerlerinden daha gelişmiş olduğunu bulmuştur.

4.5. Babaların ve Annelerin Sosyal Becerileri İle Çocukların Sosyal Becerileri Arasındaki İlişkiye Dair Bulgular ve Yorum

Babaların ve annelerin sosyal becerileri arasındaki ilişki, annelerin sosyal becerileri ile kız ve erkek çocuklarının sosyal becerileri arasındaki ilişki, babaların sosyal becerileri ile kız ve erkek çocuklarının sosyal becerileri arasındaki ilişkiye dair Pearson Korelasyon analizine ilişkin sonuçlar Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6.

Babaların ve Annelerin Sosyal Becerileri İle Çocukların Sosyal Becerileri Arasındaki İlişkiye Dair Pearson Korelasyon Sonuçları

	Baba sosyal	Anne sosyal	Baba çocuk sosyal	Anne çocuk sosyal
Baba Sosyal Beceri	1	.133*	.170*	.145*
Anne Sosyal Beceri		1	.072	.212*
Baba - Çocuk Sosyal Beceri			1	.556*
Anne-Çocuk Sosyal Beceri				1

P<0.05*

Tablo 6'ya bakıldığında baba ve annelerin kendi sosyal becerilerini değerlendirdiklerinde babaların sosyal beceri düzeyleri ile annelerin sosyal beceri düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı düzeyde ($r = 0.133$) bir ilişki olduğu görülmektedir.

Bu durum zaman içerisinde anne babanın sosyal beceri düzeylerini karşılıklı olarak etkilemeleri ile açıklanabilir.

Babaların sosyal beceri düzeyleri ile babaların algıladıkları çocuklarının sosyal beceri düzeyleri arasında da pozitif yönde anlamlı düzeyde ($r = 0.170$) bir ilişki bulunmuştur.

Babaların sosyal beceri düzeyleri ile annelerin algıladıkları çocukların sosyal beceri düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı düzeyde ($r = 0.145$) bir ilişki olduğu görülmektedir.

Annelerin sosyal beceri düzeyleri ile babaların çocukları ile ilgili algıladığı sosyal beceri düzeyleri arasında ise ($r = 0.072$) bir ilişkiye rastlanamamıştır.

Annelerin sosyal beceri düzeyleri ile annelerin çocukları ile ilgili algıladığı sosyal beceri düzeyleri arasında ($r=0.212$) pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir.

Annenin sosyal beceri düzeyi ile çoğun sosyal beceri düzeyi arasındaki ilişkinin babanın sosyal beceri düzeyi ile çocuğun sosyal beceri düzeyi arasındaki ilişkiden yüksek çıkmasının sebebi annenin çocuk ile daha yakın ve uzun süreli ilişki içerisinde olması ile açıklanabilir.

Son olarak babanın çocuğun sosyal becerisini değerlendirmesi ile annenin çocuğun sosyal becerisini değerlendirmesi arasında olumlu yönde ($r=0.556$) bir ilişki olduğu bulunmuştur.

Bu tablodaki bulgulara bakıldığında en güçlü ilişkinin anne ve babaların çocukların sosyal becerilerini değerlendirmesi arasında olduğu görülmektedir. Yani anne ve babaların çocuklarının sosyal becerilerin değerlendirmede oldukça tutarlı oldukları söylenebilir.

Okul öncesi eğitim çağındaki çocuklar çok iyi gözlemcilerdir. Anne-babalarının kendileriyle, birbirleriyle ve başkalarıyla olan ilişkilerini gözlemlerler. Gözlemlerinin ve etkileşimlerinin sonucunda iş birliği ve sosyal ilişkilere ilişkin davranışları kazanırlar (Çağdaş, 2009).

Anne babanın sosyal beceri düzeyi ve çocuğun sosyal beceri düzeyinin ilişkili olması okul öncesi dönemde çocuğun en yakınındaki kişiler olan anne babayı gözlemlemesi ve onları model alması ile açıklanabilir.

Okul öncesi eğitimi alan çocukların, arkadaş desteği ve ebeveynin sosyal becerileri kazandırmadaki etkileri araştırılmıştır. Araştırmanın sonucunda; anne-babaların sosyal davranışlar açısından çocuklara rehber olmalarının çocukların sosyal becerileri kazanmalarında etkili olduğu görülmüştür (Taylor ve Machida, 1994).

Özabacı (2006) ebeveynlerin sosyal becerileri ile çocuklarının sosyal becerileri arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmasında, çocukların sosyal beceri düzeyi ile ebeveynlerin sosyal beceri düzeyleri arasında anlamlı düzeyde bir ilişki olduğunu belirlemiştir.

4.6. Çocukların Sosyal Beceri Düzeyleri İle Anne ve Babaların Öğrenim Düzeylerinin Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular ve Yorum

Çocukların sosyal beceri düzeylerinin annelerin ve babaların öğrenim düzeyleri açısından anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığı tespit etmek için tek yönlü ANOVA kullanılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 7’de gösterilmiştir.

Tablo 7.

Çocukların Sosyal Beceri Düzeyleri İle Anne ve Babaların Öğrenim Düzeylerinin Karşılaştırılmasına İlişkin Betimsel İstatistikler ve ANOVA Sonuçları

	Değişkenler	Öğrenim Düzeyi	n	\bar{x}	Ss	Sh	F	p	Anlamlı Fark
Sosyal Beceri	Anne-Çocuk	1.İlkokul	43	83.34	7.77016	1.18494	5.051	.007*	3>2
		2.Ortaöğretim	151	83.89	7.42352	.60412			
		3.Üniversite ve üzeri	163	86.22	7.12958	.55843			
	Baba-Çocuk	1.İlkokul	65	81.98	7.84716	.97332	1.583	.207	-
		2.Ortaöğretim	85	84.16	7.68711	.83378			
		3.Üniversite ve üzeri	207	83.67	7.85095	.54568			

p < 0.05*

Tablo 7’de bakıldığında annesi üniversite mezunu (\bar{x} = 86.22) olan çocukların sosyal beceri düzeylerinin annesi ilköğretim (\bar{x} = 83.34), ortaöğretim (\bar{x} =83.89) mezunu olan çocukların sosyal beceri düzeyleri arasında anlamlı fark yarattığı görülmektedir. Gruplar arası anlamlı farkın hangi gruplardan kaynaklandığını bulabilmek amacıyla Post Hoc testlerinden Sidak yapılmıştır. Bu bulgulara bakarak öğrenim seviyesi arttıkça çocukların sosyal beceri düzeylerinin de anlamlı olarak arttığı söylenebilir.

Babası üniversite mezunu (\bar{x} = 83.67) olan çocukların sosyal beceri düzeyleri ile babası ortaöğretim mezunu (\bar{x} = 84.16) , ilköğretim (\bar{x} =81.98) ve üniversite mezunu (\bar{x} =83.67) olan çocukların sosyal beceri düzeyleri arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. Annenin öğrenim düzeyinin çocuğun sosyal beceri düzeyini anlamlı düzeyde etkilediği ancak babanın öğrenim düzeyinin çocuğun sosyal becerisi açısından anlamlı fark yaratmadığı bu durum çocuğun anne ile daha sık ve uzun zaman geçirmesi ve dolayısıyla anneyi daha çok gözlemleyip model alması şeklinde açıklanabilir.

Yapılan birçok çalışmada benzer şekilde annelerin öğrenim seviyeleri yükseldikçe çocukların sosyal beceri puanlarının da yükseldiği ortak bir bulgu olarak görülmektedir (Güven ve diğerleri, 2006; Koçak ve Tepeli, 2006; Dervişoğlu, 2007; Elibol-Gültekin, 2008; Erbay, 2008; Olcay, 2008; Tatlı, 2014).

Çimen (2000) yaptığı çalışmada 5-6 yaş çocuklarının annelerinin öğrenim düzeylerinin artmasının çocukların uyumsal davranış puanlarını arttırdığını belirlemiştir.

Sarı (2007) yaptığı çalışmada annesi yüksek lisans ve üstü mezunu çocukların annesi ortaokul mezunu olan çocuklara göre daha fazla sosyal uyum davranışı sergilediklerini belirlemiştir.

Yaşar Ekici (2015) yaptığı çalışmada annenin eğitim durumu ile okul öncesi eğitimine devam eden çocukların Sosyal beceri ölçeğinden aldıkları puanlar arasındaki fark anlamlı bulunmuştur. Annesi lisans ve önlisans mezunu olan çocuklar, annesi ilkokul ve ortaokul mezunu olanlara göre daha yetenekli bulunmuştur. Ölçeğin sosyal işbirliği alt boyutunda ise annesi lise, önlisans ve lisans mezunu olan çocuklar annesi ilkokul ve ortaokul mezunu olanlara göre daha yüksek puan almışlardır.

Özbey (2009) yaptığı çalışmada annenin öğrenim durumuna göre çocuğun sosyal beceri ölçeğinden aldığı puanın farklılaşmadığını kaydetmiştir.

Tablo 7' den elde edilen diğer bulguya bakıldığında en yüksek puana sahip olan çocukların babalarının ortaokul ve lise mezunu babalar olduğu, en düşük puana sahip olan çocukların babalarının ise ilkokul mezunu olduğu elde edilmekle birlikte; babaların öğrenim seviyelerine göre çocukların sosyal becerilerinin anlamlı olarak farklılaşmadığı görülmektedir.

Anne babanın öğrenim düzeyinin artması ile çocuğun sosyal beceri düzeyinin artmasının değişik sebepleri olabilir. Anne babanın öğrenim seviyesinin artması anne babanın kendi sosyal becerisinin artmasını ve çocuğa doğru model oluşturmasını sağlamış olabilir. Anne babanın öğrenim seviyesinin artması çocuk yetiştirme tutumlarını olumlu şekilde etkileyeceğinden çocuğun sosyal becerisini de olumlu şekilde etkilemiş olabilir. Ayrıca anne babanın öğrenim seviyesinin artması sosyo ekonomik düzeyin yükselmesiyle çocuğa sunulan imkanların artmasına ve artan imkanlar içerisinde yetişen çocuğun sosyal becerisinin daha iyi gelişmiş olmasına yol açacağı düşünülebilir.

Bazı araştırma sonuçları babaların öğrenim düzeyi yükseldikçe çocukların sosyal beceri düzeylerinin de anlamlı olarak arttığını göstermektedir (Dervişoğlu, 2007; Elibol-Gültekin, 2008; Tatlı, 2014; Pekdoğan, 2011). Bazı çalışmalarda ise anne ve babanın öğrenim

durumuna göre çocukların sosyal beceri düzeyi arasında anlamlı farklılık olmadığı bulunmuştur (Özabacı,2006; Seven, 2006; Erbay, 2008).

Okul öncesi eğitim alan ve almayan ilköğretim birinci sınıf öğrencilerinin sosyal beceri düzeylerinin babanın eğitim durumuna göre farklılaşmadığı bulunmuştur (Erbay, 2008). Yeğen'nin (2008), ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık tepkileri ile sosyal uyum düzeyleri arasındaki ilişkinin incelediği çalışmada sosyal uyum ile annenin ve babanın eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık olmadığını bulmuştur.

Yaşar Ekici (2015) okul öncesi eğitime devam eden çocukların Sosyal Beceri Ölçeğinin genelinden ve alt ölçeklerinden aldıkları puanların babanın eğitim durumuna göre anlamlı olarak farklılaşmadığını belirtmiştir.

Özbey (2009) babanın öğrenim durumuna göre çocuklarının Sosyal Beceri ölçeğinin sosyal etkileşim alt boyutundan aldıkları puanların anlamlı olarak farklılaştığını belirtmiştir. Çocukların sosyal etkileşim alt ölçeğinden aldıkları puanlar babası lise mezunu ve yüksekokul mezunu olanlar ilkokul mezunu olanlara göre daha yüksek puan almıştır.

Baba öğrenim seviyesi yüksek olan çocuklar düşük olan çocuklara göre kişiler arası beceriler, kızgınlık davranışını kontrol etme, akran baskısıyla baş etme, amaç oluşturma, görev tamamlama gibi sosyal becerilerde daha yetkindir (Pekdoğan, 2011).

“Toplam Sosyal Beceri Puanı” açısından babası üniversite mezunu olanlarla olmayanlar arasında anlamlı farklılık görülmemektedir. İstatistiksel olarak anlamlı olmamakla birlikte babası üniversite mezunu olanlarda Sosyal Beceri Ölçeği Toplam Puanları daha yüksek görülmektedir (Elibol-Gültekin, 2008). Çocukların sosyal uyum ve becerileri babanın öğrenim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermektedir (Sarı, 2007).

4.7. Kız ve Erkek Çocuklarının Sosyal Becerileri İle Anne Babaların Sosyal Becerileri Arasındaki İlişkiye Dair Bulgular ve Yorum

Kız ve erkek çocuklarının sosyal becerileri ile anne babalarının sosyal becerileri arasındaki bir ilişki olup olmadığını belirlemek için Pearson Korelasyon katsayısı hesaplanmış ve buna ilişkin sonuçları Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8.

Kız ve Erkek Çocuklarının Sosyal Becerileri İle Anne Babaların Sosyal Becerileri Arasındaki İlişkiye Dair Pearson Korelasyon Katsayısı Sonuçları (k=188, e=169)

Sosyal Beceri	Kız Sosyal Beceri	Erkek Sosyal Beceri
Anne Sosyal Beceri	.199*	.224*
Baba Sosyal Beceri	.125	.246*

Çocuklar anne ve babalarını taklit ederek sosyal yaşamı öğrenirler. Aile içinden seçtiği örnek, çocuğun davranışlarına yön verir (Yavuzer, 1999).

Tablo 8'e bakıldığında annelerin sosyal beceri düzeyleri ile kız çocuklarının sosyal beceri düzeyleri ($r = 0.199$) ve erkek çocuklarının sosyal beceri düzeyleri ($r = 0.224$) arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Bu bulgulara bakarak annelerin hem kız çocuğu hem de erkek çocuklarının sosyal becerilerini önemli olarak etkilemektedir.

Annelerin çocuklarla olan ilişkilerinin özellikle bu yaşlarda daha yoğun olması çocukların pek çok şeyi annelerinden öğrenmelerine yol açıyor olabilir. Kız çocuğun sosyal beceri düzeyinin annenin sosyal beceri düzeyi ile ilişkili olması kız çocuğun anneyi model alması ile açıklanabilir. Erkek çocuğun sosyal beceri düzeyinin annenin sosyal beceri düzeyi ile ilişkili olması anne ile yakın ilişki içinde olması ile açıklanabilir.

Langlois ve Downs (1980); yaptıkları bir araştırmada annelerin sosyal beceri üzerindeki etkilerinin kız veya erkek çocuğa göre farklılaşıp, farklılaşmadığına bakmışlar ve kız çocuklarının erkek çocuklardan daha fazla annelerinin sosyal beceri davranışlarına benzer davranışlar sergilediklerini bulmuşlardır (Akt; Özabacı, 2006).

Babalar ile kız ve erkek çocukların sosyal becerileri arasındaki ilişkiye bakıldığında; babalar ile kızların sosyal becerileri düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olmadığı ($r = 0.125$), babalar ile erkek çocukların sosyal beceri düzeyleri arasındaki ilişkinin ise anlamlı oranda yüksek ($r = 0.246$) olduğu görülmektedir. Bu bulguya dayanarak babaların kız çocuklarından daha fazla olarak erkek çocuklarıyla etkileşim içinde olduğu ve erkek çocukların babayı kız çocukların anneyi model aldıkları düşünülebilir. Ayrıca erkek çocukların sosyal becerilerinin gelişiminde hem anne hem baba etkili iken kız çocuğun sosyal becerisinin gelişiminde daha çok annenin etkili olduğu söylenebilir. Dolayısıyla da hem anne hem babanın sosyal beceri

gelişimi desteklediği erkek çocuk tablo 2’de görüldüğü üzere sosyal beceri konusunda kızlara göre daha fazla gelişim göstermiş olabilir.

Ayrıca annelerin sosyal beceri düzeyleri ile erkek çocuklarının sosyal beceri düzeyleri ($r = 0.224$) ve babalar ile erkek çocukların sosyal beceri düzeyleri arasındaki ilişkinin ($r = 0.246$) olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara dayalı olarak annenin erkek çocukla da günlük yaşantı deneyimlerinin yoğun olmasının yanında erkek çocukların babalarını model aldıkları söylenebilir.

4.8. Anne ve Babaların Öğrenim Düzeyleri Değişkenine Göre Kendilerinin Sosyal Becerilerine İlişkin Bulgular ve Yorum

Anne ve babaların öğrenim düzeylerine göre sosyal beceri puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek için tek yönlü ANOVA yapılmış ve buna ilişkin sonuçlar Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9.

Anne ve Babaların Öğrenim Düzeyleri Değişkenine Göre Kendilerinin Sosyal Becerilerine İlişkin Betimsel İstatistikler ve ANOVA Sonuçları (n=357)

Değişkenler	Öğrenim Düzeyi	n	\bar{x}	Ss	Sh	F	p	Anlamlı Fark	
Sosyal Beceri	Anne-Sosyal	1.İlkokul	43	267.25	24.52219	3.73960	5.298	.005*	3>1
		2.Ortaöğretim	151	275.05	23.72122	1.93041			
		3.Üniversite ve üzeri	163	280.99	28.57274	2.23799			
	Baba-Sosyal	1.İlkokul	65	265.27	28.95282	3.59116	6.253	.002*	3>1
		2.Ortaöğretim	85	271.58	28.80736	3.12460			
		3.Üniversite ve üzeri	207	278.19	25.42559	1.76720			

$p < 0.05^*$

Tablo 9’a bakıldığında sosyal beceri açısından ilkökul mezunu ($\bar{x} = 267.25$) ve üniversite mezunu anneler arasında üniversite mezunu anneler ($\bar{x} = 280.99$) lehine anlamlı bir fark yarattığı görülmektedir. Gruplar arası anlamlı farkın hangi gruplardan kaynaklandığını

bulabilmek amacıyla Post Hoc testlerinden Sidak yapılmıştır. Bu bulgulara bakarak öğrenim seviyesinin annelerin sosyal beceri düzeylerini etkilediği söylenebilir.

Babaların sosyal becerilerinin öğrenim düzeylerine göre farklılaşıp farklılaşmadığına bakıldığında, farkın sadece ilköğretim mezunu olan babalar ($\bar{x}= 265.27$) ile üniversite mezunu olan babalar ($\bar{x}= 278.19$) arasında olduğu görülmektedir. Üniversite mezunu olan babaların sosyal beceri düzeyleri ilkokul mezunu babalardan anlamlı olarak daha yüksektir.

Bu durum öğrenim düzeyinin artmasının sosyal beceri düzeyini olumlu yönde etkilemesi ile açıklanabilir.

Özabacı'nın (2006) çocukların sosyal becerileri ve anne babaların sosyal becerilerini karşılaştırdığı çalışmasında öğrenim düzeyi ile anne babanın sosyal beceri düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunmamasına karşın öğrenim düzeyi arttıkça sosyal beceri düzeyinin yükseldiği görülmüştür. Sezer'in (2005) yaptığı bir çalışmada öğrenim seviyesi arttıkça kadınların kendi kendileri ve çevreleri ile olan uyumlarının arttığı bulunmuştur. Öğrenim seviyesi arttıkça farklı ortamlarda farklı kişilerle birlikte olunması ve farklı uyaranlarla karşı karşıya kalınması nedenleriyle çeşitli öğrenmeler yanında kişilerin sosyal becerilerine dair öğrenmelerinin de artacağı kabul edilebilir.

4.9. Çocukların Anne Babayla Zaman Geçirme Sıklığına Göre Sosyal Becerileri Düzeylerine İlişkin Bulgular ve Yorum

Çocukların sosyal beceri düzeylerinin anne baba ile zaman geçirme sıklığı göre anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığı tespit etmek için tek yönlü ANOVA kullanılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 10'de gösterilmiştir.

Tablo 10.

Çocukların Anne Babayla Zaman Geçirme Sıklığına Göre Sosyal Becerileri Düzeylerine İlişkin Betimsel İstatistikler ve ANOVA sonuçları (N=357)

	Değişkenler	Zaman Geçirme	n	\bar{X}	Ss	Sh	F	p	Anlamlı Fark
Sosyal Beceri	Anne-Çocuk	1.Ara sıra	127	85.58	7.70533	.68374	3.167	0.43*	2>1
		2.Sık sık	137	85.74	6.98426	.59671			2>3
		3.Her zaman	93	85.43	7.46062	.77363			
	Baba-Çocuk	1.Ara sıra	191	82.77	7.79518	.56404	1.999	.137	-
		2.Sık sık	160	83.08	7.70639	.60924			
		3.Her zaman	107	83.95	7.29485	.70522			
			59	84.93	8.67590	1.12951			

*P<0.05

Tablo 10'de görüldüğü üzere çocukların sosyal beceri düzeylerinin anne ve babaları ile zaman geçirme durumuna göre anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığı ile ilgili yapılan analiz sonuçlarına bakıldığında annelerin çocukları sosyal becerilerine göre değerlendirmesinde anlamlı bir fark ortaya çıktığı görülmektedir. Gruplar arası anlamlı farkın hangi gruptan kaynaklandığını bulabilmek amacıyla Post Hoc testlerinden Sidak yapılmıştır. Annelerin görüşlerine göre; anne ile sık sık bir arada olan çocukların sosyal beceri düzeyleri (\bar{x} = 85.74) çocukları ile ara sıra bir araya gelen anne çocuklarının sosyal beceri puanları(\bar{x} = 85.58) anlamlı olarak daha yüksektir. Babanın çocuk ile zaman geçirme sıklığının çocuğun sosyal becerisi üzerinde anlamlı fark yaratmadığı görülmektedir

Bu bulguya bakarak anne ile sık sık bir arada olmanın, etkileşimin çocukların sosyal becerilerini olumlu yönde etkilediği söylenebilir. Anne ile her zaman bir arada olmanın sosyal becerilerini farklı kişilerle bir aradayken deneyimleme fırsatını azaltacağı, anne ile ara sıra bir arada olmanın ise annenin çocuğun gelişimi için katkı sunabileceği zaman diliminin yetersiz olmasıyla açıklanabilir. Babanın çocuk ile zaman geçirme sıklığının çocuğun sosyal becerisi üzerinde anlamlı fark yaratmamasının sebebi çocuk ile anne kadar yakın ilişki içinde olmayışı ile ilgili olduğu düşünülebilir.

Yapılan araştırmalar da çocukların sosyal beceri düzeylerinin gelişiminde ebeveynlerle geçirilen günlük yaşantı deneyimlerinin çok önemli etkisi olduğu belirlenmiştir (Parke, Pd. ve Ladd, G.W. 1992; akt zabacı, 2006). Babaların çocukları sosyal becerilerine göre değerlendirmelerinde ise anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur. ocuğu büyütürken annelerin çocuklar ile daha fazla bir arada olması babalarla olan yaşantıların daha az olması böyle bir sonuca yol açmış olabilir.

Birçok sosyal beceri, akran grupları ve aile içerisinde model olmalarıyla, gözlem yapılarak, sistematik olmayan şekilde öğrenilmektedir (Avcıoğlu 2007).

4.10 Annenin alışma Durumu ile Annenin Sosyal Beceri Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorum

Annelerin çalışıp çalışmama durumuna göre sosyal becerileri arasında fark olup olmadığını belirlemek için yapılan ilişkisiz örneklemeler için t Testi sonuçları aşağıda Tablo 11’de verilmiştir

Tablo 11.

Annenin alışma Durumu ile Annenin Sosyal Beceri Düzeyine İlişkin Betimsel İstatistikler ve t Testi Sonuçları (N= 357)

Değişkenler	alışma Durumu	n	\bar{x}	Ss	Sh	t	p
Sosyal Beceri	alışıyor	159	280.14	28.86324	2.28900	2.133	0.034
	alışmıyor	198	274.16	24.09578	1.71241		

Babaların tamamı çalıştığı için analiz babalar açısından yapılmamıştır.

Tablo 11’de verilen sonuçlara bakıldığında bir işte çalıştığını belirten annelerin sosyal beceri düzeylerinin (\bar{X} =280. 14), çalışmadığını ifade eden annelerin sosyal beceri düzeylerinden (\bar{X} =274. 16) anlamlı olarak daha yüksek olduğu görülmektedir.

Çalışmak kişiye başka insanlarla ilişki kurma, kapasitesini kullanma gibi pek çok olanak sağlayabilmektedir (Kuzgun, 2000). Çalışan ve çalışmayan kadınların çeşitli değişkenler açısından incelendiği bir araştırmada da çalışan kadınların çalışmayan kadınlara göre çevreleri ile uyumlarının daha iyi olduğu görülmüştür (Sezer, 2005).

Araştırmada çalışan annelerin sosyal becerilerinin çalışmayan annelere göre anlamlı farklılık göstermesi bu annelerin sosyal beceri ile ilgili daha çok deneyim sahibi olma imkanlarından kaynaklanabilir.

4.11 Annenin Çalışma Durumuna Göre Çocuklarında Algıladığı Sosyal Beceri Düzeylerine İlişkin Bulular ve Yorum

Annenin çalışıyor olup olmamasına göre annenin çocuğun sosyal becerisini değerlendirmesinin farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek için yapılan ilişkisiz örneklemeler için t Testi sonucu aşağıda Tablo 12’te verilmiştir

Tablo 12.

Annenin Çalışma Durumuna Göre Çocuklarında Algıladığı Sosyal Beceri Düzeylerine İlişkin Betimsel İstatistikler ve t Testi Sonuçları (N= 357)

Değişkenler	Çalışma Durumu	n	\bar{X}	Ss	Sh	t	p
Sosyal Beceri	Anne Çalışıyor	159	85.85	7.37155	.58460	2.208	.028*
	Anne Çalışmıyor	198	84.12	7.37986	.52446		

Tablo 12’de verilen sonuçlara bakıldığında çalıştığını belirten annelerin çocuklarının sosyal beceri düzeylerinin ($\bar{X}=85.85$), çalışmadığını ifade eden annelerin çocuklarının sosyal beceri düzeylerinden ($\bar{X}=84.12$) anlamlı olarak daha yüksek olduğu görülmektedir.

Bu durumu etkileyen farklı sebepler olabilir. Çalışan annelerin sosyal beceri düzeyinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Dolayısıyla anne çocuk için model oluşturmaktadır. Anne çalıştığı için çocuğun anneden farklı bireylerle bir araya gelmesinin becerilerini geliştirme fırsatı sunabileceği ve sosyo ekonomik düzeyin yükselmesinin çocuğa sunulan imkanları arttırması şeklinde sıralanabilir.

Gizir (2002) çalışmasında okulöncesi eğitime devam eden 4-5 yaş çocuklarının işbirliği ve sosyal ilişkilere ilişkin becerilerinin annenin çalışıp çalışmama durumuna göre farklılaşmadığını belirtmiştir.

Annenin çalışmasının çocuğun sosyal becerisini etkilemesiyle ilgili farklı araştırma bulgularına rastlanmaktadır. Vaizoğlu’nun (2008) araştırmasında annenin çalışmasının çocukların sosyal becerisini olumlu yönde etkilediği belirlenmiştir. Başka çalışmalarda ise annenin çalışıp çalışmamasının çocukların sosyal becerilerinin farklılaşmasında önemli olmadığı görülmüştür (Dermez, 2008; Olcay,2008).

4. SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu bölümde önce araştırma sonuçları verilmiş ardından elde edilen sonuçlar doğrultusunda önerilerde bulunulmuştur.

5.1. Sonuçlar

Araştırmada anne, baba ve öğretmenlerin görüşlerine dayalı olarak, okul öncesi eğitimi alan 5-6 yaşlarındaki çocukların sosyal beceri düzeyleri cinsiyeti, yaşı, , kardeş sayısı, doğum sırası, anne ve babanın sosyal beceri düzeyi, anne ve babanın öğrenim düzeyi, anne babanın çocuk ile birlikte geçirdiği zaman, anne babanın çalışma durumu, annelerin ve babaların sosyal becerileri arasında ilişki olup olmadığı ve anne ve babaların sosyal becerilerinin öğrenim düzeylerine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin sonuçlar aşağıda sırasıyla verilmiştir.

1. Anne ve babaların algısına göre de erkek çocukların sosyal beceri puan ortalaması ile kız çocukların sosyal beceri puan ortalaması arasında da anlamlı bir farka rastlanmamıştır. Ancak öğretmenlerin algısına göre erkek çocukların sosyal beceri puanlarının kız çocukların sosyal beceri puanlarına göre anlamlı bir fark yarattığı görülmektedir. Elde edilen bu sonuçlara bakıldığında cinsiyet değişkeni dikkate alındığında anne ve babanın çocuğun sosyal becerisini algılamaları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı, öğretmenlerin algısına göre erkek çocukların sosyal beceri konusunda fark yarattığı bulunmuştur.

2. Yaş değişkeni dikkate alındığında anne, baba ve öğretmenin çocuğun sosyal becerisini algılamaları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür.

3. Anne baba ve öğretmen görüşleri açısından çocukların sahip olduğu kardeş sayısını sosyal becerileri açısından anlamlı bir farklılık oluşturmadığı görülmüştür.

4. Annelerin ve babaların görüşleri açısından ikinci sırada doğan çocukların sosyal becerileri açısından hem ilk sırada hem de 3. ve daha sonra doğanlara göre anlamlı fark yarattığı görülmektedir. Yani ikinci sırada doğan çocukların sosyal becerileri diğer çocuklara göre anlamlı olarak daha yüksek düzeydedir.

Öğretmenlerin değerlendirmesine bakıldığında çocukların doğum sırasına göre sosyal becerilerinde anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

5. Baba ve annelerin kendilerinin sosyal becerilerini değerlendirdiklerinde her iki grubun sosyal beceri düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı düzeyde bir ilişki olduğu görülmektedir.

Babaların ve annelerin sosyal becerile düzeyleri ile değerlendirdiği çocuklarının sosyal beceri düzeyleri arasında da pozitif yönde anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmuştur.

Babanın çocuğun sosyal becerisini değerlendirmesi ile annenin çocuğun sosyal becerisini değerlendirmesi arasında olumlu yönde bir ilişki olduğu bulunmuştur. Annelerin sosyal becerile düzeyleri ile babaların çocukları ile ilgili algıladığı sosyal beceri düzeyleri arasında ise anlamlı bir ilişkiye rastlanamamıştır.

6. Annesi üniversite mezunu olan çocukların sosyal beceri düzeyleri ile annesi ilköğretim ortaöğretim mezunu olan çocukların sosyal beceri düzeyleri arasında anlamlı bir fark olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Babanın öğrenim düzeyi ile çocukların sosyal beceri düzeyleri arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

7. Annelerin sosyal beceri düzeyleri ile kız ve erkek çocuklarının sosyal beceri düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur.

Babalar ile kızların sosyal becerileri düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olmadığı, babalar ile erkek çocukların sosyal beceri düzeyleri arasındaki ilişkinin ise anlamlı oranda yüksek olduğu görülmektedir.

8. Çocukların başka kişilerle bir araya gelme değişkenine göre sosyal beceri puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark görülmemiştir.

9. Annelerin görüşlerine göre; anne ile sık sık bir arada olan çocukların sosyal beceri düzeyleri çocukları ile ara sıra bir araya gelen çocuklarının sosyal beceri puanları anlamlı olarak daha yüksektir. Babanın çocuk ile zaman geçirme sıklığı açısından bakıldığında çocuğun sosyal becerisi açısından anlamlı bir fark oluşturmadığı görülmüştür.

10. Öğrenim düzeyi arttıkça annelerin sosyal beceri düzeylerinin de anlamlı olarak arttığı görülmüştür.

Babaların sosyal becerilerinin öğrenim düzeylerine göre farklılaşıp farklılaşmadığına bakıldığında, farkın sadece ilköğretim mezunu olan babalar ile üniversite mezunu olan babalar arasında olduğu görülmektedir.

11. Çalıştığını belirten annelerin sosyal beceri düzeylerinin, çalışmadığını ifade eden annelerin sosyal beceri düzeylerinden anlamlı olarak daha yüksek olduğu görülmüştür.

12. Çalıştığını belirten annelerin çocuklarının sosyal beceri düzeylerinin, çalışmadığını ifade eden annelerin çocuklarının sosyal beceri düzeylerinden anlamlı olarak daha yüksek olduğu bulunmuştur.

5.2. Öneriler

Araştırmada elde edilen sonuçlara göre eğitimcilere, araştırmacılara ve anne babalara aşağıda bazı önerilerde bulunulmuştur.

5.2.1. Eğitimciler İçin Öneriler

1. Erkek çocukların sosyal beceri düzeyi daha yüksek görünmektedir. Öğretmenler çocukları eğitirken toplumsallaşma sürecinde cinsiyet temelli eğitim yerine gelişim temelli eğitimi benimsemeleri gerekmektedir.

2. Çocukların anne babalarının sosyal becerilerine benzer düzeyde beceri gösterdikleri görülmektedir. Model alma öğrenme üzerinde etkili olduğu sonucu dikkate alınmalıdır. Çocuklar için anne ve babalarında sonra en çok model aldıkları bireyler öğretmenleridir. Eğitimcilerin hareketleri, davranışları, olaylar karşısında verdikleri tepkiler, konuşmaları, jest ve mimikleri çocukların model aldıkları davranışlar arasındadır. Öğretmenlerin, duygularını iyi ifade etmesi, empati kurması, çocuklarla olumlu etkileşim ve işbirliği içinde olması, çocukların sosyal becerilerinin düzeylerini artırmalarını sağlayabilir. Bu nedenlerle öğretmenler olumlu örnek davranışlar göstermelidirler.

3. Çocukların sosyal becerilerinin gelişimi aralıklarla değişik zamanlarda takip edilmelidir. Çocukların sosyal gelişimleriyle ilgili ailelerle iletişim halinde olunmalıdır.

4. Öğretmenler öğrencilerin sergiledikleri olumlu sosyal becerileri pekiştirerek yeni sosyal becerilerin oluşmasını da sağlamalıdır.

5.2.2. Araştırmacılar İçin Öneriler

1. Anne babanın sosyal becerileri uzun vadeli etkilerinin ortaya çıkarılabilmesi amacıyla okul öncesi dönemdeki çocuklardan başlamak üzere sosyal beceri ölçekleri kullanılarak elde edilen veriler takip edilip bireylerin ileriki yaşantılarını nasıl etkilediğine yönelik boylamsal çalışmalar yapılabilir.

2. Anne- baba- öğretmen değerlendirmesine akran değerlendirmesi de ekleyebilir.

3. Çocukların sosyal beceri düzeylerini anne babanın özelliklerinin yanında öğretmen özelliklerinin etkileyip etkilemediği araştırılabilir.

4. Devlet ve özel okullarda daha büyük ve farklı yaş gruplarını içeren karşılaştırmalı örneklem gruplarıyla da benzer çalışmalar yapılabilir,

5. Elde edilen bilgilerin genellenebilmesi için araştırma, il ve ilçe okullarının ve geniş bir yaş grubunun kullanıldığı çocuklarla yapılabilir.

6. Sosyal becerinin alt ölçekleri arasındaki ilişki incelenebilir.

5.2.3. Ebeveynler İçin Öneriler

1. Öğretmen algısına göre erkek çocukların daha fazla sosyal beceri sergiledikleri dikkate alınarak ebeveynlerin, çocukları eğitirken toplumsallaşma sürecinde cinsiyet temelli eğitim yerine gelişim temelli eğitimi benimsemeleri gerekmektedir.

2. İkinci sırada doğan çocukların sosyal beceri düzeyleri daha yüksektir. Ebeveynler, bebekleri dünyaya gelmeden önce çocuk gelişimi ve sosyal becerilerin gelişimi konularında bilinçlenebilirler. Bunun için doğum öncesinde, ebeveynlerin gidebileceği çeşitli kurs ve aktivitelere katılabilirler. Bu aktivite ve kurslarla edindikleri bilgiler doğrultusunda anne-babalar, çocuklarının sosyal gelişimlerini doğumundan itibaren destekleyebilirler.

3. Çocuğun sağlıklı bir sosyal gelişim göstermesi için anne babanın çocuğu ile sağlıklı bir etkileşim içinde olması gerekir.

4. Anne babanın sosyal becerisi çocuğun sosyal becerisini etkilemektedir. Çocuklar için en önemli model olan ebeveynlerin sosyal beceri eğitimlerine çocukları kadar önem verilmesi gerekmektedir. Ayrıca anne babanın çocuğa iyi model olması gerekmektedir.

5. Araştırmada anne babanın öğrenim düzeyinin yükselmesiyle kendilerinin ve çocuklarının sosyal becerilerinin yükseldiği gözlenmiştir. Anne babalar kişisel gelişimleri ve çocuklarının gelişimleriyle ilgili çeşitli kurs, sempozyum, panel, konferans gibi etkinliklere katılmak suretiyle kendilerini geliştirme şansına sahiptirler.

6. Annenin çocuk ile zaman geçirme sıklığı çocuğun sosyal becerisini etkilerken babanın bu durumunun etkilemediği görülmektedir. Çocukların sağlıklı gelişimi için babanın da çocuğun gelişimde sorumluluk alması ve model olması önemlidir.

7. Annenin çalışması kendi sosyal beceri düzeyini ve çocuğunun sosyal beceri düzeyini olumlu yönde etkilediği bulgusu dikkate alınarak annenin çalışma hayatında aktif olması gerekmektedir.

8. Anne babanın çocuğuyla çok fazla veya çok az zaman geçirmesinin çocuğun sosyal becerisini olumsuz yönde etkilediği dikkate alınarak çocukla yeteri kadar ve kaliteli zaman geçirilmeli bununla birlikte çocuğun farklı deneyimler yaşamasına fırsat vermelidir.

9. Annenin öğrenim düzeyi çocuğun sosyal beceri düzeyini etkilerken babanın öğrenim düzeyi ile çocukların sosyal beceri düzeyleri arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. Bu nedenle annelerin öğrenim düzeylerinin yüksek olması önemlidir. Ayrıca babanın da çocuğun gelişimi üzerinde daha etkili olması için bu konuda sorumluluk alması gerekmektedir.

6. KAYNAKÇA

- AÇEV (2001). *Çocuğun yaşamında babanın yeri ve önemi*. İstanbul: Kansu Matbaacılık.
- Adler, A. (2000). *Bireysel psikoloji*. Say Yayınları.
- Adler, A. (2003). *İnsan tabiatını tanıma*. Çev: A. Yörükkan. İstanbul: Kültür Yayınları.
- Ahmetoğlu, E. ve Aral, N. (2004). *Zihinsel engelli çocukların kardeş ilişkilerinin anne ve kardeş algılarına göre değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi*, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Ev Ekonomisi Anabilim Dalı (Çocuk Gelişimi Ve Eğitimi).
- Asher, S. (1985). An evolving paradigm in social skill training research with children. In B.H. Schneider, K. H. Rubin & J. E. Ledingham (Eds.), *Children's Peer Relations: Issues in Assessment and Intervention* (157–174), New York: Springer-Verlag.
- Ainsworth, M.D.S.(1979). Infant-mother attachment. *American Psychologist*, 34, 932-937.
- Akgün, E. ve Meirieu, P. (2003). *İki-dört yaş Türk çocuklarının Fransız çocuklara uyumunun incelenmesi*. Dünya Konsey Toplantısı ve Konferansı Bildiri Kitabı. Ankara: Ya-pa Yayınları.
- Akkök, F. (1999). *İlköğretimde sosyal becerilerin geliştirilmesi*. İkinci Basım, Özgür Yayınları: İstanbul.
- Altay, F. B. ve Güre, A. (2012). Okul öncesi kuruma (devlet-özel) devam eden çocukların sosyal yeterlik ve olumlu sosyal davranışları ile annelerinin ebeveynlik stilleri arasındaki ilişkiler, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*. 12 (4), 2699-2718.
- Alter, M., & Gottlieb, J. (1987). Educating for social skills. *Advances in Special Education*, 6, 1-61.
- Altıntaş, E. ve Gültekin, M. (2003). *Psikolojik danışma kuramları*. Ankara: Alfa Yayınları.
- Arı, R., Üre, Ö., ve Yılmaz, H. (1999). *Gelişim ve öğrenme psikolojisi*. Konya: Mikro Yayınları.

- Atılgan, G. (2001). *Okul öncesi Eğitim kurumlarına devam Eden ve etmeyen ilköğretim I. kademe ve I. devre öğrencilerinin sosyal beceri özelliklerinin karşılaştırılması*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalı: Konya.
- Avcıoğlu, H. (2002). *Okul öncesi dönemdeki çocuklara sosyal becerilerin öğretilmesinde işbirlikçi öğrenme yöntemi ile sunulan öğretim programının etkinliğinin incelenmesi. OMEP Dünya Konsey Toplantısı ve Konferansı (1.cilt)*. İstanbul: Ya-pa Yayınları.
- Avcıoğlu, H.(2007). *Etkinliklerle sosyal beceri öğretimi*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Aydın, B. (2015). *Çocuk ve ergen psikolojisi*, Nobel Yayınları.
- Aydın, A. (1999). *Gelişim ve öğrenme psikolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Bacanlı, H. ve Erdoğan, Filiz, E. (2003). Matson çocuklarda sosyal becerileri değerlendirme ölçeğinin (messy) türkçe'ye uyarlanması, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri (KUYEB), Uluslar Arası ve Hakemli Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(2), ss. 351-379.
- Bacanlı, H. (2000). *Gelişim ve öğrenme*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Bacanlı, H. (2004). *Sosyal beceri eğitimi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Bakırcıoğlu, R. (2002). *Çocuk ruh sağlığı ve uyum bozuklukları*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Baran, G. (1993). *0-6 Yaş çocuğunda davranış problemleri .” 9. Ya-Pa Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri*.80-85. Ankara: Ya-PaYayınları.
- Bandura, A. (1997). Self efficacy: The exercise of control. *Newyork : Freeman*.
- Battistich, V. and Solomon, D. (1991). A Longitudinal study of children"s social adjustment during elementary school. *Paper Presented at the Biennial Meeting of the Societyfor Research in Child Development*, 25.
- Bayhan, P. S. ve Artan, İ. (2004). *Çocuk gelişimi ve eğitimi*. İstanbul: Morpa Yayınları.
- Beyazkürk, D, Alniak, S., and Dinçer, Ç. (2007). Çocuklukta akran ilişkileri ve arkadaşlık. *Eusasion journal of Edicational Research*, 26, 13-26.
- Bilek, M. H. (2011). *Okul öncesi dönem çocuklarının ev ile okul ortamındaki sosyal becerilerinin karşılaştırılması*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Trakya Üniversitesi, Edirne.

- Bomb, P. (2004). *Social skills and siblings in India*. Master Thesis, Columbia: Missouri University.
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss (Vol.1)*. London: Hagarth Press.
- Budak, S. (2000). *Psikoloji sözlüğü*. Ankara: Bilim Sanat Yayınları.
- Büyüköztürk,Ş., Kılıç-Çakmak,E., Akgün, Karadeniz,Ş., ve Demirel,F. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem yayıncılık.
- Caldarella, P. and Merrell, W. (1997). *Common dimensions of social skills of children and adolescents: A Taxonomy of positive behaviors*. School Psychology Review.
- Cartledge, G. and Milburn, J. (1980). *Teaching social skills to children*. New York: Pergamon Press.
- Cirhinlioğlu, F.G. (2015). *Çocuk gelişimi ve ruh sağlığı*. Nobel Yayınları.
- Cole, L. ve Morgan, J.J.B. (2001). *Çocuk ve gençlik psikolojisi*. (Çev. B. Halim Vassat) İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Corey, G. (2005). *Psikolojik danışma, psikoterapi kuram ve uygulamaları*. Ankara: Mentis Yayınları.
- Cüceloğlu, D. (2014). *İnsan insana*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çağdaş, A. (2009). *Anne-baba-çocuk iletişimi*. Ankara: Kök yayıncılık.
- Çağdaş, A., Seçer-Şahin, Z. (2002). *Çocuk ve ergende sosyal ve ahlak gelişimi*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Çakıl, N. (1998). *Grupla sosyal beceri eğitiminin üniversite öğrencileri üzerindeki yalnızlık düzeyine etkisi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çakmaklı, K. (2007). *Çocuk ve gençte sosyal gelişim*. İstanbul: Yağmur Yayınevi.
- Çapan, B.E. (2007). *Akran zorbalığına maruz kalan ilköğretim 5. Ve 6. Sınıf öğrencilerinin bazı değişkinler açısından sosyal beceri düzeylerinin incelenmesi*. VI. Sınıf öğretmenliği kongresi 27-29 Nisan Eskişehir Anadolu üniversitesi eğitim fakültesi bildiri kitabı. Ankara Nobel yayın dağıtım 568-574.
- Çetin, F., Alpa Bilbay, A. ve Albayrak Kaymak, D. (2003). *Araştırmadan uygulamaya çocuklarda sosyal beceriler grup eğitimi*. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.

- Çifci, İ. (2001). *Zihinsel engelli bireyler için hazırlanan bilişsel süreç yaklaşımına dayalı sosyal beceri programının etkililiğinin incelenmesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çifçi, İ. ve Sucuoğlu, B. (2004). *Bilişsel süreç yaklaşımıyla sosyal beceri öğretimi*, Kök Yayıncılık: Ankara.
- Çimen, S. (2000). *Ankara'da üniversite anaokullarına devam eden 5-6 yaş çocuklarının psiko-sosyal gelişimlerinin incelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çimen N. (2009). *Okul öncesi eğitimi programı'nda altı yaş grubu çocukların sosyal becerilerinin gerçekleşme düzeyi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Denham, A., Hatfield, S., Smethurst, N., Tan, E., and Tribe, C. (2006). *The effect of social skills interventions in the primary school*. Educational Psychology in Practice. 22(1), 33-51.
- Dereli, E. (2008). *Çocuklar için sosyal beceri eğitim programının 6 yaş çocukların sosyal problem çözme becerilerine etkisi*, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Dermez, H.G. (2008). *İlköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin sosyal beceri düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi*, Yüksek lisans Tezi, Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dervişoğlu, M. C. (2007). *Okul öncesi kurumlarına devam eden 6 yaş çocuklarının, sosyal becerilerini ve problem davranışlarını etkileyen faktörlerin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Dünya Sağlık Örgütü (WHO). What is the WHO definition of health? <https://www.who.int/about/who-we-are/frequently-asked-questions> 04.04.2019.
- Dinç, B. ve Gültekin, M. (2003). *Okul öncesi eğitimin 4-5 yaş çocuğunun sosyal gelişimine etkileri konusunda öğretmen görüşleri*. Omep 2003 Dünya Konsey Toplantısı ve Konferansı Bildiri Kitabı. Ankara: Ya-pa Yayınları.
- Dökmen, Ü. (1995). *Sosyometri ve psikodrama*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

- Eğercioğlu N. (2008). *Akran kabulünü etkileyen faktörler: Cinsiyet, yaş ve sosyal beceriler*. Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ekinci Vural, D. (2006). *Okul öncesi eğitim programındaki duyuşsal ve sosyal becerilere yönelik hedeflere uygun olarak hazırlanan aile katılımlı sosyal beceri eğitimi programının çocuklarda sosyal becerilerin gelişimine etkisi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Ekşi, A. (1990). *Çocuk genç ve ana-babalar*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Elibol-Gültekin S. (2008). *5 Yaş çocuklarının sosyal becerilerinin bazı değişkenler açısından değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Elksinin, I.K, Elksinin, N.(1998): Teaching social skills to students with learning and behavior problems.*Intervention in school and clinic*, 33(3), 131-142.
- Elliott, S. N, Barnard, J. ve Gresham, F. M. (1989). Preschoolers' social behavior: Teachers' and parents' assessments. *Journal of Psychoeducational Assessment*, 7, 223-234.
- Elliott, S. N., & Gresham, F. M. (1993). *Social skills interventions for children*. Behavior Modification, 17(3), 287-313.
- Erbay, E. (2008). *Okul öncesi eğitim alan ve almayan ilköğretim birinci sınıf öğrencilerinin sosyal becerilere sahip olma düzeyleri*, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi ilköğretim Ana Bilim Dalı Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalı, Denizli.
- Erler, Ö. (2011) *Ebeveyn kabul reddi ile 5-6 yaş çocuklarının sosyal beceri düzeyleri arasında ilişkinin incelenmesi*. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi Psikoloji Ana Bilim, Dalı Gelişim Psikolojisi, İstanbul
- Gander, M. ve Gandier, H. (2000). *Gelişim psikolojisi*. Çev: Bekir O. Ankara: İmge Kitabevi
- Gander, M.J. ve Gardiner, J.W 2001. *Çocuk ve ergen gelişimi*. (Çev: B. Onur) Ankara: imge Kitabevi.
- Gençtan, E. (1999). *İnsan olmak*. (20. Basım), İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Gençtan, E. (1974). *Çağdaş insanda normal dışı davranışlar*. Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.

- Gizir, Z. (2002). *Anaokuluna devam eden dört-beş yaş çocuklarında sosyal davranışların gelişimi ile benlik saygısı arasındaki ilişkinin incelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Gottman, J.M. ve De Claire, J. (1997). *The heart of parenting: Raising an emotionally intelligent child*. New York: Simon ve Schuster.
- Greenspan, S. I. (1979). Intelligence and adaptation: An integration of psychoanalytic and Piagetian developmental psychology. *Psychological Issues*, 12(3-4, Mono 47/48), 408.
- Gresham, F. M. (1986). Conceptual and definitional issues in the assessment of children's social skills: Implications for classification and training. *Journal of Clinical Child Psychology*, 15(1), 3-15.
- Gresham, F. M., & Elliott, S. N. (1987). "The relationship between adaptive behaviour and social skills issues in definition and assessment." *Journal of Special Education*, Vol. 21(9), 167-181.
- Gresham, F. M., & Nagle, R. J. (1980). Social skills training with children: Responsiveness to modeling and coaching as a function of peer orientation. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 48 (6), 718-729.
- Gresham, F.M. ve Reschly, D.J. (1981). Issues in the conceptualization, classification and assessment of social skills in the mildly handicapped. *Advances In School Psychology*, 203-247.
- Gresham, F.M. Reschly, D.J. (1987). Dimensions of social competence: Method factors in the assessment of adaptive behavior, social skills and peer acceptance. *Journal of school psychology*, 25, 367-381.
- Gülay, H. (2004). *Korunmaya muhtaç çocuklar ile ailesi ile yaşayan 6 yaş çocuklarının sosyal becerilerinin karşılaştırılması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gülay, H., ve Akman, B. (2009). *Okul öncesi dönemde sosyal beceriler*. İstanbul: Pegem Akademi.
- Gülay, H. ve Önder, A. (2011). *Annelerinin tutumlarına göre 5-6 yaş çocuklarının sosyal-duygusal uyum düzeyleri*. Celal Bayar Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 1, 89-105.

- Gülay H. (2010). *Okul öncesi dönemde akran ilişkileri*. Pegem Akedemi.
- Güngör, A. (1999). *Gazi üniversitesi anaokulu anasınıfı el kitabı*. İstanbul: Ya-Pa.
- Güven, Y., Önder, A., Sevinç, M., Aydın, O., Balat, G. U., Palut, B., Bilgin, H., Çağlak, S. ve Dibek, E. (2006). *Okul öncesi eğitimi alan ve almayan ilköğretim birinci sınıf öğrencilerinin sosyal duygusal uyum düzeylerinin karşılaştırılması*, Marmara Üniversitesi I. Uluslararası Okul Öncesi Eğitim Kongresi. İstanbul: Ya-pa Yayınları, 2, 322-336.
- Harter, S. (2006). The self. In N.Eisenberg (Ed.) *Handbook of child psuchology:Vol.3 Social, emotional, personalty development* (6 th ed.pp.505-570). Hobaken.NJ:Wiley.
- Howe, N. ve Recchia, H. (2006). *Sibling relations and their impact on children's development Canada:Centre for Research in Human Development, Concordia University*.
- Hawes L. And Tonyan, H. (1999). *Peer relations* (Eds. L. Balterand C.S. Tomis *Le monda child psychology: A Handbook of comtemparary Issues USA: psychology Press Taylor and Francis Group*. 143-157.
- İnanç, B. Y. ve Yerlikaya, E. (2008). *Kişilik kuramları*. Ankara: Pegame Yayıncılık.
- İnanaç, B. Y, Bilgin, M. ve Kılıç, M. A. (2004). *Gelişim psikolojisi*. Adana: Nobel Kitapevi.
- İnci, M.A., Deniz,Ü. (2015) Anasınıfı ve ilkokul birinci sınıfa devam eden çocukların sosyal gelişimi incelemesi. *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 10/3 Winter 2015, p. 545-552 DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.7554>* Jalongo, M.R. (2006). Social skills and young children. *Early Childhood Education Journal*, 20 (7), 279-292.
- Jamyang-Tshering K. (2004). Social competence in preschoolers: *An evaluation of the psychometric properties of the preschool Social Skills Rating System (SSRS)* (Unpublicated Doctoral Dissertation). USA: Pace University.
- Johnson, J,L. (2000). *Preventing conduct problems and increasing social competence in high-risk pre-schoolers*. A Doctoral Dissertation Regent University, Virginia.
- Johnson, D. W. and Johnson, R. T. 1999. *Making cooperative learning work*. Theory into Practice, 38(2); 67-73.
- Santrock, J.W., mcGraw Hill, Mc G. (2017). *Yaşam Boyu Gelişim*. Editör: Galip Yüksel. Nobel Akademik Yayıncılık.

- Kağıtçıbaşı, Ç. (1999). *İnsan ve insanlar*. İstanbul: Evrim Yayınları.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2010). *Benlik, aile ve insan gelişimi*. Koç Üniversitesi Yayınları.
- Kameenui, E.j.,Darch, C.B.(1995). *Instructional classroom management. A proactive approach to behavior management*.USA:Longman Publishers.
- Kandır, A. (2004). *Çocuğum büyüyor*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Kandır, A., Aral, N. ve Can, M. Y. (2000). *Okul Öncesi Eğitim ve Anasınıfı Programları. Pegem Yayınları*.
- Kapıkıran, N., İvrendi,A., ve Adak, A. (2006). Okul öncesi çocuklarda sosyal beceri saptaması. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(1), 20-28.
- Kapıkıran, N, İvrendi, A, ve Adak, A. (2006). Okul Öncesi Çocuklarında Sosyal Beceri: Durum Saptaması. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*,19,1-9.
- Kapkın, B. (2018). *Etkinlik temelli değerler eğitimi programının 5-6 yaş çocuklarının sosyal becerilerine etkisini incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı, Malatya.
- Karakuş, T. F. (2006). *Ergenlerde algılanan duygusal istismar ile sosyal beceri arasındaki ilişki*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, İstanbul.
- Karahan, F., Sardoğan,M., Kaygusuz,,C. (2006). Bir insan ilişkileri beceri eğitim programının üniversite öğrencilerinin denetim odağı üzerine etkisi. *Mersi üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, (2),184-194.
- Karasar, N.(2008). *Bilimsel araştırma yöntemi* (18.Basım).Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kaya, İ. (2016). *Yaşam becerileri programının 4 yaş çocuklarının problem davranışlarına ve sosyal becerilerine etkisi*, Doktora tezi. Selçuk Üniversitesi, Çocuk Gelişimi ve Ev Yönetimi Ana Bilim Dalı, Konya.
- Kozanoğlu, T. (2006). *Utangaçlıkla baş edebilme sosyal beceri eğitim programının ergenlerin utangaçlık düzeyine etkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Adana.
- King, R. (2000). *Classroom-based social skills training as primary prevention in kindergarten: teacher ratings of social functioning*. Ph. D. Thesis. ABD: University of Missouri.

- Kocayörük, A (2000). *İlköğretim öğrencilerinin sosyal becerilerini geliştirmede dramanın etkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara. Ankara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Koçak, N. ve Tepeli, K. (2006). *Dört-Beş yaş çocuklarında sosyal ilişkiler ve işbirliği davranışlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. 1. Uluslararası Okul Öncesi Eğitim Kongresi, Bildiri Kitabı*. İstanbul: YA-PA Yayınları.
- Kozanoğlu, T. (2006). *Utangaçlıkla baş edebilme sosyal beceri eğitimi programının ergenlerin utangaçlık düzeyine etkisi*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi.
- Kozulin, A. (1987). *The concepts of activity in soviet psychology: vygotskyz his disciples and crtics*. (Ed.H. daniels). An introdyction Vygotsky New York: Routledge. 101-125
- Kuzgun, Y. (2000). Meslek Danışmanlığı. Ankara: Nobrl Yayın Dağıtım.
- Morgan, JB. L Cole, L. (2001). *Çocuk ve Gençlik Psikolojisi*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Maccoby, E. (2000). *Gender and relationships: A developmental account. Childhood social development*. Massachusetts ve Oxford: Blackwell Publishers.
- McFall, R. M. (1982). "A review and reformulation of the concept of social skills." *Behavioral Assessment*, Vol. 4(1), 1-33.
- McGinnis, E, Goldstein, A.p. (1984). *Skillstreaming fort he elementary school child*. Champaign: Research Press.
- Mckeiver, S. ve Keen, A. (1988). *Teaching social skills children*. Curriculum Inquiry. Sayı 22.No:4.
- Merrel, K.W. and Gimpel, G.A. (1998). *Social skills of children and adolescents*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Assciates.
- Miller, P .H. (2008). *Gelişim psikolojisi kuramları*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Miller, P. H. (2011). *Theories of developmental psychology*. New York, NY: Worth Publishers.
- Neslitürk, S. (2013). *Anne değerler eğitimi proğramının 5-6 yaş çocukların sosyal beceri düzeylerine etkisi*. Doktora tezi. Selçuk Üniversitesi, Çocuk Gelişimi ve Ev Yönetimi Ana Bilim Dalı, Konya.

- Oden, S. ve Asher, S. (1977). Coaching children in social skills for friendship making. *Children Development*. Sayı:2.
- Oğuzkan, Ş. ve Oral, G. (2002). *Okul öncesi eğitimi*. (11. basım). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Oktay, A. (1999). *Yaşamın sihirli yılları: Okul öncesi dönem*. (Birinci Baskı). İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Olçay, O. (2008). *Bazı kişisel ve ailesel değişkenlere göre okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal yetenekleri ve problem davranışlarının analizi*, Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çocuk Gelişimi ve Okul öncesi Eğitimi Ana Bilim Dalı.
- Orçan, M., & Deniz, E. (2004). *Anaokuluna devam eden altı yaş çocuklarının sosyal uyumlarının incelenmesi*, 1. International Preschool Education Congress, Proceeding Book (2), 310-321.
- Öz, İ. (2003). *Çocuğun gelişim dönemleri*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Özabacı, N. (2006). *Çocukların sosyal becerileri ile ebeveynlerin sosyal becerileri arasındaki ilişki üzerine bir araştırma*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 16(1),163-179.
- Özbek, A. (2003). *Okul Öncesi eğitim kurumlarına devam eden ve etmeyen çocukların ilköğretim birinci sınıfta sosyal gelişim açısından öğretmen görüşüne dayalı olarak karşılaştırılması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Özbey, S. (2009). *Anaokulu ve anasınıfı davranış ölçeği "nin (PKBS-2) geçerlik güvenirlik çalışması ve destekleyici eğitim programının etkisinin incelenmesi*, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özbey, S. (2012). Okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 60- 72 aylık çocukların sosyal beceri ve problem davranışlarının okul ve ev ortamına göre incelemesini. *Journal of Society ve Social Work*. 2012, Vol.23 Issue 2, p21-32.12p.
- Özdemir Topaloğlu, A. (2013): Sosyal beceri eğitimi programının anaokuluna devam eden 4- 5 yaş grubu çocukların akran ilişkisine etkisini incelenmesi. Doktora tezi. Selçuk Üniversitesi, Çocuk Gelişimi ve Ev Yönetimi Ana Bilim Dalı, Konya.
- Özdoğan, B. 2004. *Çocuk ve oyun: Çocuğa oyunla yardım*. Anı Yayıncılık, Ankara.

- Özgüven, İ. (2007). *Bireyi tanıma teknikleri*. Ankara: Pdrem yayınları.
- Özkafacı, A. (2012). *Annenin çocuk yetiştirme tutumu ile çocuğun sosyal beceri düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesi*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul: İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özmen, D. (2013). *5-6 Yaş grubu çocukların akran ilişkilerinin sosyal problem çözme becerisi açısından incelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Öztürk, A. (2008). *Okul öncesi eğitimin ilköğretim 1. ve 3. sınıf öğrencilerinin sosyal becerilerine etkisinin incelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Öztürk Samur, A. ve Deniz, M. E. (2013). Değerler Eğitimi Programının 6 Yaş Çocuklarının Sosyal Duygusal Gelişime Etkisi. *Kuramsal Eğitim Bilim Dergisi*,7(4),463-481
- Öztürk, M. (2007) *Anne baba ve eğitimciler için çocuk psikiyatrisi*, İstanbul: Uçurtma Yayınları.
- Paslı, H. (2017). *Okul öncesi öğretmenlerinin iletişimci biçimleri ile çocukların sosyal becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Ana Bilim Dalı.
- Pekdoğan, S. (2011). *Okul öncesi eğitim kurumuna devam eden beş altı yaş çocuklardaki sosyal becerilerin bazı özellikler açısından incelenmesi (Elazığ ili örneği)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Petit, G. ve Dodge K. (1998). Early family experience, social problem solving patterns and children's social. *Child Development*. Sayı:59.
- Riggio, R .E. (1986). Assessment of basic social skills. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51 (3), 649-660.
- Rutherford, R, Mathur, B, Sarup, J, Quinn, R., and Mary, M. (1998). Promoting social communication skills through cooperative learning and direct instruction. *Journal Citation: Education and Treatment of Children*, 21(3), 354-369.
- Sargent,L.R. (1991). Social skills for school and community.systematic instruction for children and youth with cognitive delay.*Washington, D.C:The Division on mental Retardation of The Council for Exceptional Children*.

- Sarı, E. (2007). *Anasınınına devam eden 5–6 yaş grubu çocukların, annelerinin çocuk yetiştirme tutumlarının, çocuğun sosyal uyum ve becerilerine etkisinin incelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Okul öncesi Eğitimi Anabilim Dalı: Ankara.
- Sarıca, K. A. (2008). *Sosyal beceri programının ergenlerin saldırganlık düzeyine etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Sebanç, M.A, Kearns, T.K, Hernandez, D.M., and Galvin,B.K. (2007). Predicting having a best friend in young children Friendship features and social adjustment. *The Journal of Genetic Psychology*, 168(1), 81-95.
- Senemoğlu, N. (2005). *Kuramdan uygulamaya gelişim öğrenme ve öğretim*, Gazi Kitabevi: Ankara.
- Senemoğlu, N. (2010). *Gelişim öğrenme ve öğretim*. Pegem Akademi Yayıncılık. Ankara.
- Seven, S. (2006). *6 Yaş çocukların sosyal beceri düzeyleri ile bağlanma durumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimler Enstitüsü, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı. Ankara.
- Seven, S. (2008). *Çocuk ruh sağlığı*. Ankara: Pegame Akedemi.
- Seven, S. (2008). Yedi-sekiz yaş çocuklarının sosyal becerilerinin incelenmesi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18 (2), 151-174.
- Sevinç, M. (2004). *Erken çocukluk gelişimi ve eğitimde oyun*. İstanbul: Morpa Yayınları.
- Seyrek, H. ve Sun, M. (1998). *Okul öncesi eğitiminde oyun*. İzmir: Müzik Eserleri Yayınları.
- Sezer, Ö. (2005). Kadınların Uyum Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, Cilt:III, Sayı:23, s.87-101.
- Sonuvar, B. (1999). *Çocuk ruh sağlığı yönünden koruyucu etkenler*. Ankara: Pegame Akedemi.
- Sorias, D. (1986). Sosyal beceriler ve değerlendirme yöntemleri. *Psikoloji Dergisi*.
- Stipek, D.J., Gralinski, J.H., and Vopp, C,B (1990). *Self-concept development in the toddler years Devalopmental*. *Psychology* 26, 972-977.
- Sucuoğlu, B. ve Çiftçi, İ. (2003). *Sosyal beceri öğretimi*. Kök Yayıncılık, Ankara.

- Sucuoğlu, B. (2005). *Bilişsel süreç yaklaşımıyla sosyal beceri öğretimi*. Kök yayıncılık.
- Sümer, T. E. (2008). *İlköğretim 6. ve 7. sınıf öğrencilerinin ebeveynlerinin sosyal kaygıları ile çocukların sosyal beceri düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı, Ankara.
- Şahin, H. (2004). *Kişisel rehberlik ve psikolojik danışmanlık. psikolojik danışmanlık ve rehberlik*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Seven, S. (2007). *Okul öncesi Dönem Çocuklarının Temel Özellikleri ve gereksinimler*, Okul öncesi Eğitime Giriş, (Edt: Gelengül Haktanır), ss.71-123, Anı Yayıncılık: Ankara.
- Tatlı, S. (2014). *Okul öncesi kurumuna devam eden çocukların anne babalarıyla ve öğretmenleriyle olan ilişkilerinin sosyal beceri düzeylerine etkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çocuk Gelişimi ve Ev Yönetimi Anabilim Dalı, Konya.
- Taylı, A. (2007). Kardeş sahibi olup olmama durumunun okul öncesi dönemdeki sosyal oyuna etkisi. *Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 7, Sayı 1 (2007), 112-128.
- Taylor, R.A. and Machida, S. (1994). The contribution of parent and peer support to head start children's early school adjustment. *Early Childhood Research Quarterly*, 9, 3-4.
- Thompson, R.A. (2006). *The development of the person's social understanding, relationships conscience, self.* in N.Eisenberg (Ed.) *Handbook of child psychology: Vol 3 social, emotional, and personality development* (Gth ed.pp.24-98).Hoboken Nj:Wiley.
- Tüy Poyraz, S. (1999). 3-6 Yaş İşitme Engelli ve İşten Çocukların Sosyal Beceri ve Problem Davranışları Yönünden Karşılaştırılmaları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Uğur, H. (1998). *Anasınıfı eğitiminin sosyalleşmedeki rolü ve öğrencileri sosyalleştirme açısından özel ve devlet anasınıflarının karşılaştırılması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Unutkan, Ö.P. (1998). *5-6 yaş grubu aile katılımlı sosyalleşme programı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Uysal, A. (2014). Anne destekli anne desteksiz sosyal beceri eğitimi alan ve almayan okul öncesi çocukların sosyal beceri düzeyleri ve benlik kavramlarının karşılaştırılması, Yüksek Lisans Tez, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Vaizoğlu, F. (2008). *Ana okuluna devam eden çocukların sosyal davranışları ebeveynlerinin ile evlilik uyumlarının incelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Vural, D.E. (2006). *Okul öncesi eğitim programındaki duyuşsal ve sosyal becerilere yönelik aile katılımlı sosyal beceri eğitim programının çocuklarda sosyal becerilerin gelişimine etkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Warger, C. L. ve Rutherford, Jr, R. (1996). *Social skills instruction: A collaborative approach*. Exceptional Innovations Inc. Reston, VA.
- Yaşar Ekici, F. (2015). Okulöncesi eğitime devam eden çocukların sosyal becerileri ile aile özellikleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. *Karadeniz Sosyal Bilimler dergisi*.
- Yavuzer, H. (1998). *Çocuk ve suç*. (Dokuzuncu Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (1996). *Çocuk psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (1998). *Ana baba okulu*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (1999). *Bedensel, zihinsel ve sosyal gelişimiyle çocuğunuzun ilk 6 yılı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (1997). *0-6 Yaş çocuğun gelişiminde yakın çevrenin etkisi*. 1. Ulusal Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Kongresi.
- Yeğen, B. (2008). *Ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık tepkileri ile sosyal uyum düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*, Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Yönetimi ve Denetimi Anabilim Dalı, Yüksek lisans tezi, Yeditepe üniversitesi.
- Yener, P. (2014) *Okul öncesi eğitimi alan 60 ay ve üzeri çocukların sosyal beceri düzeyleri ile annelerinin çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*, Gazi üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Yeşilyaprak, B. (2003). *Gelişim ve öğrenme psikolojisi*. Ankara: Pegem Yayıncılık.

- Yıldırım Doğru, S. S, Kayılı, G., Alabay, E., Kuşçu, Ö. ve Sarıkaya, A. (2013). Ailesinde engelli birey bulunan okul öncesi dönem çocuklarının sosyal becerileri ve problem davranışlarının incelenmesi, *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 14 (2), 219 – 236.
- Yörükoğlu, A. (1986). *Çocuk ruh sağlığı*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Yörükoğlu, A. (1990). *Gençlik çağı*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Yüksel, G. (1999). *Sosyal beceri eğitiminin üniversite öğrencilerinin sosyal beceri düzeylerine etkisi*. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 2, 37-45.
- Yüksel, G. (2004). *Sosyal beceri envanteri* (1. Baskı). Ankara: Asil Yayıncılık.
- Zembat, R. ve Unutkan, Ö. (2001). *Okul öncesi dönemde çocuğun sosyalleşmesinde ailenin yeri*. İstanbul: Ya-pa Yayınları.

EKLER

7.1. Malatya İli Milli Eğitim Müdürlüğü İzin Yazısı

T.C.
MALATYA VALİLİĞİ
İl Milli Eğitim Müdürlüğü

07 03 2011

Sayı :B.08.4.MEM.4.44.00.07.328/ 7760
Konu :Anket Uygulama İzin Onayı

T.C İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE

İlgi : 09/02/2011 tarih ve 234-551 sayılı yazınız.

İlgi yazınız gereğince, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Songül FİDAN bilimsel çalışmalarında kullanmak üzere, Müdürlüğümüze bağlı resmi ve özel Anaokullarında anket çalışması yapılabilmesi için gerekli izinin verildiğine dair onay yazınız ekinde gönderilmiştir.

Bilgilerinizi ve gereğini arz ederim.

Mehmet RIDUT
İl Milli Eğitim Müdürü

EKLER:
EK-1 Onay Yazısı (1 Sayfa)

7.2. SOSYAL BECERİ ENVANTERİ

SOSYAL BECERİ ENVANTERİ

Sayın Veli,

Aşağıda bir tutum veya davranışı ifade eden maddelere yer verilmiştir. Bunlar sizin için tanımlayıcı bir özellik olabilir ya da olmayabilir. Maddelerin doğru ya da yanlış cevabı yoktur. Lütfen her maddeyi dikkatle okuduktan sonra size en uygun gelen seçeneği işaretleyiniz.

	MADDELER	Hiç benim gibi değil	Biraz benim gibi	Benim gibi	Oldukça benim gibi	Tamamen benim gibi
1	Üzüntülü ve mutsuz olduğum zaman başkalarının bunu anlaması zordur.					
2	İnsanlar konuşurken onların hareketlerini izlemeye de onları dinlediğim kadar zaman ayırırım.					
3	Sevmediğim insanlara karşı olan duygularımı ne kadar saklamaya çalışsam da onlar sevmediğimi anlarlar.					
4	Arkadaşların bir araya geldiği eğlence toplantıları düzenlemekten hoşlanırım.					
5	Başkaları tarafından eleştirilmek veya azarlanmak beni pek rahatsız etmez.					
6	Genç-yaşlı, zengin ve yoksul her türlü insanla birlikte kendimi rahat hissederim.					
7	Pek çok insandan daha hızlı konuşurum.					
8	Çok az insan benim kadar duyarlı ve anlayışlıdır.					
9	Komik bir hikaye anlattığımda ya da şaka yaptığımda çoğunlukla kendimi gülmekten alıkoyamam.					
10	İnsanların beni iyice tanımaları çok zaman alır.					

11	Benim zevk ve üzüntümün en büyük kaynağı diğer insanlardır.					
12	Bir grup arkadaşım ile birlikte olduğum zaman genellikle grubun sözcüsü olurum.					
13	Mutsuz olduğum zaman çevremdekileri de mutsuz yapma eğilimim vardır.					
14	Toplantılarda herhangi birisi bana ilgi duyduğu zaman bunu hemen fark edebilirim.					
15	İnsanlar sıkıldığını yüz ifadelerinden her zaman fark edebilirler.					
16	Sosyal olmaktan hoşlanırım.					
17	Politik bir tartışmada, tartışan kişileri gözlemek ve görüşlerini analiz etmekten ziyade tartışmada bizzat yer almayı tercih ederim.					
18	Kişisel bir şey hakkında konuşurken karşımdakilerin yüzüne bakmakta bazen zorluk çekerim.					
19	Bakışlarımın anlamlı olduğu söylenir.					
20	İnsan davranışlarının nedenlerini öğrenmek ilgimi çeker.					
21	Duygularımı kontrol etmede çok başarılı sayılmam.					
22	Çok sayıda insanla bir arada çalışmayı gerektiren işleri tercih ederim.					
23	Çevremdeki insanların psikolojik durumlarından büyük ölçüde etkilenirim.					
24	Önceden hazırlanmış bir konuşmayı yapmakta pek başarılı değilim.					
25	Başka insanlara dokunmaktan genellikle rahatsız olurum.					
26	Başkalarıyla olan ilişkilerini izleyerek bir insanın karakterini kolayca anlayabilirim.					
27	Gerçek hislerimi hemen hemen herkesten gizleyebilirim.					

28	Arkadaşların bir araya geldiği eğlence toplantılarına her zaman katılırım.					
29	Bazı ortamlarda doğru şeyleri yaptığımdan veya söylediğimden endişe ederim.					
30	Kalabalık bir insan grubu önünde konuşmak benim için çok zordur.					
31	Sık sık yüksek sesle gülerim.					
32	Ne kadar saklamaya çalışsalar da, insanların gerçek düşüncelerini genellikle bilirim.					
33	Arkadaşlarım beni güldürmeye veya gülümsetmeye çalışsalar bile ciddiyetimi koruyabilirim.					
34	Kendimi yabancılara tanıtırken genellikle ilk adımı ben atarım.					
35	Bazen başkalarının bana söylediklerini sanki çok kişisel olarak algılıyorum.					
36	Bir grup içinde olduğum zaman konuşacağım doğru şeyleri seçmede güçlük çekiyorum.					
37	Arkadaşlarıma ve aileme onların beni nasıl kızdırdıklarını veya üzdüklerini anlatmakta bazen güçlük çekiyorum.					
38	Bir insanla ilk karşılaşmamadan sonra onun karakterini tam olarak anlayabilirim.					
39	Duygularımı kontrol etmek benim için oldukça zordur.					
40	Karşılıklı konuşmalarda genellikle ilk adımı ben atarım.					
41	Hareketlerim hakkında başkalarının ne düşündükleri benim için çok fazla önem taşımaz.					
42	Grup tartışmalarını yönetmede genellikle çok başarılıyım.					
43	Yüz ifadem genellikle tarafsızdır.					
44	Hayatımda en büyük zevklerimden biri diğer insanlarla birlikte olmaktır.					

45	Üzgün olsam bile soğukkanlılığımı korumakta oldukça başarılıyım.					
46	Bir hikaye anlatırken konunun anlaşılması için genellikle pek çok el kol hareketi yaparım.					
47	Genellikle insanlara söylediklerimin yanlış anlaşılacağından kaygılanırım.					
48	Genellikle sosyal düzeyi benimkinden farklı olan insanlarla birlikte bulunmaktan rahatsız olurum.					
49	Kızgınlığımı çok seyrek gösteririm.					
50	Kendilerini olduğundan farklı gösterenleri, karşılaştığım ilk andan itibaren hemen tespit edebilirim.					
51	Grupla birlikteyken genellikle davranışlarımı ve fikirlerimi gruba adapte ederim.					
52	Tartışmalarda konuşmaların büyük bir kısmını ben üstlenirim.					
53	Büyürken ailem daima iyi davranışların önemini vurgulamıştır.					
54	Arkadaşların bir araya geldiği eğlence toplantılarında başkalarıyla kaynaşmakta pek başarılı değilim.					
55	Arkadaşlarımla konuşurken onlara sık sık dokunurum.					
56	Başka insanların sorunlarını bana anlatmalarından nefret ederim.					
57	Sinirli olduğum zaman bu durumu başkalarından çok iyi bir şekilde saklayabilirim.					
58	Toplantılarda çok çeşitli insanlarla konuşmaktan hoşlanırım.					
59	Herhangi birinin bana gülümsemesinden veya surat asmasından çok etkilenirim.					
60	Birçok önemli kişinin katıldığı toplantılarda kendimi dışlanmış hissedirim.					

61	Durgun geçen bir toplantıyı neşelendirebilirim.					
62	Üzüntülü filmlerde bazen ağlarım.					
63	Sosyal etkinliklerde hiç eğlenmesem bile kendimi çok iyi vakit geçiriyormuş gibi gösterebilirim.					
64	Kendimi yalnız biri olarak görüyorum.					
65	Eleştiriye karşı çok duyarlıyım.					
66	Farklı öz geçmişe sahip insanların çevremde rahatsız olduklarını ara sıra fark etmişimdir.					
67	İlgi odağı olmaktan nefret ederim.					
68	Üzüntülü bir insanı rahatlatmak için kolaylıkla dokunup kucaklayabilirim.					
69	Güçlü bir duygumu pek saklayamam.					
70	Kalabalık toplantılara katılmaktan ve yeni insanlarla tanışmaktan zevk alıyorum.					
71	Başka insanların beni sevmesine çok önem veririm.					
72	Bir yabancı ile konuşmaya başlarken bazen yanlış şeyler söylerim.					
73	Duygu ve heyecanlarımı çok seyrek gösteririm.					
74	Başka insanları seyretmek için saatler harcarım.					
75	Gerçekten kendimi mutlu hissediyorken bile kolaylıkla üzgünmüş gibi gösterebilirim.					
76	Tanımadığım birileri benimle konuşmadıkça onlarla konuşmam mümkün değildir.					
77	Eğer bir başkasının bana baktığı düşüncesine kapılırsam huzursuz olurum.					
78	Gruplarda genellikle lider olarak seçilirim.					
79	Arkadaşlarım bazen bana çok konuştuğumu söylerler.					

80	Çoğunlukla duyarlı ve anlayışlı bir insan olduğum söylenir.					
81	Duygularımı saklamaya çalışsam bile insanlar bunu her zaman anlayabilirler.					
82	Arkadaşların bir araya geldiği eğlence toplantılarında toplantının yıldızı olma eğilimindeyim.					
83	Başkalarının üzerinde bıraktığım etki ile genellikle meşgul olurum.					
84	Sosyal ortamlarda genellikle kendimi beceriksiz bulurum.					
85	Kızgın olduğum zaman asla bağırıp çağırmam.					
86	Arkadaşlarım kızgın ve sinirli oldukları zaman onları sakinleştirmem için beni ararlar.					
87	Bir önceki dakika mutlu bir sonraki dakika üzgün görünmeyi kolaylıkla başarabilirim.					
88	Herhangi bir konu üzerinde saatlerce konuşabilirim.					
89	Sık sık başkalarının benim hakkımda ne düşündükleriyle meşgul olurum.					
90	Her türlü sosyal ortama kolayca uyum sağlayabilirim.					

7.3. SOSYAL BECERİ ÖLÇEĞİ

SOSYAL BECERİ ÖLÇEĞİ

SEÇENEKLER

ASLA: Eğer çocuk o davranışı hiç sergilemiyorsa ya da sizin bu davranışı gözlemlene fırsatınız olmadıysa, ifadenin karşısındaki **asla** seçeneğini ‘X’ koyarak işaretleyiniz.

NADİREN: Eğer çocuk o davranışı ya da özelliği seyrek olarak sergiliyorsa, ifadenin karşısındaki **nadiren** seçeneğini ‘X’ koyarak işaretleyiniz.

BAZEN: Eğer çocuk o davranışı ya da özelliği ara sıra sergiliyorsa, ifadenin karşısındaki **bazen** seçeneğini ‘X’ koyarak işaretleyiniz.

SIK SIK: Eğer çocuk o davranışı ya da özelliği çoğunlukla sergiliyorsa, ifadenin karşısındaki **sık sık** seçeneğini ‘X’ koyarak işaretleyiniz.

İFADELER	Asla	Nadiren	Bazen	Sık Sık
1. Bağımsız olarak çalışır ve oynar.				
2. Diğer çocuklarla birlikte tebessüm eder ve güler.				
3. Farklı bir çocukla oynar.				
4. Yetişkinlerin yönergelerine uyar.				
5. Yardım istemeden önce kendisi yeni işleri yapmaya çalışır.				
6. Kolayca arkadaş edinir.				
7. Kendini kontrol eder.				
8. Diğer çocuklar tarafından oyuna çağrılır.				
9. Özgür/serbest zamanlarını kabul edilebilir bir şekilde kullanır.				
10. Aşırı bir sıkıntı yaşamadan anne ve babasından ayrılabilir.				
11. İhtiyacı olduğunda yetişkinlerinden yardım ister.				
12. Hikâyeler okunduğunda oturur ve dinler.				
13. Diğer çocukların haklarını savunur (“bu oyuncak onun” gibi)				
14. Farklı ortamlara kolaylıkla uyum sağlar.				
15. Üzgün olan diğer çocukları teselli eder.				

16.	İstenildiğinde kirlettiklerini veya döktüklerini temizler /toplar.				
17.	Kurallara uyar.				
18.	İncindiğinde bir yetişkin tarafından rahatlatılmak ister.				
19.	Oyuncaklarını ve sahip olduğu diğer eşyaları paylaşır.				
20.	Kendi haklarını savunur.				
21.	Uygun durumlarda arkadaşlarıyla uzlaşır veya onların görüşlerini kabul eder.				
22.	Yetişkinler tarafından verilen kuralları kabul eder.				
23.	Arkadaşlarıyla birlikte oyuncaklarla ve diğer nesnelere oynarken sırasını bekler.				
24.	Sosyal ortamlarda kendine güvenir.				
25.	Yetişkinleri problemlerine duyarlıdır ('Üzgün müsün?' gibi)				

7.4. KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Kişisel Bilgi Formu

(Anne babalar için)

1- Yaşınız:.....

2- Çocuğunuzun yaşı:.....

3- Çocuğunuzun cinsiyeti:.....

4- Eğitim durumunuz:

A- Okuryazar değil

B- İlkokul mezunu

C- Ortaokul mezunu

D- Lise Mezunu

E- Üniversite mezunu

F- Lisans üstü (mastır ve doktora)

5- Çalışıyor musunuz?

6- Çocuk sayınız: A- 1 B- 2 C- 3 ve üstü

7- Okul öncesi kurumuna devam eden çocuğunuzun doğum sırası (Kaçınıcı çocuk olduğu):.....

8- Okul öncesi kurumuna devam eden çocuğunuzun cinsiyeti:.....

9- Çocuğunuzla birlikte geçirdiğiniz hoş yaşantılar (Birlikte oyun oynamak, masal okumak vb.) ne sıklıkta gerçekleşmektedir?

A-Çok az

B- Ara sıra

C- Sık sık

D- Her zaman

7.5. Özgeçmiş

1981 yılında Arguvan'da doğdum. İlköğretim ve lise öğrenimimi Arguvan'da bitirdim. 2003 yılında İnönü Üniversitesi Okul Öncesi Eğitim Öğretmenliği lisans programından, 2019 yılında Anadolu Üniversitesi Sosyoloji lisans programından mezun oldum. İnönü Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık bölümü Yüksek Lisans öğrencisiyim. 2003 yılından beri Milli Eğitim Bakanlığına bağlı resmi okullarda okul öncesi eğitim öğretmeni olarak görev yapıyorum.

